

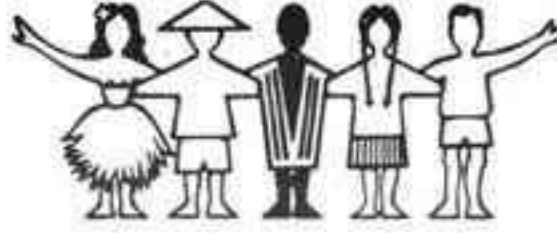
SORUN

BİRLİKTE SOSYALİST DERGİ

Sayı: 5/7 KASIM'88 Fiyatı: KDV Dahil 1500 TL.

- ☐ **İsmail Arguvanlı** : POLİTİKA CEPHESİNDE ÖNEMLİ GELİŞMELER
Ali Özdoğu
Halit Çabalı
Kirve Kalender
Sırrı Öztürk : "REFERANDUM" GÖSTERGESİ VE SOLUN DAĞINIKLIĞI
ANAP'NİN "REFERANDUM" SONU TAKTİĞİ
İŞÇİ SINIFI 12 EYLÜL'Ü YARGILIYOR
PANEL-PEŞMERGELERİN ZİYARETİ-10 EYLÜL
1988 MEDYA GÜNEŞİ-OLİMPİYATLAR VE
SİYASET...
- ☐ **Sorun** : "SİYASİ GÖÇMEN"LERE ÇAĞRI: YURDA DÖNÜN!
- ☐ **Sorun** : SOSYALİST BASINA ÇAĞRI
- ☐ **Temel Demirer** : YÜKSEK SESLİ DÜŞÜNCELER
- ☐ **Talat Turhan** : POLİTİK DURUM DEĞERLENDİRMESİ I. BÖLÜM
- ☐ **Coşkun Adalı** : YARI-PERİFERİDE DEVLET ÜZERİNE
BAZI DÜŞÜNCELER
- ☐ **Nizam Üstündağ** : Dr.HİKMET KIVILCIMLI DEVRİMCİ
ELEŞTİRİ VE DEMOKRATİK TARTIŞMA
- ☐ **Şaban Ormanlar** : PROLETER DEVRİMCİ BİR KİMLİK:
Dr.HİKMET KIVILCIMLI
- ☐ **Sırrı Öztürk** : GÜNÜMÜZDE Dr.HİKMET KIVILCIMLI'YI
ANLAMAK

ŞİİRLERİYLE: **Ferhan Ercan-Fatma Durmuş-Hakkı Özkan-**
Yılmaz Odabaşı

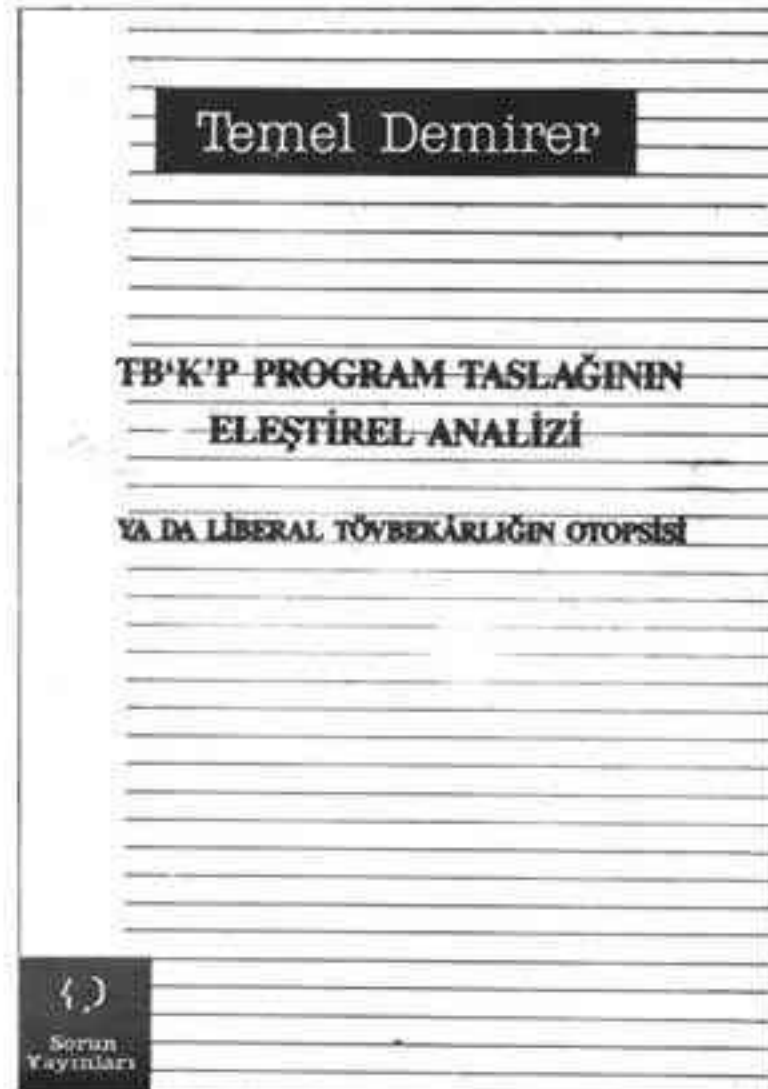
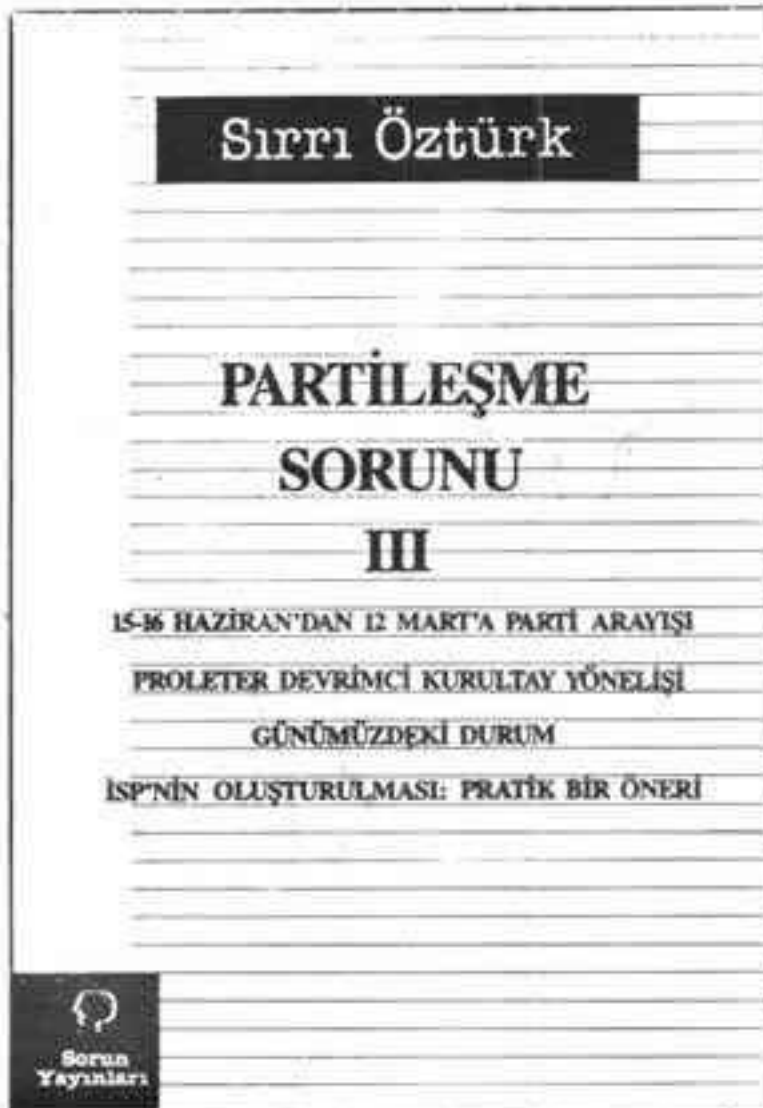
ÖNCÜ KİTABEVİ YAYINLARI

☐ Marx-Engels- Lenin-Stalin	:	KADIN VE MARKSİZM	3500
☐ Nikolay Todorov	:	BULGARİSTAN TARİHİ	1500
☐ V.Kelle- M.Kovalson	:	TARİHSEL MADDECİLİK MARKSİST TOPLUM KURAMININ ANA ÇİZGİLERİ	4400
☐ Bülent Tanör	:	SİYASİ DÜŞÜNCE HÜRRİYETİ VE 1961 ANAYASASI	4400
☐ Dr. Serol Teber	:	DOĞANIN İNSANLAŞMASI	4400
☐ Jack London	:	DEMİR ÖKÇE	3500
☐ Mehmet Aydın	:	İŞİĞİN KAVGASI	700
☐ Henri Lefebvrè	:	MARX'IN SOSYOLOJİSİ	3500

Dağıtımını Yaptığımız:

☐ Talat Turhan	:	BOMBA DAVASI-SAVUNMA 1	3000
☐ Talat Turhan	:	BOMBA DAVASI-SAVUNMA 2	4400
☐ Mihneti	:	EMEĞİNİN TÜRKÜSÜ	650

Öncü Kitabevi Yayınları: Babıali Cad. No: 8 Cağaloğlu/İst.
Tlf: 526 55 13

SORUN

BİRLİKTE SOSYALİST DERGİ

Sayı: 5/7 Kasım'88 Fiyatı: KDV Dahil 1500 Tl.

İÇİNDEKİLER

□ Sorun	: OKURLARLA BİRLİKTE	2
□ İsmail Arguvanlı	: POLİTİKA CEPHESİNDE ÖNEMLİ GELİŞMELER	3
Ali Özdoğu	«REFERANDUM» GÖSTERGESİ VE SOLUN DAĞINIK-	
Halit Çabalı	LİĞİ - ANAP'NİN «REFERANDUM» SONU TAKTİĞİ -	
Kirve Kadenler	İŞÇİ SINIFI 12 EYLÜL'Ü YARGILIYOR - PANEL -	
Sırrı Öztürk	PEŞMERGELERİN ZİYARETİ - 10 EYLÜL 1988 -	
	MEDYA GÜNEŞİ - OLİMPİYATLAR -	
□ Ferhan Ercan	: YÖNELME	26
□ Sorun	: «SİYASİ GÖÇMEN»LERE ÇAĞRI: YURDA DÖNÜN!	27
□ Fatma Durmuş	: AYNİ ZİNCİRİN HALKASIYIZ	29
□ Sorun	: SOSYALİST BASINA ÇAĞRI	30
□ Hakkı Özkan	: KAN!..	32
□ Temel Demirer	: YÜKSEK SESLİ DÜŞÜNCELER	33
□ Talat Turhan	: POLİTİK DURUM DEĞERLENDİRMESİ I. BÖLÜM	47
□ Coşkun Adalı	: YARI-PERİFERİDE DEVLET ÜZERİNE	
	DÜŞÜNCELER	61
□ Nizam Üstündağ	: Dr. HİKMET KIVILCIMI I. DEVRİMCİ ELEŞTİRİ	
	VE DEMOKRATİK TARTIŞMA	72
□ Şaban Ormanlar	: PROLETAR DEVRİMCİ BİR KİMLİK:	
	Dr. HİKMET KIVILCIMLI	74
□ Sırrı Öztürk	: GÜNÜMÜZDE Dr. HİKMET KIVILCIMLI'YI ANLAMAK	74
□ Yılmaz Odabaşı	: ÖMRÜMÜZ VE HAZİRAN	78

SORUN, BİRLİKTE SOSYALİST DERGİ: 5/7 Kasım'88 (Şimdilik iki ayda bir çıkar) ☆
Fiyatı: KDV Dahil 1500 Tl. ☆ Sahibi ve Yönetmeni: Sırrı Öztürk ☆ Yazı İşleri Müdürü:
Zeki Öztürk ☆ Yönetim Yeri ve Adresi: Babıali Cad. Bozkurt Han No. 6/2. K/1
Cağaloğlu - İst. ☆ Tlf: 527 45 38 ☆ Dağıtım: BİRLİKTE YAYINCILIK ve NER
Dağıtım (521 33 55) ☆ Dizgi Baskı: Eskin Matbaası ☆ Abone Koşulları: Yurtiçi (6 sayı)
7000 Tl. Yurtdışı 25 DM. ☆ Abone Bedeli: Posta Çeki: 98213 ya da Döviz Hesap No.
18474 T. İş Bankası Türbe Şubesi İstanbul adresine gönderilebilir. ☆ Yazılı metinler
kaynak gösterilerek kullanılabilir ☆ Yayın ilkelerimizle bağdaşmayan ilânlar kabul
edilmez.

OKURLARLA BİRLİKTE

Kasım ayı, iç ve dış politikada olduğu gibi, düşünce ve davranış dünyamıza yeni ufuklar açacak gündemlerle dolu. 7 Kasım 1988 tarihi, Büyük Ekim Sosyalist Devrimi'nin güncelliğinin irdelenmesini hatırlatıyor. İnsanlığın kaderini değiştiren bu tarihsel dönüm noktası, bütün insanlığa yeni mesajlar vermeğe devam ediyor. Gezegenimizde savaşı, sömürsüz bir düzenin kökleştirilmesi mücadelesinde yapılacak çok şey var.

Kasım 1988'de dünyayı değiştirip dönüşümlere uğratmak isteyen bütün düşünce ve davranışlar Türkiye soluna çok şey öğretiyor. Kasım 1988'e merhaba! Yapanlara yolumuzu çiçeklendirenlere ebedi saygı!...

SORUN, bu sayısı ile ikinci yılına girdi. Bu sürecin bir kritiğini gelecek sayıda sunacağız. SORUN, kendi denetimini, Dergiye terini akıtan okurlarla birlikte yapacak. Bu geleneği diri tutacak; Birlikte üretimi sevdirecek...

Bu sayımızda «Sosyalist Basın»a ve «Siyasi Göçmenler»e çağrımız var. Bu çağrılarının yerinde değerlendirileceğini umuyoruz. Ayrıca, Sosyalist Dergiler arasında olması gereken diyalog konusunda bazı girişimlerimiz olacak. Bu sayımızda bunun işaretlerini de bulacaksınız.

Siyasi Dergiler, bu yayın döneminde eylem programlarıyla okurların önüne çıkmalıdır. Okur - Dergi diyalogunu sağlayacak toplantılar yapılmalıdır. Her şeyi «Dergi çıkarmak» olarak gören yaklaşımları hayat açığa vuruyor. Kitlelerin arayışları ve yönelişleriyle buluşamamış bir «Dergi faaliyeti» hamamda şarkı söylemek oluyor.

12 Eylül sonu, ilerici basın yayın faaliyetleri arasında olumlu ya da olumsuzluklarıyla bir çok sorun gündeme getirildi. Bunlar arasında en yakıcısı olan «Partileşme Sorunu» halâ önemini koruyor. Donatımlı kadrolar bu sorunun, izin ve icazetlerle değil, işçi hareketiyle sosyalist hareketin kendi iradesi - kararı - ile çözüme kavuşturulacağını biliyor. Naylon ve taklit örgütler, İSP'nin işlevsel olmasının önünü kesmiyor.

Bu sayımızda Tuncer Tuğcu Şemikki, Temel Demirer, Kirve Kallender, Dr. İlker Belek - Dr. Erhan Nalçacı, Şaban Ormanlar, Tuncer Sarpturanlı, Recep Maraşlı ve cezaevlerinden onlarca mektuba yer veremedik. Anlayışla karşılanacağını umuyoruz.

SORUN'un birinci yayın dönemini kutlamak inceliğini gösteren bütün okurlara teşekkür ediyoruz; emeği geçenleri kutluyoruz.

Daha nitelikli ve donanımlı bir SORUN'u birlikte üretmek umuyla...

SORUN

10 Ekim 1988

POLİTİKA CEPHESİNDE ÖNEMLİ GELİŞMELER

«Referandum» Göstergesi ve Solun Dağınıklığı

25 Eylül 1988 «Referandum»u, işçi sınıfı ve emekçi halkımıza, «evet» ya da «hayır» seçeneği (şaşırtmacası) arasında bir seçenek sunmadı. Burjuva siyasetlerinin bunca reklam, patırtı gürültü çıkarmasına rağmen, «Referandum»un ne demek olduğu anlaşılamadı. Halkımızı ahmâk yerine koyanların bütün avantajlarına rağmen, bu «referandum»da emekçi halkımız, bütün örgütsüzlüğüne, sahipsizliğine rağmen sağduyusu ve sezgileriyle, bu yutturmaca oylamayı, Özal'a evet mi, hayır mı? biçiminde anladı; sandığı, bu aracı kullandı; ve Özal'a, 12 Eylül'ün gölgesine HAYIR! dedi.

Burjuva politikaları demagoji ve çifte standart ölçülerine dayanır. Öyle, sandıktan % 65 Hayır, % 35 Evet çıkmış, bu kimseyi mandallamaz. Evet demek hayır demektir; hayır demek evet demektir!..

Emekçi halkımız 1982 Anayasası «Referandum»unda bile «bilgece» davrandı; gün görmüslüğü ve örgütsüz ve güvencesizliği ile gene de % 92 oranında «evet» dedi. Halkımız büyük bir incelik gösterdi, «gidin» dedi. % 92 oy oranının aslı buydu.

«Referandum»dan sonra Özal «gitmem» diyor. Özal'ı «demokratik yol»dan iktidardan alaşağı etmenin tek elci sermaye sınıfının çıkarları açısından sayılamayacak kadar çok yararı varken, Özal, bu işareti yerinde değerlendiremedi. Aynı hatayı Ziya Ül Hak «birader» de yaptı; ama ulu tanrı, «eden bulur» özdeyişini yerde bırakmadı, gökte buldurdu... Kahraman Şili halkına zulmeden faşist Pinochet'de öfkesinden kuduruyor; Şili halkı faşizme HAYIR dedi; ama Pinochet «Gitmem!» diyor; ama halk iradesini gösterince iktidardan alaşağı gitmenin ecele faydası da yoktur. Pinochet'in kararlı, direngen tavrını alkışlamak gerekiyor. İnsan faşist olunca Pinochet gibi olmalı. Bizdeki yerli faşist bozuntularının «esnek, yoz, kırma» yöntemlerine bakınca, uluslararası tek elci sermaye diktatörlüğünün, Latin Amerika ile Orta Doğu halklarına uyguladığı planları daha iyi kavıyor.

25 Eylül «Referandum»u, ABD emperyalizminin ülkemizde uyguladığı bir test niteliğindedir aslında. İşçi sınıfı ve emekçilerin 12 Eylül rejiminin 8 yıllık uygulaması karşısında kitlelerin nabızı ölçülmek istenmiştir. Tek elci sermaye güçlerinin muhtemel bir iktidar boşluğunda kullanacağı örgüt ve kişiler sotada hazırdır. Bu değişiklik kendini hissettirdiğinde hangi planın uygulanacağı da hazırdır. İktidar sorunu, tek elci sermaye güçlerinin çıkarlarını tehdit edecek ölçüde sarsıntı geçirirse, bunun da strateji ve taktikleri hazırdır.

ANAP, uygulanan siyasal ekonomik modelden taviz vermeyecek.

tir. ANAP'nin görevi, uluslararası tekerci sermayenin çıkarına bir model ne pahasına olursa olsun uygulamaktır. Sürekli devalüasyon politikası, başlı başına bir politikadır.

12 Eylül rejimi ve onun uzantısı ANAP iktidarı, bu «Referandum» ile bir dönüm noktasında olduğunu görmüştür. Modelin tutmadığı, aşılabacağı anlaşılmıştır. Sağlı «sol»lu burjuva partilerinin «Demokratik Türkiye»nin yapılanmasında işlevsel olmadığı iyice ortaya çıkmıştır. Emekçi halkımızın bu türden seçim numaralarıyla oyalanamayacağı, aldatmacaya dayalı niyetlerin ömrünün kısaltılacağı anlaşılmıştır.

Burjuva siyaset bilimcileri, «Referandum» sonuçlarını, «halkın iktidar ve muhalefete bir uyarı yaptığını» söyleyerek yorumluyor. Evet, emekçi halkımız gelmiş geçmiş yönetimlerin hiç birinden hoşnut değildir; ama ne yapsın ki, b.k ile tezek arasında seçim yapmaya zorlanmış yıllar boyu.

Kapitalist işbölümüne göre şartlandırılan emekçi halkımızı farklı yapılanmalara yönlendirmek bir İSP'nin sorumluluğunda olduğuna göre, «Referandum» gibi hesaplaşmalarda, sorunları yığınlara götürmek, tabloyu doğru çizerek, uyarmak, örgütlemek gerekiyor. Türkiye solu, örgütsüz ve dağınıklığının acısını bu «Referandum»da da yaşadı. Evet burjuva seçimleri elbette birer aldatmaya dayanır. Emekçilerin kurtuluşu sandıktan çıkmayacaktır. Burjuvazinin kullandığı araçları, mutlaklaştırmadan kullanabilmek ve emekçilerin lehine çevirebilmek bir politika sanatıdır. Sınıf mücadelesinde «tek yol» ve «yöntem» kolaycılığı öteki tükenmeyen yol, yöntem ve araçları bütünüyle yok saymayı gerektirmiyor. Devrimci tutum: Sağ ve «sol» oportünist çizgilere savrulmadan, maddi durumun maddi tahlilini yaparak devrimci politikalar üretmekten geçiyor. İşçi ve emekçilerin sınıfsal sezgileriyle alanlara aktığı bir hesaplaşmada, bu sürecin dışında kalmak ve hiç bir işe yaramayan sektelelikle sol keskin uçlara savrulmak, hayatı ve mücadeleyi reddetmek oluyor.

Demokrasi ve sosyalizm mücadelesinde mutlak ve kesin strateji ve taktikler yerine, daha önceden planlanmış programlara, strateji ve taktik esnekliğine ihtiyaç vardır. Mücadelenin her süreci genel sınıfsal iktidar perspektifi doğrultusunda, yeni strateji ve taktiklerin geliştirilmesini öne çıkarabilir. Ana hedefi saptırmayan geçici ve kalıcı-bütünleyen ittifaklar yapılabilir.

Her şeyden önce mücadelenin geldiği konağı ve çıkacağı basamağı doğru saptayabilen örgütlenmelere ihtiyaç vardır. Bu türden kurumlaşmalara yani, başta İSP olmak üzere hayatın bütün alanlarını kucaklamaya aday öteki kurumlaşmalara sahip değiliz. Türkiye solu sınırlı bilgilerimizle, örgütlü ve donatımlı olmanın tadını henüz alamadan, dergiler biçiminde, o da sağ ve «sol» kümelenmelerle, en keskin uçlarda gardını almaya başladı. Şüphesiz bu durum aşılabacaktır.

Öte yandan sağ teslimiyetçi bataktan çıkmamaya yeminli akımların da bu «Referandum» hesaplaşmasında herhangi bir «sayı-suyu

yoktu». Sapla samanın ayırd edilemediği şartlarda «SHP seçeneği» bütün sollarla yeter de artar bile... Hakim sınıflar ittifakının yarattığı bu anlamsız ve yoz ortamın ne demek olduğunu kavramak gerekiyor.

Bu «Referandum» sürecinde sınıf bilinçli kadrolar, hakim sınıflar ittifakının yarattığı bu anlamsız ve yoz ortamın ne demek olduğunu kavramak gerekiyor.

Bu «Referandum» sürecinde sınıf bilinçli kadrolar, hakim sınıfların ekonomik, sosyal ve siyasal bunalımı karşısında doğru tavrı almada gecikmedi. Bir yandan bunalımın hakiki nedenleri gözler önüne serilirken, öte yandan bunalımdan çıkış yolları gösterildi. Türkiye solunun, alternatif olamayışı, donatımsız ve örgütsüz oluşu bu vesileyle bilince taşındı.

Emekçi halkımızın sosyal muhalefeti alanlara aktı. Devrimciler kitlelerin içinde yeraldı. İşçi sınıfı ve emekçi halkımızın örgütsüz ve güvencesiz bırakılmasında rol üstlenen sosyalizm maskeli akımların niyeti kitleler önünde açığa vuruldu.

Kısaca, burjuva «demokrasisi»nin bin bir tuzak ve badanalarla yutturmak istediği «Referandum» oyunu, sağlı «sol»lu partilerin boyunun ölçüsünü aldı. Halkımız tarihsel sezgileriyle bu oyunları biliyor. Bu durumda, halkın asıl savunucusu olabilecek İSP'nin oluşturulması görevinin ne kadar acil ve yakıcı bir sorun olduğu «Referandum»da bir kere daha somutlandı. Gerek parti taklidi yapanlar, gerekse dar grup ve cılız örgüt yapılarıyla sekte, keskin, aymaz pozisyonlara düşenler gene «fenersiz yakalandı.»

Hayat, kitlelerin hoşnutsuzluğunu ve sosyal muhalefeti, işçi sınıfı ve emekçi halkın çıkarları doğrultusunda örecek yapının ne olduğunu öğretti; ve modern kurumlaşmaların ışığında, organize, donatımlı, planlı, açık ve net politikası olmayanların daha çok açığa vurulacağını gösterdi.

Türkiye solu, hangi «teorik» gerekçenin ardına saklanırsa saklansın, 12 Eylül sonu olması gereken pozisyonlara girememiştir. «Referandum» sınavında da yalnızca işi «idare» etmek istemiştir. İşçi sınıfı ve emekçi halkımızın topyekûn kurtuluşunu gösterecek yapılara ihtiyacımız var. Kitle desteğinden yoksun sol dergiciliğimiz, lafazanlık yerine bu tahtaravalli oyununu bozmaya yönelmek zorundadır.

ANAP'nin «Referandum» Sonu Taktiği

«Referandum» testi, Türkiye üzerine model üretmekle görevli bütün laboratuvarlarda değerlendiriliyor: Özal ve taktiği yeni yöntemlerle sürdürülecek! Ülkemizin sahipleri, % 65 Hayır oyunun sandıktan çıkmasıyla telaşa kapılmadı. Onlar, sosyal muhalefetin ve kitlesel hoşnutsuzluğun hangi kertede olduğunu ölçmede oldukça deney sahibidir. ANAP'ne olan muhalefeti götüren parti, sendika ve öteki örgütler, yükselme istidadı gösteren sosyal muhalefeti, ne ölçüde ve nereye kadar götürecekleri konusunda da bir tereddüte sahip değil.

ANAP'nin iktidar ömrünün azalması karşısında, mevcut planın işareti hemen seçilmeye başlanmıştır bile...

Düşünce ve örgütlenme önündeki yasaklara rağmen, «demokrasi» sakızı çiğnenecek, parti, sendika, yayın, dernek, kitle eylemleri, grev vb. etkinlikler işlevsizleştirilecek. Ulusal ve uluslararası ölçekte sor-gulanan «demokrasi»nin namusu kurtarılmaya çalışılacak.

Tekelci sermayenin çıkarları, Özal'a fren yaptıracak önerileri sunacak. Sözüm ona «tasarruf tedbirleri kararnamesi» bunlardan biri. Bu kararnamedeki kalemler, Türkiye'nin kesik damarlarını gösteriyor. Oysa yağma ve sömürünün bu türden «tedbir»lerle ortadan kalkmayacağını halkımız biliyor.

Basın, Radyo, TV'nun havası değiştiriliyor. Burjuva partilerinin «uygar» ölçülerde tartışması, diyalogu öne çıkarılıyor. Göstermelik açık oturumlar düzenleniyor. Suyuna tirit konular «demokrat»ça tartışılıyor. Tartışmada sorunların asıl sahipleri ise bulunmuyor. Tekelci sermayenin sunduğu kırıntıları devşiren sanatçı, politikacı, yazar döküntüleri, ilkesiz ve sulu maskaralıklarıyla, Özal «demokrasisi»nin namusunu kurtarma operasyonunda rol üstleniyor.

Kitap ile silahı görüntüleyerek, «korku» salanlar, halkımızı kitapsız bırakanlar, artık TV'da «kitap» da tanıtıyor. Elbette tanıtılan kitaplar, insanları donatımlı kılabilecek nitelikli kitap değildir.

Özal, 1402'liklere de «hayırlı» bir iş düşünüyor. YÖK uygulamalarında da Doğramacı «günah keçisi» görünümüyle sorunu yumuşatmak istiyor (!)

Evet, «demokrasi» restorasyondan geçiyor. Hem de siyasi mahkûmlarımızı sıra dayığından geçirmecesine, sosyalist dergileri toplatmacasına, işkenceye hız vermecesine, tutuklamaları sürdürmecesine, sürekli devalüasyona devam etmecesine...

Laspetkim-İş Sendikası Yönetim Kurulu Basın Açıklaması İşçi Sınıfı 12 Eylül'ü Yargılıyor

12 Eylül'ün işçi sınıfının sendikasız, örgütsüz bırakmaya çalışan yasalarına, uygulamalarına tepkisinin ifadesi olan Laspetkim-İş bugün 5 yaşındadır. Sendikamız yeni yasalarla kurulan ilk sendika olması nedeniyle bu yasalardan kaynaklanan engellemeleri yoğun olarak yaşamıştır. Kuruluş aşamasında karşılaştığımız güçlükler 12 Eylül yasalarının olumsuzluklarını sergileyen önemli dersler içermektedir.

Laspetkim-İş 1983 yılı sonunda kurulduğunda amacı mücadele ve direniş geleneğine sahip çıkmak, demokratik sınıf sendikacılığı ilkelerini yaşama geçirebilmektir. Binlerce işçinin 12 Eylül düzenine ayak uydurmak zorunda bırakıldığı bir ortamda sınıfın gözü, kulağı oldu Laspetkim-İş. Sınıfın mücadelecisi geleneğine uygun bu devrimci atılımı işçiler özveriyle desteklediler. Üyesiyle, temsilcisiyle, yöneticisiyle 12 Eylül yasalarına rağmen gerçek anlamda «sendika» olabilme mü-

cadelesi verildi. Sendikaların politik örgütlenmeler olmadığı ancak işçilerin asıl amacının baskısız, sömürsüz, soygunsuz bir düzen yaratmak olduğu bilinciyle işçilerin söz ve karar sahibi olduğu organlar yaratmak hedeflendi.

Temsilcilerin seçimle belirlenmesi, sözleşme taslağının işçilerle birlikte hazırlanması, sözleşmelerin işçilerin onayıyla imzalanması, bunların tüzük hükmüyle güvence altına alınması, sendikal demokrasinin yaşama geçirebileceği birim örgütlenmelerinin yaratılması benimsendi. Demokrasi mücadelesini güçlendirmeye hizmet edecek, burjuvazinin bizi hapsettiği alandan çıkmamızı sağlayacak güçlü örgütlenmeleri oluşturabilme uğraşı verildi. Tüm engellemelere rağmen Laspetkim-İş işkolu barajını aşarak sendikal mücadele içindeki yerini alabilirdiyse, bunda benimsediği sınıf ve kitle sendikacılığı ilkelerinin payı büyüktür.

Sendikalar bugünde 12 Eylül'ün bütün sonuçlarıyla karşı karşıya bulunuyor. 12 Eylül sabahı grev çadırlarımızı sökenler, sendikalarımızı faaliyetten alıkoyanlar «kamu düzenini ve genel asayiş» sağlayacaklarını «devletin bütünlüğünü» gözeteceklerini «ülkenin ekonomik durumunu» düzenleyeceklerini belirtmişlerdir. 8 yıl içinde bütün bunların ne anlama geldiği ortaya çıktı. İşverenlerin kârları katlandı, ülkenin emperyalizme bağımlılığı güçlendirildi. Geniş emekçi kesimler alabildiğine yoksullaştı. Demokratik haklar yokedildi. TİSK'in MESS'in istediği bir sendikal düzen yaratıldı ve tüm bunlara karşı çıkabilme yolları başka bir deyişle toplumsal muhalefetin akabileceği bütün kanallar yasal engellerle tıkandı.

Laspetkim-İş, sendikaların bugün karşı karşıya bulundukları sorunların mücadelecisi bir zeminde oluşturulacak birlikle aşılabileceğini ummaktadır. İşçi tabanında yaratılacak örgütlenmeler sendikalar arası dayanışma bu birlikteliğin ilk adımı olacaktır.

Bu amaçla;

— Yoğun bir toplu sözleşme dönemine girdiğimiz şu günlerde işverenlerin ilke kararlarına karşı ortak hareket edilmeli, grevlerle, iş yavaşlatma ve benzeri engellerle dayanışma sözlü olmaktan çıkarılmalı, somut ve fiili bir duruma dönüştürülmelidir. İşten atılmalar yine birlikte hareket edilmesi gereken yakıcı sorunların başında gelmektedir. İşçi kıyımlarına karşı ortak bir kampanya, hem sendikaların bu konudaki tepkisini açığa çıkaracak, hem de sendikalar arası dayanışmayı güçlendirecektir.

— Karşı karşıya bulunduğumuz ağır sorunlar anti demokratik anayasa ve yasalardan kaynaklanmaktadır. Bunların değişmesi için verilecek mücadelenin en önünde yer alabilmek için sendikalar sorunları tartışabilecekleri çözümler üretebilecekler bölgesel düzeyde ortak platform oluşturmalıdır.

— 12 Eylül yasaları sendikaları toplu sözleşme imzalayan kurumlara dönüştürmeyi hedeflemiştir. Bu nedenle sendikaların demokrasi mücadelesinin bir parçası olan işkence ve baskılara karşı mücadele-

den kendisini soyutlamaları tam da egemen sınıfların bizi hapsetmeye çalıştıkları sınırları kabullenmek anlamına gelecektir. Bir insanlık suçu olan işkence ve baskılara karşı diğer demokratik güçlerle dayanışma içinde mücadele yükseltilmelidir.

12 Eylül'ün temel amaçlarından biri kitleleri örgütsüz bırakmak, yani köleleştirmekti. 12 Eylülcülere verilecek en iyi yanıt, sendikalar da ve yaşamın bütün alanlarında güçlü örgütlenmeler yaratmak olacaktır.

«Grevlerle Dayanışma Komiteleri»nin Çağrısı

Tez-Koop-İş Sendikası 3 Nolu Şubesinin Migros Grevinin 1. Yıldönümünde düzenlenen, «Grevlerle Dayanışma Toplantısı»nda: işçi sınıfının gerçekleştirdiği «Grevlerle Dayanışma» konuları görüşüldü ve aşağıdaki «Basın Açıklaması» sunuldu:

Bir yandan ekonomik ve siyasi bunalımın getirdiği açlık, sefalet ve başta sendikal hak ve özgürlükler olmak üzere düşünme, örgütlenme ve hak alma gibi en temel özgürlüklerin kısıtlanarak baskı altında tutulması...

Öte yandan 1982 Anayasası ve diğer yasalarla işçi sınıfı hareketinin uzlaşmacı-devletçi bir sendikal anlayışa mahkûm edildiği bir şeytan üçgeni...

Bu şeytan üçgeni içinde dönüp dolaşan ve onu kırmaya, onu aşmaya çalışan bir sendikal hareket.

Sendikal hareketin karşı karşıya bulunduğu bu sorunları aşması, içine düştüğü bunalımdan çıkması, sınıfsal temelde daha bilinçli ve daha örgütlü bir mücadeleyi gerektiriyor.

Tercih uzlaşmacı - devletçi değil, demokratik sınıf ve kitle sendikacılığıdır.

Bu sendikal anlayış gereği «bir savaş okulu» olması gereken grev, yalnızca «Ekmek» için değil, aynı zamanda demokrasi mücadelesinde bir araç olarak kullanıldığında, bu anlayışla ele alındığında gerçek işlevini yerine getirmiş olur.

Bilinçli ve örgütlü bir sınıfsal hareketi yaratmanın aracı olarak her işyerinde kurulacak «Grevlerle Dayanışma Komiteleri» doğru ve alternatif bir örgütlenme anlayışıdır.

Bugün çokça sözü edilen, hattâ gerici-sağcı sendikaların bile zaman zaman sözde de olsa ifade ettikleri «genel grev» ancak, «Grevlerle Dayanışma Komiteleri» kurulduğu zaman hayata geçebilir, başarıya ulaşabilir. Aksi halde hazırlıksız ve örgütsüz başvurulacak «genel grev» silahı geri tepebilir ve mücadeleye yarar yerine zarar getirebilir.

«Grevlerle Dayanışma Komiteleri» dönemin önümüze koyduğu acil bir görevdir.

Dayanışmayı basit anlamdan çıkarıp sınıfsal bir temele oturtmak, ancak bu şekilde bir örgütlenme ile mümkündür.

Büyük ya da küçük her greve sahip çıkmak sınıf ve kitle sendikacılığını savunan herkesin görevidir.

Kamuoyu yaratmaya, dayanışmaya, desteğe diğerlerinden daha fazla küçük işyerlerindeki grevlerin ihtiyacı vardır.

İster büyük, ister küçük her grevi kendi grevimiz saymalı, başarılması için gereken desteği vermeliyiz. Unutmayalım başarısızlık yalnızca o işyerinin değil, işçi sınıfının başarısızlığı olacaktır.

İşçi sınıfının mücadele araçlarından olan grevleri değerlendirmek, yerli yerine koymak, sınıf mücadelesindeki yerine oturtmak gerekiyor.

Bu yüzden Migros Grevinin 1. yıldönümünde düzenlenen «*Grevlerle Dayanışma Toplantısı*»nda;

Hak-İş, Türk-İş ve Bağımsız sendikalara bağlı grevci işçiler olarak ilk kez biraraya geldik; ve:

- 364. gününde Doğu Galvaniz ve Plastik,
- 312. gününde Sace,
- 145. gününde Noramin ve Egenil,
- 103. gününde Yıldız Porselen,
- 86. gününde Darphane-Damga Matbaası,
- 77. gününde Hurma Elektronik,
- 32. gününde TOE,

Grevcileri olarak kamuoyuna ve halkımıza;

— Çayırova-Gebze'de kurulu Doğu Galvaniz ve Plastik A.Ş. işverenini,

— E-5 Karayolu-Kartal'da kurulu Sace Elektrik A.Ş. işverenini,

— Çayırova-Gebze'de kurulu TOE A.Ş. işverenini,

Yine aynı şekilde;

— Bayrampaşa'da kurulu Hurma Elektronik Koll. Şti. işverenini, işçilerin en haklı ve insanca taleplerini karşılamadıkları için,

— Büyükdere Cad. Maslak'da kurulu Noramin A.Ş. işverenini, yasadışı lokavt uygulaması yaptığı için, *telgraflarla protesto etmeye çağırıyoruz.*

Ayrıca;

— Yıldız Porselen işverenini ve Kamu-İş Sendikası'nı protesto etmek için *Sümerbank mamullerini almamaya,*

Darphane ve Damga Matbaası işçileri ile dayanışma için *Her eve bir kumbara açarak bozuk paraları (kâğıt 100 Tl. dahil) Grev bitinceye kadar harcamamaya, biriktirmeye, PTT jetonlarını toplayarak Grevci işçilere vermeye çağırıyoruz.*

Ayrıca;

Devletin, Darphane grevdeyken Meksika'da para bastırmasını kınıyor, devleti *Grev kırıcı ilân ediyoruz.*

Stratejik bir öneme sahip olan ve başlamasıyla birlikte kağıt fiyatları artan SEKA Grevi bir kamu kuruluşu olması itibariyle Yıldız Porselen, Darphane ve Damga Matbaası'nı yakından ilgilendiriyor. SEKA Grevine ilk elden telgraflarla dayanışma ve desteğimizi belir-

tirken, *Bütün Grevleri Grevimiz* sayarak grevlerle *Dayanışma ve Mücadeleyi* yükselteceğiz.

Doğu Galvaniz, Sace, Noramin, Yıldız Porselen, Darphane Damga Mat. Hurma Elektronik, TOE, işçi temsilcileri ve Grev Komite Üyeleri ile «Grevlerle Dayanışma Toplantısı» Tertip Komitesi adına Tez-Koop-İş 3 nolu Şb. Başkanı Aynur Karaaslan.

Laspetkim-İş Sendikası'nın Paneli:

Sendikal Hareketin 8 Yılı ve Güncel Sorunlar

12 Eylül rejiminin siyasal, sendikal, kültürel alanlarda pekiştirmek istediği, yasal, anayasal ve ideolojik yapılanmalar işlevini sürdürüyor. Aradan 8 yıl geçmesine rağmen, tekelci sermaye güçlerinin baskısı, başka bir ölçekte de olsa, devam ediyor. Sistemin geriletilmesi ve dönüştürülmesi için siyasal, sendikal ve kültürel alanlarda çok yönlü mücadele veriliyor.

Sosyalist örgütlenme yasak, Grev yasak, Toplu iş sözleşmelerinin önü kesilmiş, Dernek kurmak yasak, YÖK'na karşı çıkmak yasak, Sosyalist basın oluşturmak yasak, İlerici kitap üretmek sakıncalı, Toplantı yasak, Gösteri zinhar!..

Elbette bu tablo tekelci sermaye güçlerince bilinçle yapıldı.

Bu tablo, işçi sınıfı ve emekçilerden yana olanlarca değiştirilecek, dönüşüme uğratılacak; geçen zaman bunu bütün ilerici, demokrat ve sosyalistlere öğretmiştir.

12 Eylül rejiminin büyük hışımla üzerine gittiği sendikalardan DİSK kapatılıp işlevsiz kılınca, işçi sınıfının ekonomik mücadelesi büyük ölçüde durdurulmak istenmiş, sendikal mücadele yara almıştır. İşçi sınıfını sendikasız, partisiz ve kitapsız bırakmak isteyenlere toplumun çeşitli kesimlerinden anlamlı cevaplar verilmiştir. Sendika, Parti ve Yayın konusunda değerli çalışmalar yapılmıştır.

Bugün 5. yaşına giren Laspetkim-İş Sendikası, tekelci sermaye güçlerinin baskılarına verilen cevaplardan biri oluyor. Bu işkolundaki işçilerin Grev ve Toplu-İş Sözleşmesi mücadelesinde büyük deneyleri vardır. Özellikle, 15-16 Haziran Direnişi'ni tabanda ören kadrolar bu işkolundaki donatımlı işçilerden de çıkmıştır. Laspetkim-İş Sendikası bu türden bir geleneğin, bu aşamadaki birimlerinden biridir.

Laspetkim-İş Sendikasının, 5. kuruluş yıldönümü düzenlenen «Panel» ve «Kokteyl» ile kutlandı; 12 Eylül rejiminin 8 yılı değerlendirildi. Öteki sendikaların da sorunlarımızı, kitle önünde değerlendiren bu türden etkinlikler yapmasını dileriz.

4 Eylül 1988 günü düzenlenen Panel'e çağrılı konuşmacılar, Vahdettin Karabay (Bağımsız Laspetkim-İş Sendikası Genel Başkanı), Şükrü Oren (Bağımsız Demokratik Tekstil İşçileri Sendikası Genel Başkanı), Doç. Dr. Burhan Şenatalar (Öğretim Üyesi), Munzur Pekgüleç (Türk-İş'e bağlı Deri-İş Sendikası Genel Başkanı Yrd.), Çetin

Uygur (1980 sonrası kapatılan Yeraltı Maden İşçileri Sendikası Genel Başkanı), idi. Paneli, Av. Kadri Malkoç yönetti.

Sendikacılar, 12 Eylül rejiminin ne demek olduğunu, işçi sınıfına karşı yapılan saldırıların nedenlerini, işçi sınıfının sendikal birliğinin nasıl sağlanacağını, Türk-İş, DİSK ve Bağımsız Sendikalarının işlevi ile deneylerini, MİSK, HAK-İŞ gibi sendikaların konumunu, ANAP, TUSİAD ve Odalar Birliği gibi patron örgütlerinin çıkar birliğini, Sendikal mücadelenin önünün neden kesilmek istendiğini, vb. oldukça yalın olarak sergilediler. Bir bilim adamı olarak Burhan Şenatalar ise, ulusal ve uluslararası ölçekte, sosyal sınıf gerçekliğini hesaba katarak, soruna nasıl bakılması gerektiğini, uluslararası tekelci sermayenin gündemini oldukça net vurguladı ve tabloyu ikircimsiz çizdi.

Uluslararası tekelci sermayenin bunalımları ışığında ülkedeki bunalımı değerlendirmek, işçi sınıfının sendikal ve siyasal birliğini kavramamız için gerekli oluyor. Sermaye sınıfının ideolojik, siyasi, hukuksal ve öteki alanlarda giriştiği saldırısı, işçi sınıfı ve emekçi katmanların ezilmelerini, ücretlerinin kısılmasını, toplu sözleşmelerle elde ettiği nisbeten iyileştirmelerin geriletilmesini gerekli kılıyor. Aynı zamanda bu niyetlerin önündeki engellerden olan işçi sınıfı partileri, ilerici sendikalar, demokratik dernekler, sosyalist basın yayın faaliyetleri ve işçiden yana aydın ve gençlik hareketlerinin de kapatılıp işlevsizleştirilmesi demek oluyor.

Sendika yetkililerinin bu türden Panel etkinliklerini işçi semtlerine taşıması gerekiyor. Ayrıca, zamanı geçmiş ajitasyon konuşmaları yerine, doğru bilgi veren, çözüm önerileri getiren ve daha önceden yeterince hazırlanmış konuşmacılara yer vermeleri gerekiyor. Gene ayrıca, Panel'e katılan işçilere de konuşma hakkı tanınması, «sendikal demokrasi»nin olumlu bir işareti olarak, yerinde değerlendirilecektir.

Laspetkim-İş Sendikasının düzenlediği Panel'e 1946-1950-1960 ve 1970, 15-16 Haziran Direnişi'ni ören, ayrıca işçi sınıfı hareketine terini akıtan emektar ak saçlı işçiler de katıldı. Günümüzdeki sendikacıların, bugün üzerinde oturduğu zeminin bir geçmişi olduğunun hatırlatılması açısından, bu dönemin de anılması yerinde olurdu. 12 Eylül sonu kimi toplantılarda göze çarpan küçükburjuvaca reklam, tek yanlı değerlendirme ve sansasyona varan moda anlayışlar yerine, sınıfsal tevazuularını koruyan direngenlerin proleter ahlâk ve geleneklerini de yansıtmak yerinde olurdu...

12 Eylül sınavından kötü örneklerle çıkanları da, iyileri de vardır. DİSK'nun 12 Eylül serüveni aktarılırken, doğru ve bilimsel bir değerlendirme yapılacaksa, proleter devrimci perspektifle olaya yaklaşılmalıdır. SORUN'da sık sık tekrar edildi: 12 Eylül'ü karşılayan örgütler hakiki kimlikleriyle değerlendirilir. DİSK bir Proleter Devrimci Parti yerine konularak eleştirilemez. DİSK bir sendika olarak eleştirilir. DİSK'nunu İSP yerine koyup, ona işlevi dışında yükler vuran örgütler eleştirilir. Parti ve Sendika diyalektiğini gözden kaçırıp, ül-

kedeki birikimi harcayan anlayışlar şiddetle eleştirilir. Ayrıca, DİSK' na çeşitli zamanlarda başkanlık edenler (K. Türkler ve A. Baştürk), temsil ettikleri siyasi akımlara göre adlandırılarak eleştirilir. DİSK' nunu cunta misali tepeden ele geçirip, bu yolla ahkâm kesen «uzman» lar ve meçhul «önder»ler eleştirilir.

DİSK, donatımlı bir İSP disiplini önderliğinden yoksundu. O'nun genel başkanları da Proleter Devrimci değildi ki, «Teslim oldular, Selimiye'de kuyruğa girdiler. İşçi sınıfına ne yapacağını öğretmediler, vs.» denilebilsin. Ülkemiz sosyal mücadele tarihimizin kazanımlarını temsil edip yanına alan bütün örgütlenmelere olumlu ya da olumsuzluklarıyla bir bütünlük içinde bakılmasını öğrenmeden ucuz ve sık suçlamalarla işin içinden sıyrılıvermek çok kolaydır. Marksist değerlendirmeler bu yöntemlerle gerçekleştirilemez.

Sorunu bu biçimde koyanlara, «iyi ama o günkü konumlarıyla sendikacılar daha ne yapacaklardı? O günkü sendika ve partiler ilişkisinden daha hangi ileri bir davranış beklenecekti? Türkiye solu, elbirliği ile, işçi sınıfının sendikal ve siyasal birliği konusunu o kadar sulandırıp aşındırmıştı ki, bu ilişkiler açısından daha başka ne yapmaları beklenecekti?...» denildiğinde verilecek cevap yoktu.

12 Eylül'ü karşılayan bütün örgüt yapıları, ister sağ teslimiyetçi, ister «sol» teslimiyetçi karakterde olsunlar, hakiki kimlikleri ve sınıfsal karakterlerine bakılarak değerlendirilmelidir. Sendika sendika gibi, partiler parti gibi...

Türkiye solunun parti, sendika, dernek, basın-yayın, gençlik, kadın, barış, ve öteki mesleki örgütlenmelerde o kadar «vukuatı» var ki, bütün bu değerlendirmeler bir Panel'in kapsamı içinde yeterince incelenip tartışılmıyor. Amaç, bu türden bir yenilgiyi (bozgunu) bir daha yaşamamak ise, eleştiriler bu sorumluluk anlayışıyla ele alınacaktır. Yoksa, çarpıcı, keskin, nisbeten de haklı, ama hiçbir bilinç vermeyen, nasıl aşılabileceğini göstermeyen bir olguyu tasfir edip, küçük-burjuva sollara prim vermekse, o zaman durum değişir. Bu taktirde de küçükburjuva solculuğu, kendi «vukuatı»nı gizlemek için bu türden «eleştiri»lere daha çok sarılacak, ama, sorunlarımıza çözüm de getiremeyecektir.

Türkiye'de 12 Eylül 1988

12 Eylül rejimi, uzantısı Özal «demokrasisi» ile hükmünü sürdürüyor. 12 Eylül'ün ne demek olduğunu bugün artık kimse tartışmıyor. 12 Eylül'ün gizlisi saklısı kalmadı.

Türkiye solu çok geç öğreniyor; ama gene de öğreniyor. Faşizme özel ismiyle hitap edilmesini öğrenenler, 12 Eylül'ün ilerici saflarda açtığı gedikleri onarmaktan yana. Hâlâ 12 Eylül'ün kime karşı yapıldığının mahmurluğunu yaşayanlar da var elbette.

İlerici, demokrat, devrimci demokrat, sosyaldemokrat ve sosya-

list kadrolar, 12 Eylül'ü 1988'de yargıladılar. Günlük basın konuya meşrebince yaklaştı. Haftalık basın da öyle. Sol dergiler ise, büyük bir yüreklilikle 12 Eylül'ü karşıya alan yazılar yazdı; değerlendirmeler yaptı. Gösteriler düzenlendi; bildiri dağıtıldı. Faşizmin sökmeyeceği dile getirildi: *Faşizme Yol Yok!*..

İşçi sınıfı üretimden gelen gücüyle 12 Eylül'ü mahalli birimlerde gündem yaptı, tartıştı. Bazı işyerlerine ve semtlere pankartlar asıldığı görüldü; üretim yavaşlatıldı. Grevdeki işçiler kararlılıklarıyla 12 Eylül'ü lanetlediler. İlerici gençlik ve aydınlarımız Grevdeki işçileri yalnız bırakmadı. Onlarla dayanışma ve birlik içinde olduğunu gösterdi.

12 Eylül'ün 8. yılı karşılanırken, yapılanları sahiplenmek sorumluluğu yanında, güç ve eylem birlikleri, kombina hareketlerin konulamadığı görüldü. «Yaz tatilinin rehaveti» 12 Eylül 1988'de kendini gösterdi. İş'in bu zaafına rağmen, Ülkenin her yerinde, cezaevlerinde, işyerlerinde «Faşizm Tehlikesi» sorumlulukla hatırlandı; hatırlatıldı...

Özal yönetimi, bugün parlamento sözcülerinin aleyhteki beyanlarına rağmen, ülkeyi hızla bir «darbe» ortamına sürüklemektedir. «Ülkenin sahipleri» «darbe» hazırlığını ve ihtimalini gizlemiyor. Bunun işaretleri zaman zaman, radyo ve TV aracılığıyla kitlelere duyuruluyor; kamuoyunu şimdiden hazırlamak istiyorlar. Tekelci sermayenin basını ilginç yorumlar yapıyor. IMF, AET, Japon sermaye çevreleri «kaygı»larını dış basında dile getiriyor.

Türkiye solunu, yeni bir 12 Eylül yaşanmaması konusunda, tekelci sermaye güçlerinin oyunlarını bozacak birliktelilere ve diyaloga hazırlamalıyız. Ayrıca, uyarmalıyız. «Faşizm Tehlikesi» konusunda, aslında sorumluluklarımızın hatırlatılmasına gerek de yoktu...

Paris'de 12 Eylül 1988

Eylül ayı, uzun süren bir yaz'ın ataletiyle, el kapılarındakilerin üzerine serpilmiş 'ölü toprağı'ndan silkilenilerek sıyrıldığı bir ay oldu.

Bir hayli yoğun olaylara sahne olan Türkiye ve Orta Doğu'daki gelişmeler, sayısı giderek azalan ve tabanı geçmiş yıllara göre bir hayli daralan, duyarlı politik kesimleri ve yoğunlukları harekete geçirdi.

12 Eylül darbesinin kınanmasına yönelik eylem birlikleri iki ayrı platform'da gerçekleşirken; Kuzey Irak'taki soykırımın kınanarak protesto edilmesine yönelik eylemler ise, (bir deyişle zımmi ya da kerhen olsa da!) 12 Eylül darbesinin kınandığı iki ayrı platformdan daha da geniş bir kesimi kucaklayabildi.

Bu bağlamda 05.09.1988 tarihinde (TB'K'P'lilerin kabul edilmeyip dışalandığı) birinci platform Avrupa'da DEV-GENÇ, Birlik Yolu, Cephe, Devrimci Dayanışma, ERNK Taraftarları, HDÖ Fransa Taraftarları, İşçi Gerçeği, Direniş Hareketi, MLSPB Taraftarları, Paris Halk-evi, THKP-C Acilciler ve Sosyalist Fransa Taraftarlarıca oluşturuldu. Bu eylem birliğinin protesto yürüyüşüne 1000'i aşkın kişi katıldı.

06.09.1988 Tarihinde ise, TKPML, TDKP, TKPML Hareketi, Mücadele Bayrağı, Ekim Taraftarlarınca Paris Irak Konsoloslugu önünde 40-50 kişilik bir kitlece, Kuzey-Irak'taki soykırımların protesto edildiği bir korsan gösteri düzenlendi.

07.09.1988 Tarihinde ise; Avrupa DEV-GENÇ, Birlik Yolu, Cephe, Devrimci Dayanışma, ERNK Taraftarları, FİB, HDÖ Fransa Taraftarları, İşçi Gerçeği KAWA, MLSPB Taraftarları, Paris Halkevi, Sosyalist Fransa Taraftarlarınca; Irak Konsolosluğundan Türk konsolosluğunun önüne kadar süren, Kuzey Irak'taki soykırımı protesto eden bir yürüyüş düzenlendi. 850 civarındaki kitlenin katıldığı bu eylemin safalarında, Iraklı Kürt'lerde vardı.

Bundan başka, Avrupa'daki 'Demokrat Sanatçılar Birliği'nin Berlin, Bazel'den başka Paris'te 'Yılmaz Güney'e Özgürlük' kampanyasına bağıntılı olarak 11.9.1988 tarihinde 4000 civarında yığinsal bir kitlenin katıldığı 'merkezi bir gece' düzenlendi. Geceye Türkiye'den Demirtaş Ceyhun, Mehmet Ali Eren, Barış Pirhasan, Arif Sağ, İlyas Salman, Ferhat Tunç vd'leri katıldı. Avrupa'dan ise; Nizamettin Arıç, Nihat Behram, Fuat Saka ve Siwan Perwer katıldı. Bundan başka bu girişimi ise şu kurum ve kişiler desteklediklerini açıkladılar: Die Grünen, Dursun Akçam, Ataol Behramoğlu, İsmail Çoban, İzzet Akay, Atilla Dorsay, Ömer Polat, Şanar Yurdatapan, A. Haydar Cilasun, Fatoş Güney, Server Tanilli. 12 Eylül 1988 günü ise, Partizan grubundan 15 kişi, Kuzey Irak'taki soykırımları protesto etmek için, üç saat süreyle Eyfel kulesini işgal etti. Bu eylem Fransa TV'sinden naklen yayınlanırken, Fransa'daki gündelik basına da yansdı.

Özetle Türk ve Kürt radikal solu Eylül ayında Fransa'da (ülkedeki eylemliliğe paralel olarak geçmişteki ataletinden sıyrılıp!) hareketlenerek, yurtdışındaki uzatmalı varoluşuna ilişkin ki eylem grafiğini tırmandırdı.

Önümüzdeki günlerde Paris'te eylemlilik devam edeceğe benziyor. Çünkü bir ilticacılar komitesi kuruluşu sözkonusu. Öte yandansa, TK-EP, TB'K'P ve TKKKÖ Eylül ayının son haftalarında Paris'te 'demokrasi ve sosyalizm' konulu (kitleye ve katılıma açık) ortak bir tartışma toplantısı düzenleyecekler.

Peşmergelerin Ziyareti, Irak BAAS Rejiminin Çirkin Yüzünü Sergiledi

Orta Doğu'da «Ateşkes Anlaşması»ndan sonra, faşist ve halkların düşmanı güçlerin savaşı sürüyor. Bölgedeki ABD emperyalizmi ve Siyonizmin haydutlukları sürerken, buna bir de Irak BAAS rejiminin kanlı oyunu eklendi. Kürt Halkı kendi öz vatanında, kimyasal silahlarla, bütün dünyanın gözü önünde barbarca katledildi. 6.000 Kürt'ün Halepçe'de katledilmesi, ardı sıra, Irak rejiminden hosnut olmayan Kürk Halkının özgürlük mücadelesi, çeşitli katliam yöntemleriyle sindirilmek istendi.

Iraklı özgürlük savaşçısı Peşmergeler, anavatanlarından sürülürken, Türkiye'ye «kardeşlerinin yanına» göçtü. Dış basında sayılarının 120 bin olduğu belirtilen Peşmergeler ve aileleri; Türkiye'ye göçünce, Kürt Halkına karşı sömürgeci, asimilasyoncu ve şoven niyetleriyle tanımlanan burjuva siyasetçilerini «güç» durumunda bıraktı.

Özal «demokrasisi» tam bu sıralarda «Referandum» numaralarıyla halkımıza test uyguluyordu. Peşmergelere karşı, danışıklı dövüş, Irak rejimiyle uzlaştığını gösteren bir harekete girişemezdi. «Sıcak takip» ile Irak'ın silahlı güçlerini Türkiye'ye sokamazdı. Zaten Doğu ve Güney Doğu'da baskı rejimi uygulayarak «asayiş ve güvenliği» sağlıyordu...

Ekonomik, sosyal, siyasal bunalım giderek boyutlanıyorken Özal, AET'ye şirin görünmek zorundaydı. «İnsan haklarına derin saygısı olan bir Türkiye» imajı verilmeliydi. Ama, nasıl? Türkiye'de «insan hakları» diye bir sorun yoktur. Bunu söyleyenler «bölücü, anarşist ve vatan hayinleriydi». Türkiye «halkların kardeşliği»ne, düşünce ve kanaat özgürlüğüne, medeni haklara son derece saygılıydı (!)

Ne var ki, Peşmergeler imdada yetişti, «demokrasi»mizin çifte standart ölçeğini kaldırıp attı. Artık, «vardır», «yoktur» tartışması kökten kesilip atıldı. Kürtler vardır; tarihi, dili, kültürü ve gelenekleriyle hemde... Orta Doğu'da Filistin ne kadar yakıcı bir sorun ise Kürt Sorunu da o kadar, bir ölçekte daha da yakıcı bir sorundu. Bu iki sorun, emperyalizmin ve bölgedeki gerici rejimlerin kışkırtma ve oyunları ile gizlenemez, savsaklanamazdı.

Birleşmiş Milletler başta olmak üzere bütün insanlık bu sorunu gündem yapmalı, ağırlığını biricik çözüm olan halkların kendi kaderlerini özgürce tayin ve tesbit etmeleri temelinde çözümlemekten yana koymalıydı. Filistin ve Kürt Sorunu, bölge halklarının gerici odaklara karşı birlikte mücadelelerinden geçecekti. Halkları birbirine karşı kışkırtıp, halkların kardeşliği ülküsünü büyük ölçüde kundaklamak isteyen bütün güçlerin oyununun bozulması, ortak mücadeleden geçiyordu. Sahte özgürlük mücadelesini destekçi pozisyonlarındaki Batılı yaklaşımlar karşısında SSCB'nin, Sosyalist Blok'un ve öteki Bağımsız ülkelerin bu yakıcı sorun karşısında inisiyatif kullanmaları, etkin önlemler almaları gerekiyor. Ezilen ve sömürülen halkların, kendi öz güçleri yanında enternasyonalist dayanışmanın, uluslararası diplomasi yanında yapabileceği çok şey vardır diye düşünüyoruz.

Özal, Peşmergeleri aileleriyle birlikte «ağırladı». Onlara kamplar kurdu. Sorunlarını ağızlarından dinledi, vaadlerde bulundu. «İnsani» görüntüler yaratmaya çalıştı. Müttefiklerini bu «ağırlama»nın riskine katlanmaya çağırdı. İşçi ve emekçi halkımız, Peşmergeleri ve ailelerini bağrına bastı; dayanışmasını gösterdi. Bu görüntüleri yanına alarak bölgedeki sıcak mücadele şartlarını yumusatacağını, AET ve öteki ülkelere «demokrat» ve «hümanist» bir izlenim yaratarak puan alacağını, gergin siyasi ortamı değiştireceğini; ayrıca «Referandum» testlerinden başarıyla çıkacağını umdu.

Bölge halkı Özal'a «Hayır!» dedi. Sıcak mücadele şartları yumuşamadı. Türkiye'deki «demokrasi»nin sorgulanması bitmedi; aksine arttı.

Peşmergelerin ülkemizi ziyareti, başta Irak BAAS rejiminin çirkin yüzünün sergilenmesi olmak üzere, ülkemizdeki uygulamaların gizlenip saptırılamayacağını, Kürt Sorunu'nun 5 ayrı coğrafyada çözüme kavuşturulmasının bütün insanlığın sorunu olduğunu gözler önüne serdi. Kürt Halkı, öteki bütün halklar gibi baskı ve sömürünün karşısındadır. Yaşadığı coğrafyalarda öteki kardeş halklarla, baskısız, sömürsüz, savaşız yaşamaktan yanadır. Halkları silahlı mücadeleye yönelten başlıca etken, emperyalizmin sömürsü ve ona alet olan yerli gerici rejimlerin şoven, asimilasyoncu politikalarıdır.

Peşmergeler ayrıca, Kürtçeyi TV'numuza taşıyarak, özlemlerini Türkçeye çevirterek Türkiye emekçi halkına barış, kardeşlik, dostluk mesajlarını ilettiler.

10 Eylül 1920-10 Eylül 1988

1. Doğu Halkları Kurultayı'nın 68. Yıldönümü Kutlandı

Büyük Ekim Sosyalist Devrimi, Çar Otokrasisini yıkmakla kalmamış, sosyalist bir ülkeyi, SSCB'nin de temelini atmıştı. Bu tarihsel ve sosyal dönüşüm, bütün dünyanın mazlûm ve sömürülen halklarını etkilemiştir. Özellikle Doğu Halkları, emperyalizmin baskısından kurtulma umuduyla Büyük Ekim Sosyalist Devrimi'ne, onun esin kaynağı, teori ve pratikteki önderi V. İ. Lenin'e karşı büyük ilgi ve hayranlık duymuştur.

Emperyalizmin boyunduruğundan kurtulma mücadelesi veren ezilen halkların umutları Devrim'le beslenirken, Bakû'de toplanan 1. Doğu Halkları Kurultayı, işçi sınıfı ve emekçi halkların kurtuluş mücadelelerini selamladı. 10 Eylül 1920'de gerçekleştirilen bu Kurultaya, Türk, Türkmen, Kürt, Çerkez, Laz, Gürcü, Asuri, Azeri, Acem, Arap halkları ile Kafkas, Orta Asya, Hindistan ve öteki Doğu halkları katıldı. Halkların kardeşliği, dayanışması ve emperyalizme karşı birlikte mücadele edilmesi ülkülerinin dile getirildiği Kurultay'da, önemli sorunlar tartışıldı.

10 Eylül 1920 tarihinde, aynı zamanda, «Tarihi TKP»de kuruldu. Bu iki tarihi dönem günümüzde nasıl yorumlanmalıydı? 10 Eylül 1988'de, 1. Doğu Halkları Kurultayı olayına ve de «Tarihi TKP»nin kuruluşunun 68. yıldönümüne hangi perspektifle bakmalıyız? Konu ilginç olduğu kadar da önemlidir.

Günümüzde, halkların kardeşliği ve emperyalizmden kurtulma mücadelesi, büyük bir yol katetmiş, sosyalist sistem bazı önemli problemlerine rağmen yetkinleşmiş, dünyanın siyasi coğrafyası değişmiş, fakat emperyalizm gene de dünyadaki mazlûm halkların baş düşmanı olarak «etkin»liğini korumuştur.

68 yıl önce Bakû'de bir araya gelen halklardan bazıları ulusal ve

sosyal kurtuluşlarını gerçekleştirmiştir. Bazı halklar yalnızca ulusal kurtuluşlarını gerçekleştirebilmiş, bazıları ise, emperyalizmin türlü kışkırtmalarını yerli yerine koyamamıştır. Emperyalizm, yeni-sömürgeci yol ve yöntemlerle Orta Doğu ve Asya halklarının birlik ve dayanışmasını çarpıtmak için her taşın altından çıkma becerisini gösterebiliyor. Bölgede Türk, Türkmen, Kürt, Acem, Arap, Asuri vd. halkların büyük bir bölümü aralarında olması gereken birliktelik büyük ölçüde kundaklanmış bulunuyor. Uluslararası anlaşmalarla Anavatanlarının siyasi coğrafyası çizilmemiş halklar, bulundukları coğrafyadaki öteki halklarla eşit haklı ve kardeşçe dayanışabilecek yönetimleri oluşturamıyor. Bölgenin yeraltı ve yerüstü zenginlikleri, emperyalizmin ve yerli ortaklarının sömürüsüyle yağmalanıyor. Halkları birbirine düşman etmeden sürdürülemeyecek olan bu yağmanın önü mutlaka kesiilecek, ve I. Doğu Halkları Kurultayı'nda dile getirilen özlemler gerçekleşecektir. Tarihi anın öğrettiği de budur.

Türkiye solu çeşitli zenginlikleriyle, olumlu ve olumsuzluklarıyla 1. Doğu Halkları Kurultayı'nın 68. yıldönümünü kutladı. Her siyasi çizgi, kendisini vareden bu tarihsel dönüm noktasına, kendi anlayışları ölçüsünde yaklaştı ve andı. İSP adına ahkâm kesilmesinde bir hayli tecrübeli olanlar, aralarına R. N. İleri gibi «yeni» transferlerini de alarak, tek yanlı değerlendirmelerle «konferans» bile düzenlediler. Sosyal mücadele tarihimizin bu tüden «yorum»larla ve «tarihçi»lerle, öznel ve faydacı ölçülerle değerlendirilmesi, elbette bu «konferans»ın boyutunu aşıyor. Magazin basının «görüntüleri»de bu yargıyı doğruluyor.

10 Eylül 1920'nin anlamı, «kokteyl» düzenlenerek «nişan töreni» misali de kutlandı (!)...

Sosyal mücadele tarih ve geleneklerimizin bu türden yaklaşımlarla kutlanmasını (!) onaylamayanlar, meydanı boş bırakmadılar. Anılmasa da, 10 Eylül 1920 tarihini adına layık toplantı ve etkinliklerle kutladılar.

Türkiye solu, sosyal mücadelede edindiği bunca deney birikimiyle gücünü seferber edeceği bir yapının projelerini hazırlıyor. Büyük Ekim Sosyalist Devrimi'nin esin kaynağıyla oluşturulan 1. Doğu Halkları Kurultayı'nın 68. yıldönümü bunu öğretiyor.

Demokrasi ve Sosyalizm Mücadelesi Engellenemez!
Sosyalist Basın Susturulamaz!

ANAP'nin militarizm gücüyle sürdürdüğü baskı ve sindirme politikası sürüyor. Uluslararası tekelci sermayenin yararına emekçi halkımızın zararına işletilen, baskı politikaları büyük yara almasına rağmen ayakta tutulmak isteniyor. 12 Eylül rejimi de onun «sivil» uzantısı ANAP'nin politikası da iflas etmiştir. İflas eden bütün burjuva politikaları, alternatifi olan sol güçlerin baskı altında tutulmasıyla iktidar olabiliyor. Onların emekçi halk katında kaybolan «prestiji»ni

nisbeten de olsa kurtarabilmek için türlü yöntemlere baş vurdukları biliniyor; bunların en «geçerlisi»: «Vatan hayini, bölücü ve anarşist» suçlamasıdır.

Hakiki yurtseverler olan ilerici, devrimci ve sosyalistler, siyasi «terbiyesini» bozan bu ağızların saçtığı zehirleri tersine çevirebilmek için çok yönlü çaba harcıyor. İlerici yayınlar yoluyla yapılan mücadele bunlardan en önemlilerinden. ANAP politikasından büyük kârlar elde eden «Hür Basın», sosyalist basının yetkinleşmesini istemez. Türkiye'nin 'iki cihanda' yüzünü ağartan basın, sosyalist basındır. Ülkemizin onuru olan sosyalist basın faaliyetleri, iktidarın baskısı altındadır. İktidar bu basın faaliyetinin emekçi halkımızca kucaklanmasından korkmaktadır. Korkunun ise ecele bir faydası yoktur. Sosyalist basın, tekelci sermaye güçlerinin yaptığı tahribatı aşip işçi ve emekçilere kendi kurtuluşlarını öğretmeye aday. Ayrıca, sosyalizmi öğretme, örgütlenme gibi görevleri olan sosyalist basın çığ gibi gelişip çoğalıyor. Bu gelişme, onlar açısından önlenmelidir! Bunu doğal karşılamak gerekiyor. Ama «demokrasi», «insan hakları» demagojileriyle, hak ve hukuk diye söze başlayanlara, bu çifte standart politikalarının hesabını da sormak, oyunu bozmak da gerekiyor.

Sosyalist basın yayın faaliyetleri, ekonomik, mali, idari, fiili ve hukuk açısından bir kuşatma altındadır. Bunun kırılabilmesi, organize olmaktan geçiyor. Henüz 12 Eylül'ün yıkıntıları arasından bir iç değerlenmeyi yerine getirememiş ilerici basın yayın faaliyetleri, şu aşamada, güçlerini yeterince organize edemedenden sistemin karşısına dikilmiştir. ANAP'nin sosyalist basın yayın faaliyetlerini baskı altında tutması, Dergi bürolarının basılması, sorumlular yanında konukların da «gözetim» altına alınması, Dergi ve gazetelerin toplatılması, onun güçsüzlüğünü gösteriyor. Burjuva basın karşısında doğal, yasal ve meşru yerini alan sosyalist basın, tarihsel ve sosyal haklılığıyla engellenemez! Güçlü ve kendinden emin burjuvazi, «eşit» şartlarda yapılan bu «karşılaşma»dan rahatsız olmamalıdır. Eğer oluyorsa, ilerici insanlık bunu sosyalizmin hanesine olumlu bir gelişme olarak kaydeder.

□ Son aylarda, Çağdaş Yol, Emek Bayrağı, Emek Dünyası, Toplumsal Diriliş, Medya Güneşi, Gençlik Dünyası, Dünyaya Bakış, Görüş, Yeni Çözüm, Güneşe Çağrı adlı dergiler gene toplatıldı. Medya Güneşi Bürosuna gelen siyasi polis, yazar ve konukları gözaltına aldı. Aynı senaryo Yeni Çözüm'ün Anadolu temsilcilik binalarında da uygulandı. Onur Yayınlarından, M. İlhan Erdost'un «Şemdinli Raporu» adlı kitaba İst. DGM tarafından «müsadere ve imha» kararı verildi. 1960 yılında yayımlanan bir raporun 1987 yılında kitaba dönüşmesi «demokrasi»mizde suçlanabiliyor.

□ Sosyalist saflarda «mütalaa» edilen etkinliklerden müzik çalışmalarları da baskı altında. DGM «Grup Yorum» elemanlarından Tuncelili Metin Kahramanı, Kürtçe şarkı söylemek ve bölücü slogan atmaktan tutuklandı.

□ Kültür Dernekleri de, arama ve baskın yapılan «mekân»lar

arasında. Kısacası, Kitap, Dergi, Kaset, Poster gözetim-denetim altında (!)

□ Emek Dünyası ile Toplumsal Kurtuluş yazar ve sorumlularının Gaziantep'de «Referandum» hakkında düzenlenen toplantıdan sonra, «kanunun suç saydığı fiilleri övmek» gerekçesiyle M. Emin Sert tutuklandı. Gözaltına alınıp daha sonra bırakılan (Sait Üner, Yılmaz Ekşi, Bilgesu Erenus, Nuran Güvenilir)lardan Y. Küçük ile M. E. Sert'e «kötü muamele» yani işkence yapıldığı duyuruldu.

□ İnsan Hakları ve cezaevlerindeki insanlarımızın çok yönlü sorunlarını bayraklaştıran, bu yolda etkin mücadele veren TAYAD'ın bürosu karanlık niyetlerin uzantısında kundaklandı. TAYAD yetkilileri, bu olayda siyasi polisi suçlamış, TAYAD aileleri bizzat Gayrettepe Siyasi Şubeye başvurarak kundaklamayı gerçekleştirenleri öğrenmek istemiştir. TAYAD'ın bu eylemi ile dilekçe vermek istenmesi çeşitli baskılarla engellenmek istenmiştir. Siyasi tutukluların aileleri, baskı ve kundaklama olaylarına karşı duyarlı, uyanık ve mücadelelerinde kararlı olduklarını söylemiştir.

□ İnsan Hakları Derneği'nin hukukî varlığı tartışma ve dava konusu yapılıyor. Ayrıca, İHD'nin ülke çapında gerçekleştirdiği etkinliklerden «Açık Oturum»lar nedeniyle, konuşmacı olarak katılan, M. İlhan Erdost, Akın Birdal ve İlhan Selçuk hakkında «suç olan fiili övmek» gerekçesiyle dava açıldı. ANAP yönetimi burjuva demokrasilerinde İHD ile TAYAD gibi örgütlerin olamayacağını elbette bilmektedir. Toplumda birer ihtiyaçtan doğan bu türden örgütlenme biçimi ve mücadele tarzı, faşist niyetlerin önünü kesmek, hak aramak için kurulmuştur. Ayrıca yasal ve meşru olan işlevlerini gerçekleştireceklerdir. Baskı ve terör ortamını başka ölçeklerde sürdüreceğini söyleyenler yalnızca kendilerini aldatıyor. İHD ile TAYAD'ın mücadelesi, bağımsızlık, barış, özgürlük, kardeşlik, demokrasi ve sosyalizm mücadelesinin bir parçasıdır. Siyasi çizgi ayırımı gözetmeden bu mücadeleye omuz verilmeli ve sahiplenilmelidir.

□ Yeni Aşama (N. Nadi Usta), Yeni Demokrasi (R. Reşat Çetintas-M. Ali Çakıroğlu), Emegın Bayrağı (Hatice Onat), İşçi Dünyası (M. Faruk Tamer), yaptıkları ortak açıklamada: Ankara DGM'nde tutuklanan dergi sorumlularına gözaltında kaldıkları 13 gün içinde işkence yapıldığı duyuruldu.

□ Bibliotek Yayınları tarafından yayımlanan, Kerim Korcan'ın «Ateşten Köprü»sü, İstanbul DGM'nce toplatıldı. 50 yıl önce, 1938'de, yazarının da arasında bulunduğu ve 10 yıl hüküm giydiği «Donanma Davası» ile ilgili anıları, «komünizm propagandası» olarak nitelendi.

Hal madde böyleyken ne yapalım?

Söndürölmek İstenen Bir Ocak: Medya Güneşı

Medya, doğup büyüdüğümüz, hamurumuzun yoğrulduğu vatani-

mızın adı. Ülkemizin bugünkü coğrafyası bir çok uygarlıkların anavatanı, Lidya, Hitit, Bizans ve Osmanlı uygarlıkları burada birer mozaik gibi çiçeklenmiş. Medya'da gözünü açan bütün halklar, tarih, dil, kültür ve gelenekleriyle bu mozayığı sürekli güzelleştirmişler. Medya, çeşitli kültür zenginliklerinin yeşerdiği toprak...

Tarihsel ve sosyal nice gelişmelerden sonra bugünkü coğrafyada bir çok halk kardeşçe yaşamak niyetinde. Oysa bölge halkları birbirine karşı konumlandırılmak isteniyor. Bölgemizde tarihsel uygarlıkların inkâr edilemeyecek güzellikleri, Ağrı, Nemrut, Hasankeyf, Ani Harabeleri vb. diye yok sayılamaz. Halkların kardeşliği emperyalizmin niyetleri doğrultusunda kundaklanmak isteniyor. Dünya halklarının kardeşlik ve dayanışma duygusu kundaklanınca, emperyalizm bundan yararlanıyor. Niyet çok açık!..

Medya Güneşi Dergisi, düşünce ve davranış alanındaki duyuş ve yönelişlerini kendi sosyalizm anlayışları ölçeğinde dile getiren bir organ. Doğu'lu genç insanlarımızın özverisiyle çıkıyor. Irak gerici rejiminin Kürt Halkına uyguladığı baskı ve kırım politikaları Medya Güneşi'nde, edebiyatın ve politikanın bir çok dalında (şiir, resim, öykü, tarih, inceleme), dile getirildi. Bölgede uygulanan kimyasal silah katliamını, sergiledi; Kürtlerin göçü ve öteki sorunları üzerine bir dizi yazıyı gündem maddesi yaptı. Ulusal soruna ilişkin özgün tartışma açtı. Medya Güneşi'nin her sayısı toplatıldı. Hakkında davalar açıldı. Sorumluları; ilerici dergileri konuya duyarlı olmaya çağırdı. Toplantılar düzenledi. Basın açıklaması yaptı. Irak Büyükelçiliklerine siyah çelenk bırakıldı. Yürüyüşler düzenlendi, açlık grevi yaptı, yüzyıllardır Kürtlere uygulanan katliamlar protesto edildi. Birçok dergi Medya Güneşi'ni yalnız bırakmadı; sorunu sahiplendi. Ortak eylemler konuldu.

Dergi'nin Sahip ve Yazı İşleri Müdürü Cemâl Özçelik, İstanbul DGM tarafından tek celsede, savunmasız hüküm giydi ve hemen tutuklandı. Basına gösterilen hukuki gerekler Cemâl Özçelik'e gösterilmedi. İş bununla kalmadı, dergi bürosu yerli yersiz rahatsız edildi. Sorumluları «emniyete» alındı. Dergi yazarlarından Can Gülsenoglu, bir tahkikat için Ankara'ya götürüldü. Basın, Can'a işkence yapıldığını yazdı; ve Can'da tutuklandı...

Sorun açık. Özal yönetiminin niyeti de ortada!.. *Medya Güneşi Dergisinin Ocağı Söndürülmek İsteniyor.* Bu niyetler geri tepecektir!

İlerici basına yapılan baskıları protesto ediyor, devrimcileri dayanışmaya çağırıyoruz.

«Demokratlık ve «Birlik» Anlayışı Sınavda «Demokratik Basın Birliği» Kuruldu

1980 sonrası yayımlanan: Sınıf Bilinci-İşçi Sözü, Yeni Açılım-Dünyaya Bakış, Yeni Öncü-İşçi Dünyası, Çağdaş Yol, Güneşe Çağrı, Medya Güneşi ve Toplumsal Diriliş adlı dergilerin kurucu üye oldukları «Demokratik Basın Birliği»nin kurulduğu basına açıklandı.

Kurucular, «Demokrasi ve özgürlük mücadelesinde örgütlerini güçlendirmeyi amaçladıklarını ve basın yayın kuruluşlarını birliğe katılmaya çağırdılar.»

Bugünkü yönetimin «demokrasi» dışı yöntemlerle saldırdığı ilerici basın yayın faaliyetleri, en nihayet «organize» olmanın gereğini kavrayarak 10 yayını bir araya getirdi. Hiç yoktan iyidir; başarıya götürülmelidir.

Hiç şüphesiz, uygulanan baskılar karşısında maddi ve manevi bakımdan güçsüz durumda bırakılmak istenen ilerici basın yayın faaliyetleri adları açıklanan bu 10 yayından oluşmuyor. Geride hesaba katılması gereken daha 20'yi aşkın ilerici yayın var.

İlerici basın yayın faaliyeti, farklı düşünce ve davranış dünyasından gelen sosyalistlerin özverisi, onuru ve ürünüdür. Bir ölçüde de olsa ülkemiz solunun temsilcileridir. Bu yayınlar boşuna yapılmıyor. Bunca risk boşuna üstlenilmiyor. İşçi ve sosyalist hareketimizin örgütsel güvencelere kavuşması için kendi meşreplerince birer ray döşeyen bu işçilikleri saygıdeğer katkılar olarak değerlendirmek gerekiyor. Farklı deney anlayışı ve disiplinlerini korkulacak nesne olarak görmemek gerekiyor. SORUN, olay ve olgulara böyle bakıyor, bu yönelişini bilince çıkarmayı amaçlıyor.

12 Eylül rejiminin her alanda kazandığı mevzileri geri alabilmek niyetinde olanlar, farklı deney birimlerine karşı sorumlucu yakınlaşmayı, diyalog kurmayı, danışmayı, eleştiri ve önerileri dinlemeyi kısaca, ilkeli ve gündemli konuşmayı öğrenmek zorunda.. Bir örgütlenmeye gidilecekse, önce gerçekten «demokrat» olunacaktır ki, «birlik» oluşsun. En geniş katılımın sağlanması isteniyorsa, ilerici ilke ve kuralların işletilmesi, birikimin hesaba katılması zorunluluğu vardır. İlerici yayının bir tarihi ve geleneği vardır. Bunu gözetenler saldırıları birlikte göğüsleyebilme şansını kazanır. Yoksa, geçmişte yapılan ve henüz unutulmayan sorumsuzluğun yolunu açarlar.

«Demokrat»lık ve «Birlik» anlayışının yeniden sınandığı günümüz koşullarında, hayatın öğrettiği şey: Doğru değerlendirme yapılmasıdır.

Dergilerin birbiriyle istişare etmesi, emri vakilerden kaçınılması, en azından 12 Eylül'ün hepimize öğrettikleri arasındayken: «Biz 10 yayın (siz 7 okuyacaksınız) örgütlendik, gelin bize katılın!» denilmesi, bunca tecrübelerden nasıl bir ders çıkartıldığını yansıtıyor. Oysa birlikte olunması gereken: Yeni Çözüm, Yeni Demokrasi, Emegin Bayrağı, Atak, Saçak, Özgürlük Dünyası, Emek Dünyası, Toplumsal Kurtuluş, Demokrat Arkadaş, Gelenek, İktidar Yolu, Vardiya, Türkiye Sorunları, Görüş, Düşün, Bilim Sanat, Yeni Aşama, 1 Mayıs, Yeni Yol, Katkı, Edebiyat Dostları, İşçiler ve Toplum, 11. Tez, Tarih ve Toplum, (Sağlı «sol»lu kuşatma politikalarıyla adı ve işlevi suskunlukla geçirilmek istenen SORUN'u da sayarsak) ve daha anılan, anılmayan onlarca yayın birimi vardır.

«Demokratik Basın Birliği»nin, 1980 öncesi kurulan örgütlenme-

lerden, İlerici Yayıncılar Birliği İYB, Yayıncılar Kooperatifi YAYKO, Türkiye Yazarlar Sendikası TYS ve benzetmek gibi olmasın ama, YAZKO ve kötü ünlü öteki örgütlenmeler gibi olmamasını diliyoruz.

«Demokrat»lık ve «Birlik» anlayışlarının büyük sınav verdiği günümüz şartlarında bütün Birlik çabalarını, olması gereken yerde sonuna kadar destekliyoruz.

Sovyet Hukukçuları TBKP Davasında

Sovyet Avukatları Baro Yönetim Kurulu üyesi Prof. Rais Tuzmammed 17.8.1988 günü TBKP duruşmasını izledi. Akabinde yaptığı basın toplantısında ise tüm sovyet halklarının merkez komite üyelerinin, Asya-Afrika Dayanışma Komitesi üyelerinin davayı başından beri izlediklerini söyledi. Prof. Tuzmammed, «Ben bir uluslararası hukuk profesörü olarak uluslararası demokratik hukuk kurallarını çiğnenmekte olduğunu görmekten üzüntü duydum» dedi.

Sovyetler Birliği hukukçularının ülkemizdeki siyasal davalarla yakından ilgilenmeleri sevindirici bir gelişmedir. Baskıların süreklilik kazandığı bizim gibi ülkelerde, sürekli çiğnenen insan hakları karşısında Sovyet Avukatlarının sahip çıkan tutumu önemlidir. Batı'nın soyut insan hakları savunucularına bu işin önderliğinin bırakılmaması gerçekten önemli. Sevindirici ve doğru buluyor, destekliyoruz. Öte yandan şunları da ifade etmenin zorunluluğu ve sorumluluğunu da duyuyoruz. Türkiye'de insan haklarının, demokratik hukuk kurallarının çiğnenmesi karşısında tepkili ve tavırlı olabilmek için TBKP davasının beklenmesine gerek yoktu... Ayrıca aynı gün Dev-Yol davası duruşması da vardı; Tuzmammed basın toplantısında tek bir cümle ile dahi olsa sahiplenemiyor. Kuşkusuz sahiplenmemesini Dev-Yol davasında insan haklarının çiğnenmediğinden değil. Böyle anlamak böyle yorumlamak aklımızın ucundan geçmez. Ancak, Tuzmammed'in Sovyet Avukatları Baro Yönetim Kurulu üyesi olarak düştüğü ikircikli konum düşündürücüdür. İnsan hakları sahiplenilirken bir türden ayrımlar yapılamaz, yapılmamalıdır.

Sovyet dış politikası uluslararası ilişkilerde kararlı ve tutarlı bir tutum sergilemeye devam ediyor. Bu, Sovyet dış politikasının hiç eksikliklerinin olmadığı anlamına gelmiyor. Dış politikadır, uluslararası güç ilişkileridir, bunların dayattığı kimi zorunluluklar, sosyalizme ulaşmamış ülkelerin kimi sorunları karşısında «es geçen, kayıtsız kalan» bir tutum almayı gerektirebiliyor. Bu ve benzeri konularda böylesine bir politik tutumun altında yatan zorunlulukları, Türkiye'nin özverili sosyalistleri hiçbir zaman görmemezlikten gelmediler. Bu nedenle de «antisovyetizmi» hiç bir zaman bir tartışma kürüsü haline getirtmediler. Özellikle yakın geçmişin Maoist dalgası karşısında, yanlış anlaşılmaya, yanlış kullanılmaya olanak tanımasın diye kendi eleştiri haklarını dahi kullanmaktan feragat ettiler. Enternasyonalist dayanışmanın tüm sorumluluklarını yerine getirdiler. Türkiye'nin bu-

günkü koşullarında ise eleştiri haklarını kullanmak elzem hale gelmektedir. Dostça, yoldaşça bir sorumluluğun gereğidir.

Sovyet dış politikasında, sosyalizme ulaşmamış ülkelerdeki insan hakları söz konusu olduğunda bir kayıtsızlık sürekli göze çarpmaktadır. Örneğin 12 Mart Faşizminin, ülkemizin yiğit ve yurtsever üç gencini darağacına çektiği gün, Sovyetler Birliği'nden bir heyet TC'ni ziyaret edebiliyor. Bu ve benzeri türden durumlarla sık sık karşılaşmak mümkündür.

Sovyetler Birliği ve diğer sosyalist ülkeler diplomasisi, geri kalmış ülkelerdeki her askeri-faşist darbenin altında emperyalizmin, onun politik militarist örgütü CIA'nın parmağı olduğunu bilir. Buna rağmen, askeri-faşist rejimleri ilk tanıyan ülkeler arasında yer almaktadırlar. Batı'nın «soyut insan hakları savunucularının» tepkilerini esirgemedikleri yerde, sosyalist diplomasinin tutumu kolay anlaşılabilir türden değil. Tekrar örnek vermek gerekirse: Evren'i, ilk kez bir sosyalist ülkenin davet edişine pek öyle kolay hak vermemek gerekir. Uluslararası dostluk ve kardeşlik ilişkileri, ticari ilişkiler adına bazı değerler böyle kolayca feda edilmemelidir. Tersine sosyalistlerin beklediği, tepkili ve tavırlı bir tutumdur.

Tuzmuhammed'in atmış olduğu adım, tavırlı olmak anlamında sevindirici bulduğumuz ve diğer adımlarıyla tamamlanması gereken bir yoldadır. Bu doğrultuda ilk yapılması gereken öncelikle ikircikli bir tutumdan vazgeçmek ve bir bütün olarak olayı sahiplenmektir. Tuzmuhammed, ilerici, demokrat, ve sosyalist kadroların, özellikle Diyarbakır, Metris, Mamak cezaevlerinde maruz kaldıkları uygulamalara şahit olmak için bu cezaevlerini ziyaret etmeyi, yapılan duruşmalara katılmayı düşünebilmeliydi.

Olimpiyat Oyunları ve Siyaset (Zavallı Naim...)

Seul 1988 Olimpiyatları üzerine çok şey söylendi. Bizde şunları söylemek istiyoruz: Spor karşılaşmaları ve Olimpiyat Oyunları ilerici insanlığın övüneceği birer alan oluyor. Spor, barış ve kardeşliğin simgesi olarak büyük bir işlev görüyor. Sosyalizmin bir dünya sistemi olarak kapitalist emperyalist sistemin karşısında yer almasıyla, bu alanda da gelişmeler gösterdiği biliniyor. Sosyalizm, insanın maddi ve manevi zenginliklerinin gelişip çiçekleneceği şartları yaratma mücadelesinde epey yol almıştır. Sosyalist kuruculukta çekilen kimi sancılar ve problemler çözümlenme sürecindeyken, «hiç bir şey olmadı» denilmesi yüzeysel bir yaklaşım oluyor. Elbette sosyalizmin 70 yıllık uygulaması bir anlamda kısa bir süreçtir. Kapitalist sistemin yüzlerce yıllık tarihiyle çok çok gerilerden yarışan sosyalizmin katettiği yol, nesnel ve bilimsel ölçülerde irdelendiğinde, spor alanında gösterdiği üstünlük daha yetkin anlaşılacaktır.

İnsanlık; sporun sanatsal ve artistik güzel görüntülerine henüz

kavuşamadı. Bu alandaki sorunların aşılma sürecinde Seul Olimpiyatları, olumlu ya da olumsuzluklarıyla gene de bir dönüm noktasıdır.

Seul 1988 Olimpiyatlarında Sosyalist blok'un sporcuları büyük başarı göstermiştir. Sıralamada en önde gelen Sovyet, Demokratik Alman, Bulgar, Macar, Çek, Romen, Çin gibi ülkeler altın madalyaların en çoğunu paylaştı. ABD ise, «eşit haklı yurttaşı» Kara Irkın başarısını saymazsak, gerilerde kaldı. Öteki kapitalist ülkeler sporcuları da bir çok dalda başarı ve yeteneklerini sosyalist sporcular düzeyinde tutturamadı.

Seul 1988 Olimpiyatlarının galibi: Sosyalist sporcularla Kara Irkın sporcularıdır denilmesi yanlış olmayacaktır. O Kara Irk ki, emperyalizmin yüzlerce yıllık sömürü, baskı ve zulüm politikalarından intikam alırcasına, insanın, ırkının üstün yeteneklerini gösterdi. Kara derili güzel insanlara, bunca sömürü ve baskı politikalarından sonra, kapitalizmin uygun gördüğü alanlar: Spor ve müzik dallarıydı. Kara derili, kapitalizm şartlarında, yoksulluklardan, horlanmalardan kurtularak patron olacak değildi ya...

Olimpiyat Oyunları, aynı zamanda siyasetin başka bir düzlemde yansıması oluyor. İnsan güzelliğinin, sistemli çalışmanın, centilmenliğin, beceri ve kabiliyetlerin sergilendiği Seul'de bir sanat şöleni gibi sporcular yarıştı. Uluslararası tekeller Olimpiyatlar nedeniyle akıl almaz organizasyonlara girişti; büyük kârlar elde edildi. Spor aracılığıyla bazı ülkeler dünya halklarına kendilerini propaganda etme fırsatını yakaladı...

ABD emperyalizminin Türkiye gibi sömürüp yönlendirdiği Güney Kore emekçi halkı, Olimpiyat Oyunlarının getirdiği olağanüstü organizasyonlara rağmen, kendi gerici yönetimlerini protestodan geri durmadı. Emperyalizmin böldüğü halklar, birlik ve özgürlük için bütün aktivitesini ortaya koydu.

Güney Kore halkı da bizim halkımız gibi, emperyalizmin niyetleri uzantısında, «eğitilmiş» şartlandırılmış bir halk görünümünde. Emperyalizm, Kore insanının özgün ulusal kimliğini kendisine benzetmek ve uyarlamak için çok büyük masraflara girmiş; ama gene de halkların yüreğinde ve beynindeki kıvılcımı bütünüyle söküp atamamış.

Olimpiyatlar nedeniyle büyük oynayan ülkelerin çok yönlü stratejileri yanında, Türkiye'de önemli bir «sükse» yaptı. Türkiye burjuvazisi güçleniyor. Yalnızca sermaye olarak değil, «istihbarat» faaliyetleri açısından da güçleniyor. Az şey midir, CIA, MOSSAD, İngiliz İstihbarat birimleriyle ortak eylemler sonucu Sosyalist ülkelere sporcu «transfer» etmek?

«Türk asıllı Naim» Olimpiyatlarda büyük başarı gösterdi. ANAP lideri Özal'da milyarları su gibi harcayarak Naim'in kollarında «yükseldi». Radyo, TV ve basın bu olayı parmağına doladı. Ülkemizin içinde bulunduğu sosyal, ekonomik ve siyasal bunalım adeta unutuldu gitti...

ANAP'nin «Referandum» uyutmasına büyük bir yan destek olan Naim faktörü, kamuoyunu günlerce, birilerinin paşa gönlüne göre, oyaladı.

Kapitalist politikaların kurbanı olan Naim, bakalım bu ilgiyi ne kadar daha görecektir ve Özal bu «malzemeyi» daha ne kadar zaman kullanabilecek?

Naim malzemesini yoğuran sosyalizmdir. Bir «övünç» payı çıkarmak gerekirse, sosyalizmin spor anlayışına çıkarılmalıdır; Özal'a değil. Naim gibi yetenekli bir sporcuyu yetiştiren sosyalizmin spor anlayışına da bir çift sözümüz olmalı: Sosyalist spor anlayışı, insan vücudunu aynı ölçülerde, beyinle birlikte geliştirmek durumundadır. İnsan beynini besleyen bilimsel bilgi ve bilinçten yoksun sporcular, ne kadar büyük başarı gösterirse gösterebilirler, beyinle öteki organların dengesini kuramıyor, birer zavallı olmaktan kurtulamıyorlar.

Behice Boran Anıldı (1910-9 Ekim 1987)

TİP eski Genel Başkanı B. Boran 9 Ekim 1988 günü, ölümünün 1. yıldönümünde mezarı başında anıldı. Kalabalık bir topluluğun katıldığı anma toplantısında güvenlik güçleri sıkı önlem aldı; Av. Necla Fertan bir konuşma yaptı. 10 Ekim 1988 günü akşam düzenlenen bir toplantıda ise, B. Boran'ın yaşamı ve mücadelesi çeşitli konuşma ve etkinliklerle dile getirildi. Bu toplantıda, B. Boran'a ait: «Kurtuluş tek tek olmayacaktır, hep birlikte kurtulacağız, hep birlikte mücadele edeceğiz, hep birlikte kazanacağız...» gibi, bir özdeyişin gerekleri gözetilmedi. «Sosyalizm bizimle başlar!», «Parti biziz!» mantığının küçük-burjuva kafalara yerleştirilmek istendiği toplantıda; Türkiye İşçi Sınıfı Hareketi'nin temel taşlarından ve onurlu gençliğimizden söz edilmedi. Bu mantığın sahiplerinden bu türden bir yaklaşımı bekleyen de zaten yoktur.

Dr. Hikmet Kıvılcımlı Anıldı (1902-11 Ekim 1971)

Dr. Hikmet Kıvılcımlı, ölümünün 16. yılında, 11 Ekim 1988 günü, Topkapıdaki mezarı başında: «Anısına ve çabasına değer verenler» tarafından anıldı. Şaban Ormanlar, Av. Nizam Üstündağ, Sırrı Öztürk ve Zihni Anadol birer konuşma yaptılar. Ayrıca, aynı yerde bulunan İsmet Demir'de anıldı. (Yapılan konuşmaların bir bölümünü bu sayımızda okuyacaksınız.)

Frankfurt Kitap Fuarı

5 - 11 Ekim'88 tarihleri arasında gerçekleştirilen 40. Frankfurt Kitap Fuarına CKK'ne üye 32 yayınevi katıldı. «Birlikte Yayıncılık, Öncü ve Sorun Yayınları» arasında SORUN, Birlikte Sosyalist Dergi'de, Fuar'da sergilendi. Büyük bir ilgi uyandıran Fuar'daki kitapların yoğunlukla, ilerici ve demokrat yayınlar olduğu gözlemlenmiştir.

TÜYAP 7. Kitap Fuarı

Her yıl 1 - 10 Kasım tarihleri arasında düzenlenen TÜYAP 7. Kitap Fuarı, İstanbul Tepebaşı, Sergi Sarayı'nda açılıyor. Fuara, Sorun, Öncü, Gelenek ve Bibliotek Yayınları, 12 Nolu stand da birlikte katılıyorlar.

Siyasi Tutuklu ve Hükümlülere «Yeni» Uygulama: Sıra Dayağı

«Bursa Özel Tip Cezaevinde siyasi mahkûmlara toplu dayak atıldı. 200 mahkûm olayı protesto etmek için açlık grevine başladı.» Bu haberler illegal organlarda yayımlanmıyor. «Bölücü, anarşist ve vatan hayinleri» de uydurmuyor. TC Devletini «kötülemek» ya da 12 Eylül Bayrak Hareketini «küçültmek», MİT'ni «yıpratmak» için de yapılıyor. Bunları burjuva basını yazıyor. «Demokrasi»mizin encamını yansıtıyor...

Özal yönetimi, anlaşılan, bir dönemin siyasi tutukluları olan genç insanlarımızın katledilmesi, sakat bırakılması yetmemiş ki, şimdi de «toplu dayak» seanslarına başladı. Cezaevlerinde, marş söyletme, dua, askeri talim, Atatürk İnkılapları «dersleri», işkence gibi faşist yöntemlerden sonra «yerli katkı» yapmaya girişiliyor.

Bugünkü yönetimin siyasi kimliğinin açığa vurulması açısından bu «olayı» şiddetle protesto ediyoruz!

SORUN

10 Eylül 1988

(Politika Cephesinde Önemli Gelişmeler: İsmail Arguvanlı, Ali Özdoğu, Halit Çabak, Kirve Kalender ve Sırrı Öztürk'ün yazı dökümanlarından yararlanarak Birlikte kaleme alındı.)

YÖNELME

*Toprağın damarlarından soluk alır yaşamak.
Yarınların karnında sancılı tohum...
Bir önbaharda vurgun yiyenler dikilir dizler üstüne,
Soluğu kesik yeşil baş diker çıkmaz sokaktan!
Yaşamak mavzer gibi giyili tenlerde...
Tutsaklar kararsız ürkek ve korkulu,
Tutsaklar kavgacı, direşken ve umutlu!
Patlamaya durmuş yürekler yaşamın siperlerinde...*

Ferhan Ercan

«SİYASİ GÖÇMEN»LERE ÇAĞRI: TÜRKİYE'YE DÖNÜN!

12 Eylül rejimi, tekelci sermayenin gündemini uygulayabilmek, önündeki en büyük engelleri ortadan kaldırabilmek için, işçi hareketiyle sosyalist hareketi boy hedefi yaptı. Sermaye sınıfının buna ihtiyacı vardı. Parti, sendika, yayın, dernek, vb. boşuna kapatılmadı. Devrimci, devrimci demokrat ve sosyalist kadrolar boşuna tutuklanmadı. Yüzlerce insanımız darağaçlarında, kır ve kent varoşlarında bir büyük hesabın uzantısında kırıldı...

Sıkıyönetim mahkemeleri, DGM'ler yüzlerce devrimciyi yargıladı. Genç devrimciler cezaevlerinde faşist baskı ve teröre karşı canlarını ortaya koyarak dikildiler. Kendilerini yaktılar. «Sayıyla mı teslim ettiler?» mantığı hükmünü sürdürürken, ülkemizin yetiştirdiği en değerli varlıklarımız, Doğu'da ve Batı'da kırımlardan geçirildi. Binlerce ailenin ocağı söndü. Yüzlerce şehit verdi Devrimci Hareketimiz...

Yurtdışındaki «Siyasi Göçmen» arkadaş!

Sizler de bu süreçte çeşitli nedenlerle yurtdışına göçtünüz. Resmi rakamlar, sayınızın 30.000 olduğunu, 15.000 kişinin de «vatandaşlık haklarından yoksun bırakıldığını» belirtiyor. Sizler hakkında, buradaki insanlarımıza söylenenlerden daha da ağırı söylendi; halâ da söylenmekte... Aranızda, içinden geldikleri hareketin disipliniyle gidenler olduğu gibi, «Kaçan Kurtuluyor» yakıştırmasına uygun, kendiliğinden gidenler de var. Devrimci Hareketin yenilgisinin getirdiği şartlarda, işçi ve sosyalist hareketimizin hiçte haketmediği bu bozgunu hazmedemeyen kadrolar, sizler hakkında kırıcı bir lisanı da kullandılar. Bu eleştirilerde haklılık payı olanı da, dozajı kaçırılanı da oldu...

«Siyasi Göçmen»ler, 8 yıldır ülkemizdeki «Demokrasi ve Sosyalizm Kavgası»nın dışında bulunuyor. 12 Eylül'den önce bu türden bir hayatı bilinçle seçenler de var aranızda... Hayat ve mücadeleden soyutlanmışlığın da bir süresi vardır. «Siyasi Göçmen» hayatı ebediyete kadar gitmez. Gitmemeli.

Gerek cezaevleri, gerekse mücadelenin öteki bütün alanları ülkemizin onurlu devrimci kadrolarınca doldurulmaya çalışıldı. Hayat ve mücadele burada devam ediyor. Hem üretim faaliyetinin içinde bulunmak, hem de tekelci sermayenin işlettiği baskı ve terör ortamını aşip dönüştürmek gerekiyor. Bu görev, devrimci duyuş ve yönelişleriyle inisiyatif kullanan kararlı kadroların çıkışlarıyla biçimleniyor; biçimlenecek. Sosyalist kimliğini kaybetmemiş herkes, «Demokrasi ve

Sosyalizm Kavgası'nda kararlı birimleri, yaşanan şartlardaki eylemliliği ile yargılıyor. Devrimci düşünce ve davranışlar yeniden sınanıyor. Ülkedeki mücadele ucuz ve sığ yaklaşımları aşmıştır. 12 Eylül öncesinin fraksiyoner kolaycılığı, yerini modern, donatımlı ve kombi-na hareketlere bırakmıştır. Modern kurumlaşmaları gerçekleştiremeyen bir Türkiye solu, giderek daha çok erozyona da uğrayacaktır.

Modern kurumlaşmaların gündeme gelmesi, ilkeli birlikteliklerin sınanmasını da beraberinde getirmiştir. Ülkede mücadele veren bütün aktiviteler, «Birlikte neleri yapabiliriz?» kaygısını taşıyor. Diyalog ve demokratik tartışmanın yol ve yöntemleri aranıyor. Bu yolda bazı araçlar kullanılıyor. Türkiye solu, sağ ve «sol» teslimiyetçi akımlarıyla, Marksizmin doğru yolundan şaşmak niyetinde olmayan kadrolarıyla bir bütünün parçalarını oluşturuyor. Birer gerçeklik olan bu tabloda; bütünün parçaları arasında, ayrışacak ve kaynaşacak birimler de bulunuyor. Hayat bu süreçte her olgunun adını koyuyor. Uzlaşılması mümkün olmayanlarla araya kalın çizgilerin çekilmesi zorunluluğunu getiriyor. Aynı zamanda birlik yapısının harcı da karılıyor.

Türkiye solu, azımsanmayacak deney zenginliği arasından doğru yolu seçecek; sorunlarını asgari ve ilkeli çözüme kavuşturacaktır. Faşizme karşı omuz omuza olmasını öğrenecektir. Farklı deney zenginliği, mutlaka bir potada uyumlandırılacaktır.

Doğada bile eşine rastlanmayan, «tornadan çıkmışcasına bir birlik» yoktur. Olmayacaktır... Taraftarlarını birer «aşiret üyesi» yapma ilkeliği aşılmıştır. Doğadaki gibi eşsiz bir denge ve uyumun sağlanması kadroların elindedir; onların bilgece yeteneği ve yaklaşımı birlik sorununu çözecektir. Çözmek zorundadır.

Yurtdışındaki «Siyasi Göçmen» arkadaş!

Tekelci sermaye güçleri kendiliğinden «af» çıkarmayacaktır. Onlardan bunu bekleyen de yok.

Öyleyse sen ne yapmayı düşünüyorsun? «Türkiye'de, üretimde ve kavgada yerini almak istiyor musun?

İşçi sınıfı ve emekçi halkımızın havasını teneffüs edebilmek için bir çok şeyi feda edeceğinizi biliyoruz.

«Ekmek, gül ve hürriyet» günlerinin özlemi ile çarpan yüreğin beynine neyi emrediyor?

Devrim'in olmasını bekleyen bir ataletin senden irak olduğunun bilinciyle yurduna dön diyoruz.

Ama ne tek tek teslim olmacasına, ne de çeşitli «kombinezon»a girip birilerinden icazet dilenmecesine: Dönüşün sana yakışanı, ince bir nakış işler gibi, çeliğe su verir gibi emek ile olanı ve bizi güzel günlere yakıştıranı seçeceksin.

Sizler ülkemizin yetiştirdiği nitelikli insanlarsınız. İnsanları siyasi düşünce ve kanaatlarından ötürü suçlamak, vatandaşlık haklarını ellerinden almak ilkel ve çağdışı bir tutumdur. İlkellikte kararlı olanlara koz verilmez. Tarihsel ve sosyal haklılığımızla, haksız, hu-

kuksuz olanın üzerine gitmeyi öğrenemezsek, baskı ve terör niyetlilerinin ömrünü uzatırız.

Ülke bizimdir. Ağızlarını bozarak «Hainler, bölücüler, anarşistler» diye söze başlayanların; ülkemizin en yetenekli yurtseverlerini suçlayabilmesinin önü kesilmelidir. Tarih ve insanlık önünde hiç bir Devrimci suçlu değildir. Gezegenimizin siyasi çehresi hızla değişiyor, bu değişim ve dönüşümlerin ülkemize de yansıması, Sosyalist Türkiye'nin oluşturulması, devrimci kadroların duyarlılığı ve ortak davranışıyla gerçekleşecektir. Kendiliğinden olmayacaktır.

Faşist yöntemlerin yarattığı korku, Devrimci kararlılığımızla yenilgiye uğrayacaktır. Tarihsel iyimserliğimizle gücümüzü kullanalım.

«Siyasi Göçmenler», ne bir eksik ne bir fazla, bütünleşin ve ülkeye dönün!.. Üretimin, hayat ve mücadelenin dışında kalmayın!..

SORUN

10 Eylül 1988

AYNI ZİNCİRİN HALKASIYIZ

BİLİRİZ

yürek dokunurluklarını
anlamını gözyaşlarının
düşsel çılgınlıkları
bir iç yangını
hoyrat akşamlarda nöbetlerini yalnızlığın.

BİLİRİZ

ahtapotun kolları gibi
çepeçevre kuşatan tutsaklığı
hürriyet özlemini
prangalar arkasında
sevdayı derinden.

BİLİRİZ

kenetlenmiş ellerimizle
güç aktarmayı
sevgiler yeşertmeyi yarınlara
buğulu gözlerimizle
umut beslemeyi.

BİLİRİZ

gebe kalmamayı acılara
başımız dik
karanlıktan aydınlığa
yürümeyi kaygısızca
yürekten bağlı kalmayı halkımıza.

Fatma Durmuş

12 Eylül karanlığını geriletip aşma mücadelesi veren ilerici, demokrat, devrimci - demokrat, sosyaldemokrat ve sosyalist basın yayın faaliyetleri, ülkemizin en tepkili seslerini gündeme taşıyor.

Düşünce ve davranış dünyamızın birer zenginliğini yansıtan ilerici basın yayın faaliyetleri, ülkemizin onurunu temsil ediyor. Faşizm niyetlerinin önüne duvar örüyor. Tarihsel iyimserliğimizi besliyor. Karanlığın aydınlığa dönüşmesi için çaba gösteriyor.

12 Eylül karanlığı, işçi sınıfı ve emekçi halkımızı, kitapsız, dergisiz, örgütsüz ve güvencesiz bırakmayı hedeflemişti. Başaramadı. Tarihsel ve sosyal ilerleyişin hızının kesilmesinde anılması gereken bir «işlevi» gerçekleştirdi. Burada solun büyük kusurunu da belirtmeliyiz. Fakat geçen zamanda, derlenip toparlanan birimler yeniden görevlerini üstlenmeyi deniyor. Fakat bununla yetinemeyiz. Gelişmeleri fazlaca idealize edemeyiz. Sosyalizmi baş düşman ilan eden tekelci sermaye güçlerinin sınıfsal saldırıları doğaldır. Sermaye sınıfı 150 yıldır sosyalizme saldırıyor. Sosyalizm gezegenimizin bir gerçekliği. Tarihsel ve sosyal gelişmenin zorunlu bir aşaması. Kaçınılmaz bir olgu.

Sosyalizmin önünün kesilmesi mümkün değildir. İşçi sınıfı hareketiyle sosyalist hareketimizin yaygınlaşması, ve bütünlemesi, birilerinin uykusunu kaçırıyor. En azından son 8 yıllık uygulama göstermiştir ki, insanımızı tek tipleştirmek isteyen faşist zihniyetin mayalanmasının maddi ve manevi açıdan bir temeli ve dayanağı yoktur. Asla da olmayacaktır.

Teorik olarak doğruluğu kanıtlanmış olguları, ete kemiğe büründürmek, hayata geçirmek gerekiyor. İlerici dergiciliğimiz, 12 Eylül karanlığından çıkarken sorunlarını ve sorumluluklarını tartmak, değerlendirme yapmak durumunda. Bir yandan kendi içindeki, öte yandan karşısındaki güçlerle hesaplaşmak zorunda kalan her siyasi yönelişin, farklı yapılara karşı birlikte olunması gereğini gözetmek zorundadır. Bu ilkeselliği yeterince gözetemeyen sol dergiciliğimizin geçmişini hatırlatmak gerekmiyor. Aşınmış ve sosyal pratikte mahkûm edilmiş bir zihniyeti diriltmek artık çok kolay olmayacaktır.

12 Eylül karanlığı, donatımlı, organize kurumlaşmalarla geriletilcek. Sosyalist basın yayın faaliyetlerinde görev üstlenenlerin bunun ne anlama geldiğini bildiğini sanıyoruz.

12 Eylül karanlığı ve yıkıntıları arasından doğum sancıları çeken her siyasi yayın organı, bu alacakaranlık sisler ortamında, her olgu-

nun pratik gerçekliğinin ve netliğinin somutluğuyla karşımıza dikildiği yeni dönemdeki tarihsel gelişmenin incelenmesiyle birlikte, yine onunla içiçe geçmiş pratik görevlere aday olabilecek bir sentezleşmeyi bağrında toplayıp taşıyabilen bir derleniş uslûbuyla bütünlenerek, *mücadeleyi olması gereken yerde bütünlemek* zorundadır.

Sosyalizmin hepimize öğrettiği de budur: *Sınıf organikliği temelinde ana halkaya sarılmak*. Sorunların çözümünü bu çerçevede ele almak...

Sosyalistler arası çözüme kavuşturulması gereken binlerce sorun var. Bununla bağıntılı olarak, sorunların çözümü yolunda, son derece zor ve zaman zaman sıkıcı da olsa, elden geleni değil gerekli olanı yapmak...

Sosyalist yayınlar, hareketimizin sorunlarının çözümünde her şey demek değildir. Bugünkü aşamada boy veren bu yayınların yarın Bilim Kurulları ve Enstitüler tarafından gerçekleştirileceğini şimdiden biliyoruz.

Özveri ve bir bedel ödenerek tutulan bu yayın hattında çalışanlar neleri yapmaya adaydır? Bugünkü yönetimin saldırıları nasıl geriletilip aşılabılır? Bu konuda neleri yapabiliriz?

En kaba hatlarıyla, tartışmaya açık, öneri ve katkılara muhtaç şekliyle şunları sıralamak istiyoruz:

1. Hakim gerici ittifakın saldırısıyla uzlaşmayan yayın organları, somut talepler doğrultusunda işbirliği noktasında başlayan ve eylem içinde *eylem birlikleri mantığını güden kampanyalar* düzenleyebilmeli;

2. Bu kampanyaların yanı başında, hareketin gündemindeki teorik ve politik sorunların, en geniş katılımın sağlanmasıyla, *kitlelere açık panellerde tartışma toplantıları* düzenlemeli;

3. Demokrasi kavgası veren toplumsal kesim ve gruplarla, sosyalist basının direkt dayanışmasını sağlayabilmek için, bir Sosyalist Basın Koordinasyon Komitesi'ni oluşturabilmeli;

4. Köklü dönüşümlerden yana tavır gösteren yayın organlarının, belirli konularda birbirlerinin görüşlerini alarak, kendi organlarında kendi hitap ettiği tabanına iletilmesini sağlayacak bir *İletişimin Demokratik Dayanışmacı bir Eşgüdümle* sağlanabilmesi;

5. Sosyalist basının Babıali gangsterlerine ve basın tekellerine ve de onların oyunlarına karşı Demokratik bir Blok oluşturabilmesi; vb. vb. zorunlu duruma gelmiştir.

Kendi iç zenginlikleriyle, bu konuda, sınırlı da olsa birşeyler yaparak ilerleyebilmek, uğruna yönelinen yolda bizim yolumuzu açarken, bize çok zengin ve değerlendirilebilir birleşik olanaklar da sunacaktır. Bu türden birlikçi bir hareketliliğin, ciddi bir bereketliliğinin olacağını ummak, asla hayalcilik değildir.

O halde, «maddi durumun maddi tahlilini» yaparak, acil görevimiz olan zorunlu olduğumuz sentezleşmenin 'olanaksızlıkları'ndan

sözetmek yerine, her türden yol-yöntem ve araç-gereçle sonuna kadar değerlendirilip zorlanarak, özlemlerin ete kemiğe büründürülmesi gerekecektir.

İlerici dergiler aracılığıyla, ciddi olarak makro ölçekli politika yapmak, yapabilmek gibi bir sorunla karşı karşıyayız. Mikro politik marjinalliklerin artık varılan noktada hiç bir derde derman olacağı yoktur.

Makro politika yapabilmek için, sorunları öncelikle, içinde makro politik potansiyel eğilimleri öne çıkartan bir tarzda ele almanın önemi gerçekten büyüktür. Öyle ise, sorunların çözümüne yönelik bir mücadele içinde, yapılması gerekenlerin, «olanaksızlık» iddialarına rağmen, makro politik perspektiflerde ve de en önemlisi çekinmeden devrimci rüyalar görebilerek ele alınması ve programlanması yerindedir ve de gereklidir.

İş yapılması sürecinde, 'o iyi, bu kötü' yollu bir ben-merkezci elitizmin, asla yararlı olmayacağı gibi; zararının ise, çok ama pek çok büyük olacağı açıktır.

Bir yılı aşkın yayın hayatında SORUN'a bu bab'da acil görevlerin düştüğünü, okur-dergi ilişkileri sürecinde görmekte, öğrenmekte ve yaşamaktayız. Kendi dışındaki ilerici yayın faaliyetlerine, eleştiri, uyarı ve değerlendirmelerde özenli bir tutum sergilemeye çalışan, birlikteliği sürekli gündeme taşıyan SORUN çalışanları, sosyalist basın yayın faaliyetlerine emek veren arkadaşlara bu çağrının yapılmasını uygun görmüştür.

SORUN

27 Ağustos 1988

KANI!..

*Sonunda,
sivrisineği ezdiğinde
vızıltı kaybolur.
Kendi kanın çıkar ortaya,
emilen kanın,
al kanın,
avuçlarında...*

Hakkı Özkan

YÜKSEK SESLİ DÜŞÜNCELER

Temel Demirer

12 Eylül'ün çok önemli bir milat olduğunda hiçbir şüphem yok. Öncesiyle sonrasını kalın çizgilerle birbirinden ayıran bu tarihin 1946'larla devreye sokulan bir 'gelişim' sürecinin enkazını restore etmek girişimi yolundaki (1971'le organik bağları olan) bir kaldıraç olarak görüyorum.

Bu kaldıraç Türkiye'deki egemen zor'a, (devletin ideolojik aygıtlarının «sözde» peltemsi «sivil»liği de dahil olmak üzere!) yepyeni bir biçimleniş olanağı sundu. Bu restorasyonel zor, Eylül sonrasındaki toplumsal yaşamda başlı başına bir olay değildi. Özetle sorunun asli yanını bu değil de, bunun biçimlendirerek yarattığı ekonomik - sosyal - kültürel ve sınıfsal 'yeni'likler oluşturuyor ve oluşansa Eylül restorasyonallığının kimliğinde ifadesini buluyordu.

Eylül 2000'lerin eşiğindeki Türkiye'de, olumsuzundan ve olumsuzundan yep-yeni kimliklerin de dölleyicisi, bugün Türkiye'deki bir TB'K'P olayı Eylül'ün belirleyiciliği dışında düşünülebilir mi? Düşünülemez... deyip ardından ekliyorum: Ciddi bir kırım ve kıyım döküm yaşandı; ve de hareketimiz bundan olumsuz etkilendi... Etkilendi ama, liberal döneğin iddia ettikleri gibi de, 'herşey' ya da 'hiçbir şey' bitmedi..

Topraklarında kökleşip dalbudak salabilenler, Eylül yıkımından ve onun 'Elveda' dedirten erozyonundan, daha güçlü çıkacaklar; görüldüğü gibi çıkıyorlar da... Ama, ama bunun aksi de sözkonusu. Aksi sözkonusu olanlara, karşı -devrimin gönüllü devrim kürtajcıları demekle bir sakınca görmüyorum.

Eylülce ehlileştirilmiş bu dönek kürtajcılar grubu, elbette içerde dışarıda sorunumuzdur. Şunu hemen belirteyim. Biz onları «sorun»-laştırmadık. Onlar varolan yapıyla entegrasyonu tercihleri temelinde, kendilerini sorunlaştırdılar.

Kendini sorunlaştıranlar, hareketimizde temelli bir ayrışmayı da, en net ve inkâr edilemez biçimiyle devreye soktular. Ve de bir hayli heterojen ve derisi ince hareketimiz açısından da, kaçınılamaz olan bir problematiğin, programatik ayrılığını tüm doğallığıyla (bir kez daha) gündemimize soktular.

Heterojen ve asla kurumsallaşamamış bir 'yükseliş' dönemi ardından, bir kez daha fenersiz yakalanan hareket; soluğu kesilmiş bir fersizlikle 12 Eylül'ün 'miladı'nı yaşadı. Adına 'ricat' diyebilmenin olanaksız olduğu bir bozgunu yaşadı.

Yaşamak'ın direnmek olup çıktığı bu yenilgi yıllarında gericilik (özünde Pirus 'zafer'leri diyebileceğimiz!) başarılar kazanarak, gelecek için mevzilerini pekiştirdi. Eskimiş dönemlerden yeni kadrolar edinenek, yükseliş döneminin eksik ve hatalarını çok iyi değerlendirdi... Gerilemeyle birlikte, yerini karamsarca bir vazgeçişin ürünü olan açık sağcılık ve bunu 'yeni teori'ler düzeyine sıçratan teslimiyet, bugünlerde bir hayli revaçta olan, gerici (ve elbette de geçici) bir moda olup çıktı.

Bugün bir hayli moda olan, kolay, rahat!.. Lâkin onursuz... 'Onursuz' saptamamda abartı yok. Herşeyin kendi dilinden konuştuğu gibi, eşyayı da onu niteleyen adıyla çağırarak kadar doğal bir şey olmadığını düşünüyorum. Bu noktada tercihleriyle kendilerini sorunlaştıranların, bir hayli 'ehlileştirilmiş bir uygar'lık gösterisiyle, mızıkçılık yapmaya hakları yoktur.

Kendisini 'olası'nın cenderelerinde sınırlamış ulusalcı bir reel-politiker eyyamcılığa karşı; kendisini 'olması gerekenci' yönelimlerle ifade edebilen, proleter enternasyonalist evrensellekle ve *makro ölçeklerde artık varolmasını öğrenmek zorunda olan* hareketimizin, öncünün kazanılması süreciyle içiçe geçmiş yığın politikasına ilişkinci atlavamayacağı görevleri de vardır.

Sunu açıkça ifade ediyorum: öncünün kazanılmasıyla eşzamanlı bir süreçte, yığınlar nezdindeki makro politik girişimlere de talip olmak zorundayız...

Yığınları şu aşamada (elbette gücümüz olanında!) yeni bir devrimci bunalıma hazırlamalıyız. Bu türden bir perspektif spontan olarak da, bizim hazırlanmamızı gerekli kılar. Hazırlıkla içiçe geçmiş derlenme döneminde yığınlara çekinmeden *iktidar* hedefini gösterebilmeli ve bu yoldaki bir propaganda - örgütlenme ve örgütlülüğün acilliğini bir milim bile geri çekmemeliyiz. Derlenişin sağlıklı çekirdeğini oluşturabilme, bugün en geniş yığınların içinde sınıf organikliğini zorunlu mücadeleleriyle kazanmaktan geçmektedir. Çekirdeği kazanıyorum diye, alanları reformistlerin ekmeğine yağ sürercesine onlara bırakmak bir intihardır. Bu konuda elbette somuta ilişkin olarak bir mücadele biçimleri kataloğu çıkartabilmemiz olası değildir. Ama devrimin güncelliği unutulmadan; Nisan Tezlerinin 2000'lerine yönelik bir altüst oluşa doğru ilerleyen 1988'lerin Türkiye'sinde kavranma gerekliliğinin altı çizilmelidir.

Bunun için de ilkele özgü olan fetişizmden uzak durulmalı; çünkü, Ortaçağ'lılık mantığını aşamamış «ortodoks» görüngülü şabloncu fanatikliklere de; «yeni»likçilik fetişizmiyle en berbat pragmatizm hummasına¹ tutulmuşlar kadar tehlikelidir diyorum.

Eylülist restorasyonellik girişimi, bize kendimiz ve yine bize zor'unu uygulayan düşman kampın durumu hakkında önemli şeyler öğ-

retti. Bu öğrenimin, yeni boyutluluğundan çok önemli dersler çıkartmak gerekiyor. Eylül'ün 'yeni' ve reorganizasyonel örgütlenmesine karşı, yeni ve alternatif bir örgütlenme... İşte bize gereken bu... Unutmamak, unutturmamak ve daim anımsatmak gerek: Sınıf mücadelesi herşeyden önce yukarıdan gelen bir zor olarak, sınıflı - sömürücü egemenler tarafından başlatılmıştır. Yani karşıt bir mücadelenin davetiyesi onlarca çıkartılmıştır. Bu mücadeleyi insancıl bulmamak ya da ertelemek; sınıf antagonizmalarının yokedilemeden insanallaşlamıyacağını unutmak ya da atlamaktan başka bir şey değildir. Bunun da altı yığınlar nezdinde durmadan çizilmelidir. Çünkü, 12 Eylül'cü zor'a rağmen derlenerek toplumsal bir kurtuluşun dirilişini gerçekleştirebilmenin, başkaca bir yolu olmadığı hiç de sır değildir...

Konuya bağlantısı içinde şunu da belirtmeden geçmeyeyim: Geçmişimizdeki devrimci birliğe, eleştirisel bağlamıyla yaslanmadan, geleceğe de yönelmek olanaksızdır. 'Eleştirisel bağlam' saptamasının altını çiziyorum. Çünkü, geçmişimiz zaafsız, hatasız değildir. Bunun içindir ki, geçmişin şabloncu bir takipçiliğinin ya da tekrarlayıcılığının; onun topyekün inkârcılığından özte hiç bir farkı yoktur. Tarih-sel ve diyalektik olmayan bu iki ele alış tarzı da, birbirinin düşman görüngülü kardeşleridir. Soruna ciddi bir özeleştirisellikte yaklaşılmalıdır. Bu olmadıktan sonra, başkalarına yöneltilen 'eleştiri'lerinde, satır arası değinilerin de fazla bir kıymet-i harbiyesi olamaz.²

Buradan da ister istemez geçmişin irdelenmesi ve de onunla açıkça hesaplaşılması gereken bir geçmiş sorunu dikilir karşımıza...

Narodnik eğilimlerle paralellikler kurabileceğimiz popülizmin egemen olduğu bir geçmişten; arına arına bolşevik eğilime doğru ilerletilen bir süreçteyiz. Müthiş bir dinamizmi içinde barındıran bu geçmişin önemli bir özelliği, öznelci romantikliğidir. Bu romantikliğin altında, eksik ve oturmamış üretim koşullarının, tamamlanması da olası olmayan, teorik yoksunlukları ve ütöpleri vatar. Bu dönem tepeden inme eylemler ve buna özgü teorilerin kotarıldığı günlerdir.

Bu günlerden ve tarihten dersler çıkarılmalıdır. *Kazanılması gereken bir birliğin gerçekleştirilmesi açısından bunun öneminin büyük olduğuna inanıyorum; çünkü, birleşmeden önce, birleşebilmek için; geçmiş hesaplaşması ve gelecek yönelimleri konusunda sınırlarımızı netleştirmeli ve de birlikçi perspektiflerimizi, yaşamın önümüze diktiği eksenlerde büyük bir ikircimsizlikle yanıtlıyalım. Yanıtlamak gerek... Çünkü çok açıktır ki; hayat gözü kapallılığı affetmiyor. Güncele kapılmıyan ufki bir bakışla hayatın daima başöğretmenimiz olması gerekiyor.*

Buraya kadar değinmeye gayret ettiklerimi, bir diğer deyişle söylesine sorulaştırabilirim: *Güncele kapılmıyan ufki bir bakışla; gözü kapallılığı affetmeyen ve başöğretmenimiz olması gereken hayattan*

nasıl öğrenebiliriz ya da onun nasıl başarılı bir öğrencisi olabiliriz?

*Kafamızı çatlatırcasına yormamız gereken şeyin, sadece ve sadece bu olduğu kanısındayım. Bu kanıyla düşünürken de ister istemez şunları anımsıyorum: Birşeylere gerektiğinden fazla ve hattâ müsrifce enerji ve zaman harcayan hoyratlıkla; başöğretmenimizden, ondan öğrenilmesi gereken bir üretkenlikle, ona lâayık bir tek boyutlulukla öğrenmek konusunda aşılması *mutlaka gereken bir yetmezliği yaşıyoruz.**

Yaşanan yetmezliği bize tekilliğimiz dayatıyor. Bunu aşmanın vane yeterlilik düzeyine sıçrayabilmenin tek yolu ise; çoğullaşabilen devrimci bir sentezleşmeden geçiyor... İş böylevken artık, Eylül fırtınalarına rağmen, ona karşı direnişin biriktirdiklerini ifade eden bir sentezleşmenin zamanı, yeniden yükselmekte olan mücadelenin arifesinde, bu sorumluluğa taraf olanların kapılarını çalmaktadır.

Bu uğurda, eylemli söylemiyle olabildiğince yoğun ve enerjik yaşamak gerekiyor. Hem de öyle ki zamanımızın, bu yoğunluklara; evet evet hem de tüm enerjimizle parsellettirilmesi pahasına!...

Burada bir parantez açıp, dediklerime bağıntılı bir gönderme yapmak istiyorum: *«Gerçeklik gözler önüne serilir serilmez, felsefe özerk olarak varlığını sürdürdüğü bir ortamdan yoksun kalıverir. Bunun yerine olsa olsa, insanların tarihsel gelişmesinin incelenmesinden soyutlanabilecek olan en genel sonuçların sentezi konulabilir.»* (Alman ideolojisi).

Felsefi düzleminin enginliği içinde, devrimci bir soyutu döne döne ifade edebilmek: bunun altını durmadan çizebilmek, elbette önemli bir iş. Bunu asla 'küçümsemiyorum'. Aksine bunu önemli ama bir başına yetmez olarak niteliyorum. Altı özenle çizilenin: tarihsel gelişmenin incelenmesiyle soyutlanmış somutunun genel sonuçlarının sentezi konularak, ya da bunların hedefleri ve araçları açık seçik ifade edilerek, söyleminden eylemine yönlendirilmesi/yöneltilmesi gerekliliğiyle bütünlenmesinin daima anımsanması gerek diyorum.

Demem odur ki, Eylül karanlıklarının karabasanları ardından boyveren alacakaranlıkta, herşeyin pratik gerçekliğinin ve netliğinin somutluğuyla karşımıza dikildiği yeni dönemdeki tarihsel gelişmenin incelenmesiyle birlikte; yine onunla içiçe geçmiş pratik görevlere *aday olabilecek* bir sentezleşmeyi bağrında toparlayıp taşıyabilen bir *derleniş* üslubuyla bütünlenerek, mücadeleyi *olması gereken yönde bütünlemek...* Bence sorunsalların çözümüne ilişkin *ana halka (sınıf organikliği temelinde) tamda bu...*

Bu yolda bu ve ayrıca buna bağıntılı, (ağır mı ağır!) bir dize soru-numuz var. Bunlar kolay olmasa da, bu sorunları halletmeye çalışmak yolunda *aday olmak*; elimizden geleni, fazlasıyla ve hiç bir koşulda ardına koymama çabasıyla olası ve de olanaklıdır.

Belki yüzüncü kezdir dedim; varsın yüzbirinci olsun... Olanak ve olasılıkları gerçekleyerek, yaşanmış acı ve trajedileri, bir kez daha anlamsızca 'tekrar'laştıırarak bir komedi düzeyindeki bir anlamsızlığa te-kabül ettirmeyelim...

Ettirmeyelim diyorum ve sözü (12.09.1988) tarihli bir mektubun bana çok ilginç gelen bir pasajına bırakıyorum: «Bugün acı bir yıldönümü... Bundan tam sekiz yıl önce, düşmanın 'kadife eldiven'lerinden tümüyle vazgeçip, paslı yumruğunu tepemize indirdiği bir yıldönümü... Yumruğun paslı ve 'geliyorum' dercesine gıcırtılı olmasına rağmen, benim şahsen «toplu bir gaflet uykusu» diye nitelediğim, garip bir hal içinde olmaklığımızdan, onların yenmesine gerek bile kalmadan yenildik... Bu acılı günün ve ondan çıkartılması gereken derslerin pozitif miladımızın başlangıcı olması ve de bir daha bunun yaşanmaması dileğiyle, 'anıyorum' bu kara günü...»

Evet tüm ağırlığıyla yaşanmış bir kara Eylül'ün ardından, yaşamıştan yaşanacağı değinki ikircimsiz yanıtımızın çok net olması gerekiyor. Çünkü, bulanık su'da balık avlanabilen bugünkü verili ortamda, su halâ bulanıkken, sorunlarımız büyüktür ve de sözünü ettiğim netliğin gerekliliği de, tamda buradan kaynaklanmaktadır. Onun için de, kimilerine bir hayli septik ve elitist gibi gelse de, bin ölçüp bir biçmek, bana en akli başında bir davranış gibi geliyor. 'Sol' postlara bürünmeyi bir keramet addeden demogojik militanlık gösterileri yerine, direngellerin derlenmesine yönelen, ofansif bir hazırlığın siper savaşlarının verilmesinin daha uygun olduğunu düşünüyorum. Bu bağlamıyla, gerektiğinde Fransızca ya da Rusça konuşabilmek için, Alman ya da Amerikan yapkıncılığıyla mütevazî olmak bana daha rasyonel geliyor. Yol uzun. Varılan koordinatlarda ise, küçükde olsa seri adımlar atan bir yapıcılığı seçmek gerekiyor. Her şey vermek zorunda olduğumuz siper savaşlarındaki konumların (eylemli organik söylemlerinin) «kar'la, bora'yla, fırtına ile» denenmesine bağlıdır... Ve de radikal sol'un derlenip - toparlanarak, öndersizlik krizini İlyiç'in öğretisi çerçevesinde çözümlenmesiye, siper savaşlarının verildiği mevzilerdeki temelli avrışmanın, reformist ve radikal eksenlerde tecelli edebilmesinin, iktidar savaşına bağlanabilmesiyle olasıdır.

'Neden mi?'... 'Neden' sorusuna, 'Nasıl'ı bağlamıyla şu yanıtları verebilirim...

Türkiye yeni bir dönemin arifesinde. Bence bu arifede yeni dönemin perspektiflerini, sınıfsal ölçekte radikal/reformist ayrıştırmacılığı ekseninde, öndersizlik krizinin aşılmasına bağlarken; Kürt sorununu ise olabildiğince öne çıkartmaya özen göstermeliyiz. Bir şeylere bağlanabilmek, kimi şeylerden kopmak yanında, buna bağıntılı kimi şeyleri de kesinkes karşımıza almamızı gerekli kılıyor. Bu zorunlu ve vazgeçilemez içiçeliklerin helezonik gelişimine, büyük bir özeniyle eğilmek gerekiyor. Çünkü, bu gelişimin devindirdiği güçler, siyasal yaşamın boşluk tanımazlığıyla birlikte, mutlaka ve mutlaka, kendini ertelemeyen ifade edebilecek kanalları (biz onlara sunamazsak!) kendiliğindenlikleriyle (eğrisine doğrusuna fazlaca aldırmadan!) bulabiliyor. El özet si-

yasal gelişim boşluk tanımıyor. Yani biz onu doldurmazsak, o bizi gerilerde bırakarak, belki de en istenilemeyen biçimde ifade edebiliyor. Ama bu ifade ediliş biçimi ne yazıktır ki hep 'olasıya' takılıp kalıyor. 'Olması gereken'eyse asla bağlanamıyor. Bunun içindir ki, önümüze dikilen ve yaşamın hangi biçimde olursa olsun çıkarttığı olanak ve olasılıkların hiç birine burun kıvrmadan; ofansif konumlu siper savaşlarına dalabilmeye ilişkin bir ikircim bize yabancı olmalıdır. Amerikan ya da Alman üslubunun yapkıncılığını, burada takılıp kalmamak ya da fosilleşmemek için, mutlaka ve mutlaka, Fransızca ve Rusça konuşmaya bağlayabilmenin yolları aranıp bulunmalıdır. Varılan koordinatlarda küçük de olsa seri adımlar atabilerek varolmak, doğaldır ki, radikal saflarda inandırıcı olabilen bir girişimcilikten, yani eylemiyle söylemiyle reformizme «hayır» diyebilmekten geçtiği asla ve kesinlikle unutulmamalıdır.

Önümüzde hangi eksenlerde boy vereceğine şimdiden bir kaftan biçemeyeceğimiz, lâkin geniş emekçi kitlelerin aktif çoğunluğunun kendisini öz eylemlilikleriyle ifade edeceğinden emin olunması, gereken, (köklü altüst oluşlara gebe olan!) radikal kopuş ve çıkışlar dönemi olduğu inancındayım. Hiç bir şeyin daha önceki gibi, «sağ'dan ya da sol'dan» çekştirilerek, «kurda kuşa yem edilmemesi» için, daha dinamik olmak gerekiyor.

Tüm bunlar için de, eldeki tüm olanakları zorluyarak, radikal sol'un tüm versiyonlarıyla, Eylül'ün, sosyaldemokratik söylemli liberal gevezeliklerin ve de reformizmin karşısına radikal sol'un omuz-omuzalığıyla dikilmek gerekiyor. Ve de en önemlisi bu acil görevi yerine getirirken ne sekte ne de ilkesiz olmadan, sınıfın ve yığınların somut talepleri doğrultusundaki mücadelesinin nabzını elimizde tutmak gerekirken; onun gerçekliğini de, abartısızca kavrayarak, ciğerlerimizin derinliklerine değin teneffüs etmek gerekiyor kanımca, aşılması gereken öndersizlik krizi, ancak ve ancak, birleşik radikal bir kavgacılığın sınıfın organikliğiyle 'kutsanması' gereken bir omuz omuzalığın devingenliğinin potasında mayalanarak boy verebilecektir.

☆

Düşünüyorum da, artık «I will survive/ayakta kalacağım» ısrarıyla yaşanması gereken bir onurlu tecrit dönemi geride kalıyor. Bunun içindir ki artık yığınlara, «When you gonna wake up/ne zaman uyanacaksınız?» yollu bir kuşkuculukla bakmanın hiç mi hiç anlamı kalmıyor.

Artık yüksek sesle «We shall overcome/yeneceğiz!» diyebilme cür'etiyle varolmak gerekiyor. Bu varoluş tarzına ilişkin vurgularım kesinlikle, sabırsız badem çiçeklerine özgü bir acelecilik olarak nitelenmemelidir. Bilmeyen yok, ülkemizde artık kavaklar pamuklamaya başlamıştır. Bunu görmek gerek.

Bir daha asla yaşanmaması gereken derslerle dolu bir yaşanmışlığın kekremsi tadı artık gerilerde kalıyor. Artık ve sadece bir yeraltı

nehri olmakla, sessiz ve derinden gitmekle yetinmemeli. Hep diyorum, kemmiyetteki hızlı değişim keyfiyete yansımak üzeredir. Değişimin ivmesi, değiştirmek, dönüştürmek ve de bu değişim/dönüşümle bütünleşmesi gereken devrimci praksist yanlılarınca kavranmak zorundadır. Herşey gün gibi aşikâr: Çok şey değişiyor ama, değişmiyen tek şey var: 'Bir gün mutlaka yeneceğiz' olgusu. İnsanlarımız, yüzyıllardır her başkaldırının sonunda yağlı kementlerin çeperlerinden süzülerek ve kırılarak, yeni bir hayatın kollarına uzanmakta... Geçilecek ve daha da geçilmekte olan şeylerin; ölüm ile hayat kadar yalın, sade ve net bir elek olduğu bilinçlere (tepe tepe) kazınmakta... Envai tür kokuşmuşluğun, tezgâhların açıkça ortada olduğu verili durumda, insanların seçimi için, artık turnusol kâğıtları aramaya gerek yok. Çünkü, korku - ihanet - kalleslik ile cesaret - özveri ve mücadele azmi, serpilip gelişince bir kez daha saflaştırılmakta...

Kötümserlik ve safça iyimserliğin dışında görülmesi gerekenler var. Bunu görebilmek gerekiyor. 'Bereketli topraklar'ımız üzerinde, gelecekteki 'mutluluğun resmi'ni çizecek olanlar, yeni bir kırım ve kıyım tehdidi altında, tekrar boyveriyor. Durum bir hayli nazik, serpilip gelsenin artık kendisini 'sapanla' savunabilmesi çok zor bir olanaksızlık. Diz üstünelikten ayaklarımızın üstüne doğrulabilmek, hızlı bir yenilenmenin çok yönlü modernizasyonuna muhtaç. Unutmamak gerek; hedefi 12'den vurabilmek için, önce buna aday olabilmek gerekiyor.

Burada bir parantez açıp şunu belirtivereyim: *Hedefi 12'den vurup vuramamak, bir dize toplumsal - tarihsel faktöre bağlı olan, ayrı bir sorun... Oysa bizi ilgilendirmesi gereken bu ayrı sorun üzerine bir dize 'tartışma' değildir! Devrimin güncelliği boyutunda yanıtlamamız gereken sorun; aday olup olmamaktır! Aday olmak gerekiyor, çünkü aday olunmazsa, 12'den vurmak ya da isabet ettirmek gibi bir olasılık da kendiliğinden ortadan kalkıyor.*

Sorunlar boyutlanırken, aday olabilmek iddiasının eylemine söylemine sahip çıkabilerek; kısırlıklara - lâfazanlıklara karşı, devrimci soyutuyla somutu kavrayabilen bir dokunun sentezini elde etmek gerekiyor.

Zamanın kırbaçlanmasının gerektiği bu süreçte, muhtacı olduğumuz bu kırbaçı kavramak, kaldırmak için; güç olmak gerekiyor. Onun içindir ki, süngüsü düşenlerin çukurundan uzaktaki aday olmaya kararlıların kampında olmak gerekiyor.

Bu bab'da sınırlı da olsa birşeyler yaparak ilerleyebilmek, uğruna yönelinen yolda bizim önümüzü açarken, bize çok zengin ve değerlendirilebilir *birleşik olanaklar da sunacaktır.* Bu tür birlikçi bir hareketliliğin, ciddi bir bereketliliği olacağını da ummak, bence hayâlcilik değildir.

O halde, acil görevimiz olan zorunlusu olduğumuz sentezleşmenin 'olanaksızlıkları'ndan sözetmek yerine, her türden yol - yöntem ve

araç sonuna dek değerlendirilip zorlanarak, olanakların olasılıkları ete kemiğe büründürülerek gerçekleştirilmelidir.

Ciddi olarak makro ölçekli politika yapmak, yapabilmek gibi bir sorunla karşı karşıyayız. Mikro politik marjinalliklerin artık varılan noktada hiç bir derde derman olacağı yoktur.

Makro politika yapabilmek için, sorunları öncelikle, içinde makro politik potansiyel eğilimleri öne çıkartan bir tarzda ele almanın önemi gerçekten de büyüktür. Öyle ise, sorunların çözümüne yönelik bir mücadele için de, yapılması gerekenlerin, «olanaksızlık» iddialarına rağmen, makro politik perspektiflerde ve de en önemlisi çekinmeden devrimci rüyalar görebilerek ele alınması ve programlanması yerindedir ve de gereklidir.

Bu türden bir gerekliliğin bilincini, eylemli söyleminin organikliğiyle yığınlara maledebilmek ise, gerçekleştirme sürecine denk düşer ki, işte tam da bu nokta, örgütlenme - propaganda - ajitasyon altın üçgeninin omurgalarında yükselen değiştirme ve dönüştürmecî somutluğun fiiliyatı dikilir karşımıza... Bu momente belli bir kemmiyet birikiminin keyfiyet sıçramasına varılır. Ama buraya mutlaka bir hazırlık ve hesaplaşma dönemi, 'kan revan' içinde kalmacasına emek verilerek, süreç adım adım katedilerek varılır.

Şunu da belirtivereyim, bu türden bir gerçekleştirme sürecindeyse, 'o iyi, bu kötü' yollu bir ben - merkezci elitist bir seçmeciliğin, asla yararı olmayacağı gibi; zararıysa çok ama pek çok büyük olur. Tüm bunlardan, hiç bir doğmaya ya da şablona prim vermeden kaçınmak gerekliliğinin altını, yine çizmekte yarar görüyorum.

Altını çizdiğimin; 1971'in Mart'ında ve 1980'in Eylül'ünde 12'den vurulan hareketimiz açısından, artık tüm hücrelerinin zerreciklerine değin duyması gereken tarihi bir sorumluluğuna ilişkin ciddi sorunları olduğu kanısındayım.

Böyle bir kanıyladır ki; yüksek sesli düşüncelerimi, gelişigüzelce de olsa ifade ediş biçimim kimilerine, uzaktan 'maval okumak' gibi gelebilmesi tehlikesine rağmen; ben öncünün kazanılmasının işçi demokrasisi hedefine bağlanmış yığın kavgalarına dalınarak kazanılabileceği kanaatimin altını bir kez daha çizeyim.

Bir işçi demokrasisi konusundaysa İlyiş der ki: «Proletarya diktatoryasının özü tek başına şiddet değildir, hattâ ana olarak bile şiddet değildir. Onun temel özelliği çalışan halkın en ileri kesiminin, öncülerinin, onların tek yöneticisi (...) olan proletaryanın örgütlenme düzeyi ve disiplini» (V. İ. Lenin, Toplu Yapıtlar, C. 29, s. 388) «Bundan, proletarya diktatörlüğünün, kaçınılmaz olarak yalnızca genelde demokratik biçim ve kurumların değişmesine değil, ama kapitalizm ta-

rafından ezilen emekçi sınıflar yararına demokrasinin daha önce görülmemiş bir genişlemesine de yol açması gerektiği sonucu çıkar. (V. İ. Lenin, Burjuva Demokrasisi ve Proletarya Diktatörlüğü, s. 154) «Toplumun bütün üyeleri, ya da hiç olmazsa bunların büyük bir çoğunluğu devleti kendileri yönetmeyi öğrendiği, işi kendi ellerine aldığı, son derece küçük kapitalist azınlığın, kapitalist alışkanlıklarını korumada ısrarlı beyler ve kapitalizm tarafından iyiden iyiye bozulmuş işçiler üzerinde denetimi 'örgütlediği' andan itibaren, genel olarak tüm yönetim zorunluluğu ortadan kalkmaya başlar. Demokrasi ne kadar tamamlanırsa, gereksiz duruma geleceği an o kadar yaklaşır. Silahlı işçiler tarafından kurulan 'devlet' ne kadar demokratik olur ve 'gerçek' anlamda bir devlet olmaktan ne kadar çıkarsa, tüm devlet, o kadar çabuk sönmeye başlar.» (V. İ. Lenin, Devlet ve İhtilâl, s. 113) «Biçimlerinden biri Sovyet iktidarı olan proletarya demokrasisi, demokrasiyi geliştirmiş ve genişletmiştir. (...) Sovyetler çalışan yığınların doğrudan örgütüdürler. (...) Sovyet örgütlenişi bütün emekçilerin ve sömürülenlerin, öncü kıta olan proletaryanın etrafında birleşmelerini kolaylaştırmaktadır.» (V. İ. Lenin) «Bir komün öz yönetim organları biçiminde de varolabilir.» (V. İ. Lenin, Toplu Yapıtlar, C. 24, s. 149) «Devrimi ilerletmek, bağımsız eylemle öz yönetimi kazanmak demektir. (...) Demokrasinin büyümesi, öz yönetim önünde bir engel değildir.» (V. İ. Lenin, Toplu Yapıtlar, C. 24, s. 150) «Yalnızca demokratik temsile değil, bütün devlet yönetiminin yığınların kendi tarafından aşağıdan yukarıya inşa edilmesine, yığınların hayatın bütün alanlarına etkin bir biçimde katılmalarına, yönetimde aktif olarak rol oynamalarına ihtiyacımız var. (...) Eski baskı aygıtlarının yerine tüm halkı kapsayan gerçekten evrensel milisin geçirilmesi (...) ülkenin sosyalizme doğru sistemli ve kararlı adımlarla ilerlemesini sağlamak, sosyalizmi tepeden 'başlatarak' değil, proleter ve yarı-proleterlerin büyük yığını devlet yönetimi sanatına, tüm devlet iktidarının kullanımına yükselterek mümkündür. (...) Yoldaş işçiler! Demokrasi yöntemlerini fiili pratik yoluyla hemen şimdi, kendi başınıza aşağıdan yukarıya doğru öğrenin/yığınları yönetime etkin, doğrudan ve evrensel olarak katılmaya çağırın/yalnızca bu, devrimin tam zaferini, kesin amaçlı ve sistemli ilerlemesini sağlayacaktır.» (V. İ. Lenin, Toplu Yapıtlar, C. 24, s. 181 - 182) Çünkü, «Tabanda yaratıcı hareketlilik yeni kamu yaşamının temel ögesidir. (...) Sosyalizm tepeden buyrulmaz. Onun ruhu, mekanik bürokratik yaşamları reddeder. Yaşayan yaratıcı sosyalizm yığınların kendi ürünüdür.» (V. İ. Lenin, Toplu Yapıtlar C. 26, s. 288) «Demokrasinin önemi sınıf mücadelesini genişletmesi, açması ve bilinçlendirmesindedir. Ve bu bir tahmin ya da bir dilek değil, bir gerçektir.» (V. İ. Lenin, Toplu Yapıtlar, C. 18, s. 335)

Bir işçi demokrasisi dedim... Bize gerekli olan budur. Bunun çok makro bir perspektif ve maksimal bir hedef olduğunu da bilmiyor değilim... Ama unutulmamalıdır ki, döne döne vurguladığım gibi, Eylül-ist'lerin gerileme süreciyle eşzamanlı bir paralellikte Türkiye'de kapi-

talist kriz tekrar kapıyı aralayıp içeriye girmiştir. Ya da daha doğru bir deyişle, çözümlenemeyip de bastırılan antagonistik çelişkiler, (Eylülist tersten çözüm girişiminin şapa oturmasıyla!) yeniden ve daha da güçlü olarak boy vermekte ve de egemen koalisyon korosundan artık çok daha güçlü çatlak sesler çıkabilmektedir. Kaldı ki son referandum aldatmacası da bunun bir yansımasıdır.

Evet, referandum özünde, egemenlerin giderek daha da sık dışa vuran sıkıntı ve sorunlarının, direkt olarak gündelik siyasete yansımasından başkaca bir şey değildir. Çünkü, demokrasi'nin bir devlet biçimi olmaklığı gibi; her demokrasi tartışması da özünde bir devlet tartışmasıdır. Yani görüngünün ötesinde, referandum gerçeğini gündeme getiren Eylülist devlet nezdindeki tartışmalardır. Tam da bu noktada, Sosyaldemokratik söylemli bel kemiksiz liberaller 25.09.1988'deki referandumu (aynen şunları demecesine!) sunuyorlar: «*Referandumun bir ucu 12 Eylül, bir ucu demokrasidir.*» (Sosyal - Demokrat, No. 7, s. 5)/abç - yn/... Yani bu baylarımıza göre; 12 Eylül'den ya da Eylülist'lerden kurtulmak yolunda, referandum, bir ucu «demokrasi»ye dayanan bir sıçrama tahtasıymış!... Öncelikle şunu belirteyim, onlar bu tür tahlil, yaklaşım ve ele alışlarla tarihsel milyonlarını yerine getiriyorlar. Bunu bilmeyen yok. Tıpkı, referandumun yığınlara «demokrasiyi sunacak olan» bir Aşil topuğu olmadığı gibi... Olmayan bir şeyin o'ymuşcasına sunulmasına gelince; bu elbette sosyaldemokratik söylemli liberal gevezelerin, bir hayli ucuz olan manüpülatif zevzekliklerinden başkaca bir şey değildir. Çünkü, gerçeğin bu kadar ucuz ve kolavcı «demokrasi» demogojilerine verebileceği yanıt, o da Eylül-1988'lerin Türkiye'sinde elbette yoktur.

Gerçek demokrasi yığın kavgalarının ürünü olup, egemenlerce yukarıdan aşağıya bahşedilmiş ulüfeler değildir. Kaldı ki, demokrasi adına 'Özal'a Hayır' demenin ya da demiş olmaklığın, Özal'ı ve kişiliğinde Eylülist sistemi meşrulaştırmaktan başka bir yararı olmayacaktır. Özünde 'kırk katır mı, kırk satır mı' yollu bir ikileminin ürünü olan bu referandum'un bir ucu 12 Eylül ama va diğer ucu?.. Diğer ucu da Eylülizmi meşrulaştırmaya yaramıyor mu?

İşte bu bağlamıyladır ki, Türkiye'de burjuva demokrasi'nin 'olabilirliği' üzerine spekülatif bir tartışmayı yararlı görmediğim gibi; bir hayli de sakıncalı ve manüpülatif buluyorum. Demokrasi sorunsalı hiç bir koşulda, tek başına ele alınamaz; o ancak, tarihsel gelişiminin bütünlüğü içindeki iktisadi evrimiyle irdelenebilir. Yani demem odur ki, bir ülkedeki kapitalist gelişimin tekel egemenliği düzeyine sıçradığı bir noktadan sonra, siyasi gericilikten ve bunun parlamenter (ya da farklı) görüngülü almasıklarından başka bir «demokrasi»(!)den sözdebilmemiz olası değildir. Çünkü, siyasal gericilikce çevrimlenen koşullarda, parlamentarizm eşittir (burjuva bağlamıyla da olsa!) demokrasi diyebilmek, sadece burjuva ideologlarına ilişkin ki bir «çözüm»lemedir.

Bu çözümsüz «çözüm»lemelere 'dostlar alışverişte görsün' kabilinden zaman ayırmak yerine; ülkemizin ve dünyanın 2000'lere yönelik gidişatının bizlere verdiği mesaj kavranmalı ve ona uygun davranılmalıdır. Bu mesaj, ağır uğultularıyla dipten gelen devasa bir devrim dalgasının yükselmekte olduğudur. Ulusal ve uluslararası çaptaki kristalizasyonlar, bunun anlamlı bir verisi olurken; kaçınılmaz bir saf-
laşmanın da yeni yer aldırımları, kitleleri özgürleştirirken, toplumsal mücadelede de aktif öncüleşme fonksiyonelliklerine mahkûm etmekte ve bu mahkûmiyetin zaruretlerini de, ulusal ve uluslararası alanda da-
ha da çaplandırmaktadır.

Giderek çaplanan olanak ve olasılıklarla varılan bu ufuklarda ar-
tık, uluslararasıın ulusalımızla içiçe geçtiği *bir an dahi unutmadan*; ulaştığımız verili noktadaki özgünlükleri yakalayabilmek zorundayız. İşte bu bağlamıyla İlyiç'e ve onun öğretisine «ortodoks»ca bir bağlı-
ğın *açıkça belirtilmesi ve belirlenmesi* temelindeki (özgünlükleri yaka-
lıyabilmekten yana) bir yenilenmenin yanındayım.

Yenilenmek... dedim: Yenilenmek bizim için amorfluktan kurtul-
mak olmalıdır... Yorgun ve 'elveda' denilen pratiklerin liberal teorilerle
(İlyiç'ci öğreti temelinde) hesaplaşmak olmalıdır... 'Sol' postlara bü-
rünen demogojik militanlıkları (alternatif eylemli söylemiyle birlikte
sınıf organikliği temelinde!) yerle bir etmek olmalıdır... Özetle özgün-
lüğünü yakalamak yanlısı olan İlyiç'ci bir yenilenme, öncelikle ve özen-
le (ister istemez) aynı kulvarda koştuğu tüm sapmalardan temelli
farklılığını ve ayrılıklarını özenle öne çıkartarak; onlardan ayrılmalı
ve kopmalıdır.

Ayrılmalı ve kopmalı... dedim. Bu onlarla gündelik iş'ler yapmaya-
cağımız anlamına gelmez. Şeytan'a hizmet etmemesi koşulu ile, şey-
tan'la işbirliğine akli başında hiç bir kimsenin diyeceği bir şey olamaz. X
Ama, şeytanlarla dünyayı değiştirecek bir tarihsel blok oluşturulamaz...
O halde, onlardan ayrışma ve kopma, bizim için hem ideolojik ve hem
de fiili olmalıdır. Ve de fiili boyut içerisine oluşturacağımız tarihsel
blok projesi de eklenmelidir. Altını çizdiklerim doğaldır ki, bizim açı-
mızdan salt şeytanlara ilişkinki 'olmazsa olmaz'cı bir yaptırımdır. Ve
de onların bu veya bu biçimde etkin olduğu tabanlarıysa, elbette bu
yaptırımımızın dışındaki direkt ilgi alanlarımızdır. Lâkin, SPD Yöneti-
cilerinden Peter Glotz'un şu saptamasından farklı: «Sol'un Avrupa'da
şimdi yapması gereken, yeni bir tarihi blok oluşturmaktır. Şimdiye ka-
dar kendisine yabancı kalan kesitlere karşı duyduğu korkuyu yenmesi
gerekir, çünkü başka türlü çoğunluğunu elde etmesi olanak dışıdır.»
(Özgür İnsan, No: 1, s. 56) /abç - yn/.

Altını çizdiklerimiz kişiliğindeki, (Glotz bağlamıyla ve Türkiye
pratiğinde de TB'K'P uyarlamalı) bu «tarihsel blok»culuk eğilimleri,
nevi nasıl yapmamız ya da yapmamamız gerektiğini bir hayli net ola-
rak gözler önüne sermektedir.

Böylesine reformculuktan, onu mahkûm ederek kaçınmanın gerekliliği acil mi acil bir sorunumuzdur. Ve de bunun bir de diğer ucu da «sol» postlara bürünmüş bir diğer açmazdır...

Ülkemizin toprağı bir hayli münbittir. Ve bu münbit zemin üzerinde popülizm yine ve bir defa daha, geçmişten ve aşılmıştan emanet aldığı, sol post'lara bürünmüş ideolojik öncülük safsatalarının sınıf-dışılığıyla, gençliğin hiper aktivist enerjisi üzerine oynamaya soyunmaktadır. Ciddi bir sınıf körlüğünden malûl olan bu popülist açmaz, önüne gelene saldırmayı sanat bellemişliğiyle, işçi hareketinin yüksek çıkarları yerine, kendi hareketinin ('icraatın içinden programını animsatan'(!) demogojik propagandadif söylemiyle!) grupçuk çıkarlarını ikame ederken; olmayan bir suni dengeyi de «bozma»nın kavgasını, boş ve hoş gürültülerle vermektedir.

Bu demogojik anolojileri bir yana bırakıp, kendi kendimize bir soralım: 1960 miladından bugüne yaşanmış onca köktenci altüst oluşa rağmen, biz nasıl olur da 1970'li yıllara ilişkin ve o moment'te bile 'doğruluğu tartışmalı olan' taktik - politik yönelimlerle, dünyayı değiştirmeye kalkışabiliriz? Burada bir şeye dikkatinizi çekerim; 1970'lerde ifadesini bulan ve bir taktik - politik yönelimler manifestosu olarak nitelenebilecek kesintisizlerin yapısallığı bir 'izm' değildir. O Leninizm'den esinlenmiş bir versiyon olsa da, bu 1970'lerde eylemci bir popülizmin Leninizme sempatisinin bir adım ötesine geçememiş, sosyalizan ve alabildiğine de heterojen konumlu ihtilâlcî - demokratik bir çıkışıdır.

Bugün onların takipçileri olduğunu iddia eden ve bu yoldaki bir «yeni çözüm»le karşımıza dikilenlere gelince; onlar tüm cafcıflı sunularına karşın, önümüzdeki dönemde bir Dev-Yol trajedisini bile, o çapta yaşamaya aday değildirler. Tekrar yok; bunu tarih emrediyor. Ve geriye kalan tekabül olanağının, bırakınız Dev - Yol versiyonlu trajedisini, komedi düzeyindeki tekabülünün tecellisi bile tartışmalıdır.

«Yeni çözüm»cü mantık, 1971'den sonra çok farklı mevzilerde ve amip vari ayrışmalarıyla da olsa, «partileşme süreci», «öncü savaşı», «sunî denge'nin bozulması», «halk savaşı», «politikleşmiş askeri savaş stratejisi», «en geniş yığınlar içinde silahlı mücadeleyi temel alan en dar kadro çalışması» ya da «silahlı propaganda» vb. vb.'leri gibi yığınlarca konuda durmadan yazıp çizdi. Tonlarca kâğıt, litrelerce mürekkep tüketti... Sonuç, sonuç'sa varılan aşamada, geçmişin yeniden basit tekrarcılığına soyunmuşların boyutunda, aynı tas aynı hamamken, tarihi yine kendileriyle başlatan ben - merkezli öznellikleriyle kocaman bir sıfır...

Bu sıfırlar üzerinde tek tek durmayacağım. Bu boşa zaman kaybetmek olur. Sadece bunlardan birisine, «sunî denge»ye dair, Engels'den bir gönderme yapacağım: «Denge hareketten ayrılmaz (...) Denge de hareket ve harekette denge vardır. (...) Ama özgül olarak görelî

olan her hareket, yani burada, hareket halindeki (...) görelî hareket-sizlik, denge yaratmak üzere girişilmiş bir çabadır. Cisimlerin görelî bir hareketsizlik içinde bulunmaları olanağı, madde ve bununla birlikte yaşamın farklılaşması için temel koşuldur. (...) *Her bir hareket denge yönünde çaba gösterir, bir bütün olarak da hareket dengeyi yok eder. (...) Her denge ancak görelî ve geçicidir.*» (F. Engels, Doğanın Diyalektiği, s. 310'dan 313'e) /abç - yn/

Şimdi altını çizdiklerimizle sormak gerek: Halâ «suni denge» iddiaları mı?.. Ya da bu iddialar teorinin - pratiğin gerçekliği karşısında ne kadar samimidirler?..

Samimiyet... dedim; devrimci kavgada kararlı ve tutarlı olanlar açısından bunun öneminin de altını çizeyim. Ve ekleyeyim: Yalçın Küçük'ün şu ele alış tarzını, direnenlerin *derlenişi* açısından hiç samimi, doğru ve yapıcı bulmuyorum: «THKP ise, kurucu olarak ilan edilen dört gençten, erken ölen Mahir (...) uzun bir hapislikten sonra güzel bir demeçle dışarıya çıkan Ertuğrul Kürkçü'yü de Yeni Gündem ve Batı Avrupa'daki «Yeni Yeni Sol» akımı arasındaki bir çizgiye kaptırdı... (...) Kürkçü kendisini, Sovyetler Birliği'nden ikinci bir parti kurma sevdasına kaptırmış görünüyor.» (Y. Küçük, Toplumsal Kurtuluş, No: 13, s. 34, 35)

Y. Küçük'ün E. Kürkçü'ye yönelttiği «yeni yeni sol»luk 'suç'lama-sına gösterebildiği tek neden; Kürkçü'nün çoğulcu bir sosyalizm yolundaki görüşleridir. Eğer, kendisini «özel mülkiyet suçtur» diye ifade edebilen bir sosyalist demokraside, sosyalist demokrasinin olanaklı olduğunu savunmak, bunu savunanı «yeni yeni sol»cu diye 'suç'lamamız için 'veterli' (?) bir esbâb ise, vay halimize dememek için hiç bir neden yoktur!..

Tartışmada samimiyet gerek; yoksa 'dana altından buzağı' aramak bizleri bir adım ileri götürmez. Birisine «Yeni yeni sol»cu diyorsak; bunun o insanın yazıp çizdikleriyle (ki, E. Kürkçü'nün bu konuda yeterli düzeydeki külliyatı mevcuttur!) uzun uzadıya sergilenmesi gerek. Yoksa diskret satırların hiç bir yararı olmayacağı gibi, hem zararı ve hem de vebali büyük olur.

Tüm bunlara dikkat etmek gerekiyor.

Ve artık yüksek sesli düşüncelerimi tartışmak umuduyla, tüm dediklerimi özetleyerek noktalıyorum: Öncünün kazanılmasına muhtacız. Öncünün kazanılması bir işçi demokrasisi kavgasının sınıf organikliğine bağlanılmadan; (ve de bunun anlamına sosyalist bir iktidar hedefi içerilmeden) bir adım ilerleyebilmek mümkün ve muhtemel değildir.

Bu doğrultudaysa bir geçmiş hesaplaşması ve gelecek yönelimi içinde, ~~radikal~~ hareketin reformizmle köktenci kopuşu temellerinde, İlyiş'in öğretisi çevreninde derlenmesi gerekiyor.

25 Eylül 1988, Paris

NOTLAR:

1. Bu konuda teorik bir çerçeve için bak: Harry K. Wells, Emperyalizmin Felsefesi Pragmatizm, Sorun Y. Eylül - 1986.
2. Bu konuda 'Yeni çözüm' söz düzeyinde, «devrimci kişiliklere sahip kimseler geçmişlerinde şöyle ya da böyle hata yapmış olabilirler, ama bu, bugün de aynı hataları yapabileceklerini göstermez» (Yeni Çözüm, Yıl: 2, No: 16, s. 2) dese de; üzerine temellenmek ve dayanmak istediği geçmişe dair, neyin hata olduğuna dair tek kelimelik bir özeleştirinin yanından bile geçmeyen, 'küçük dağları ben yarattım' mantığının ben - merkezci narsistliğiyle hiç de inandırıcı olamamakta ve de samimiyeti konusundaysa bizi şüpheye düşürmektedir.

ABONELERİMİZE

- SORUN Birlikte Sosyalist Dergi'mizin 6. sayısıyla yıllık aboneleri sona eren okurlarımızın abonelerini yenilemeleri için; P.Ç. Hesabı No: 98213 ya da posta pulu olarak abone bedellerini göndermeleri gerekiyor.
- Cezaevlerinde, nakil ve tahlive nedenivle adresleri değişen okurlarımızın yeni adreslerini bildirmelerini rica ederiz.

SORUN

NER DAĞITIM

15 Dergivi Dağıtıyoruz

İstanbul Merkez: Çakırağa Camii Sok.
Göktaş İşhanı No: 101 Aksaray. Tlf: 521 33 55
Ankara Şubesi: Rüzgarlı Cad. Agah Efendi Sok.
Uçar İşhanı No: 50 Ulus - Ankara
(Şubat'89'da İzmir ve Adana Şubelerini açıyoruz.)

POLİTİK DURUM DEĞERLENDİRMESİ*

I. BÖLÜM

Talat Turhan

«Askeri Darbeler Dönemi»¹ başlığı altında yayına giren dizi yazımıza «12 Eylül Tartışılıyor»² ara başlığıyla devam etmiştik. Gerçekte ilk yazıdan sonra aradan geçen süreç içinde konu güncelleştigiinden, ikincisini kaleme almak durumunda kalmıştık. Bu kez de son yazımızda,³ zayıf bir olasılık olmasına karşın, eleştirme gereğini duyduğumuz «askeri darbe olasılığı», Cumhurbaşkanı Kenan Evren'in Trabzon, Rize ve Giresun konuşmalarıyla güncelleşti; ve bütün Mayıs-1988 ayını içeren bir boyutta, gerek yurt içinde, gerek dünyada ve hattâ uluslararası finans çevrelerinde yoğun bir şekilde tartışıldı.³ «Ateş olmayan yerde duman çıkmaz.» diye bir özdeyiş vardır. Özünde bu konudaki duyarlılık ve süregelen «12 Eylül öncesine dönme» tehditleri, iflas eden uydu bir ekonomik model, aşırı bağımlılığın getirdiği sorunlar, sabit gelirliilerin her geçen gün yoksullaşmasına karşın, işbirlikçi sermayenin palazlanıp düzene egemen olması, sosyal, kültürel ve etnik sorunlar vb. gibi darbe olasılığına elverişli bir ortam oluşturmaya devam ediyordu. Bu nedenle tartışma büyük ölçüde ilgi gördü ve satır aralarında da olsa bazı gerçeklerin algılanmasına neden oldu. Bu arada, bazı kişilerin ileriye dönük politik özlemlerine ilişkin niyetleri açıklığa kavuştu. Cumhurbaşkanı seçimine ilişkin tartışma 1987'de sahneye sürülmüş bu konuda bazı çevrelerin ne düşündüğü saptanılmaya çalışılmıştı. Süregeldiği iddia edilen Evren - Özal uyumu o günden bu yana gölgelenmeye yüz tutmuş, Özal kendisine yapılan telkinler doğrultusunda ikircikli açıklamalar yapmak gereğini duymuş ve «Cumhurbaşkanını halk mı seçsin?» sorusu *Anayasa değişikliği*'ni gündeme getirmişti. *Yarı başkanlık, ya da başkanlık sistemi*'nden söz edilmeğe başlandı...

Kapalı kapılar ardında sürdürülen bu yarışma, seçime kadar sürdü. ANAP, kendi eseri olan yapay bir seçim yasasıyla yüzde 36'yla TBMM'de çoğunluk olma becerisini göstermiş, ancak bu oluşum daha başında politik istikrarsızlık koşullarını beraberinde getirmişti. Ekonomik, sosyal, kültürel vb. gibi nedenler yanında «Özal Hanedanı»nın vurdumduymaz savurganlığı ve yaşam biçimi, ANAP iktidarının itibarını hızlı bir şekilde düşürdü. Mahalli seçimler bu konuda bir denek-

* Bu yazı, SORUN'un TEMMUZ'88 sayısında yayınlanmak üzere 14 Haziran 1988'de tamamlanmıştır. Dergi yazıyı «hacimli» bularak o tarihte kitaba dönüştürmeği düşünmüştü. Ancak politik durumun hızlı akışı yazdıklarımızı doğrular bir seyir göstermesi karşısında, iki bölüm halinde (bu arada sadece bazı dip notları o günkü metine ilâve edilmiştir) yayınlanılmasını gerekli gördük.

taşı olabilir, ANAP iktidarı daha da yıpranabilir, bir erken seçim gündeme gelebilirdi. Böyle bir durumda riske girmenin anlamı yoktu.*

Cumhurbaşkanı Kenan Evren'in girişimlerinden tedirgin olan ANAP iktidarının niyeti, Gn. Bşk. Yardımcılarından Güneş Taner'in kişisel görüşü (!) olarak açıklandı.⁴ Oysa, son dönemde bu konudaki Özal'ın tavrı ile Tshirt'lü Taner'in açıklamalarına koşuttu. Taner'in lider diktatoryası yaşanan bir partide böylesine yaşamsal konuda kişisel açıklama yapacak kadar cesur olduğuna ilişkin örneklerle siyasal geçmişinde rastlanmıyordu.** Özal bu önemli sorunu hafife alıyor ve «Taner bir şeyler söylemiş, Evren de cevap vermiş mesele yok».⁵ Fikri Sağlar, Süleyman Demirel, Bülent Ecevit günü gününe tartışmaya katılıyorlardı.⁶⁻⁷⁻⁸ Aynı konuda Evren de tepkisini Kilis konuşmasında gösteriyordu.⁹

Cumhurbaşkanı seçimine ilişkin tartışmayı geçen yıl Özal başlattı. Önümüzde bu seçim için 16 ay süre var. Türkiye'nin gündemine bu konuyu zamanından önce sürenlerin taktığı dikkatleri başka alana kaydırmak ise yanıldıklarını anladıklarında çok geç olabilir. Daha bugünden ANAP'lı Haydar Özalp, Halil Şıvgın, Mehmet Keçeciler, Taner'in açıklamasını tasvip etmediklerini belirtmişlerdir.¹⁰ Oysa bilindiği gibi ANAP'ta Keçecilerin başını çektiği kanat Özal'ın Cumhurbaşkanı olmasını ve seçimi TBMM yapmasını istemesine karşın; liberal kanat, *Anayasa değişikliği* ile Cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesini istemekte ve mevcut dengeleri korumak için, Evren'in yeniden seçilmesine olanak sağlamayı yeğlemektedir. Dinci, hareketçi kanadın hesabı Özal'ı Cumhurbaşkanı yaparak partiyi ele geçirip Türk-İslâm sentezini daha da iktidara yaklaştırmak olabilir. Böyle bir oluşum liberal kanadın tasviyesiyle sonuçlanabilir. Böyle bir olasılık ANAP'ta bölünmelere neden olabilir. Özal'ın geleceğe yönelik tasarımlarını gerçekleştirmek için transferler yolu ile ANAP'ni güçlendirmek üzere ilgililere talimat verdiği basına yansdı.¹¹ Demirel, böyle bir günden yararlanmak için pusuda beklemektedir. O'nun Cumhurbaşkanı seçtirme ya da seçtirmemede çok az politikacıya nasip olan deneyimleri vardır. Gerçi bugün kendisine bu konuda yardımcı olacak Faik Türein gibi Sıkıyönetim Komutanları yoktur, ama Dünya Muhafazakâr Partiler IDU İcra Sekreteri Prof. Andreas Kohl Demirel'i «Türkiye'de demokrasinin mezar kazıcısı» olarak tanımlamaktadır.*** Demirel'e siyasal dalgalanmalardan yararlanıp yeniden iktidar yolunun açılması sayılamayacak kadar sakıncaları beraberinde getirebilir.

* ANAP'nin lidere dayalı diktatoryal yapısı, onu referandum riskine itti ama, büyük bir pişkinlikle %35 oranı esas alındı. Referandum yenilgisi propaganda bombardımanıyla zafer diye ilân edilerek iktidarı sürdürme çabası başlı başına siyasî istikrarsızlık nedeni olabilir...

** Daha sonra Güneş Taner'in bu konuda kendi inisiyatifiyle hareket etmediği açıklandı.

*** «Askeri Darbelere Karşı Dayanışma Fonu» Ali H. Yurtsever'in haberi, Milliyet: 24 Eylül 1987

Daha şimdiden Mustafa Muğlalı kompleksinden¹³ söz edişinin ardındaki niyetlere doğru tanılar konulmalıdır.

İçte *Nakşibendi* ve *Nurcu* tarikatlarının desteğiyle yaşadığı söylenen bu iki sağcı partinin iktidar mücadelesi ülkeyi arzu edilmeyen sürtüşmelere götürebilir.

Görüldüğü gibi, *darbe olasılığı* bu koşullar altında gündeme gelebilir. Bu nedenle siyasal istikrarsızlığa neden olan bu koşulların bir kısmının oluşumunu irdelemek istiyorum.

— 12 Eylül tartışılsın mı, tartışılmasın mı?

— Askeri darbe olasılığı var mı?

— Cumhurbaşkanı TBMM mi, yoksa halk mı seçsin? Bu amaçla Anayasa değiştirilsin mi?

Ülkemizin gelecekteki siyasal gündemini oluşturmağa devam edeceği anlaşılan, anılan sorulara ilişkin gözlemlerimizi dergi sayfalarının kapsamı içinde açıklamaya çalışacağız. Bu sorunlar 1989 Kasım ayına kadar düzenin yapay dengelerini kökünden sarsabileceği gibi, siyasal partilerde yeni kaynaşma ve bölünmelere neden olabilir. Siyasal partilerdeki yeni transferlerin yaratacağı olumsuz ortama diğer etkenler de eklenince Ecevit'in de belirttiği gibi «*darbe tiryakileri*»ni yüreklendirebilir.¹⁴ Evren - Özal dolayısıyla ANAP arasında süregelen söylenilen balayı, bugünlerde *Çankaya* rekabetine dönüşmüş, zarar atılmıştır. Evren'in *Kıbrıs*, GAP projesine ilişkin girişimleri ve «hayali ihracat» konusundaki kanunu «Kaçakçılar affediliyor»¹⁵ diye veto etmesi geri dönüşü olmayan girişimler olarak değerlendirilmelidir. Ama ilgililere sormak lâzım: «Daha önceleri nerelerdeydiniz?» *İktidar* ve CÜŞ ve ÇUH'ların* işbirlikçisi yerli holdingler emme basma tulumba gibi birbirlerini desteklemelerinin doğal sonucu onların kaçakçılığına göz yummaktır. Konuyu soyuttan somuta indirmek gerekirse, örneğin büyük ihracat şirketleri olarak bilinen ENKA, TEKFEN'e bağlı ihracat kuruluşları ve RAM** Dış Ticaret vb. gibi şirketler hakkında kaçar dava açılmıştır? Söz konusu davaların mali portresi nedir? Affedilecek bu miktarlar dargelirlinin sırtına ne yolla yüklenecek? vb. gibi yüzlerce soru... Olayı böylesine araştırdığımızda ihracat devlerinin talan ve soygunları ortaya çıkacaktır. Burada başka bir ilginç durumla daha karşılaşılacaktır. Yargılananlar büyük patronlar değil, o kuruluşun müdürleridir. Çünkü iyi eğitim görmüş birkaç dil bilen bu zavalı adamlar, kendilerine sunulan bol maaş, yat, kat ve avanta karşılığında patronlarının hırsızlıklarına paravanlık yapacak kadar aşağı-

* CÜŞ = Çok Uluslu Şirket.

ÇUH = Çok Uluslu Holding.

** 25 Ağustos 1988 tarihli Milliyet Gazetesi'nde mahkemeye verilen 33 hayali ihracat firması açıklanmıştır. 13 ncü sırada «Tam dış ticaret» denilmektedir. Bazı çevreler böyle bir firmanın bulunmadığını iddia etmekte, gazetenin harf yanlışlığını bilerek mi, yoksa bir baskı hatası olarak mı yaptığını tartışmaktadır. RAM mı? TAM mı? açıklığa kavuşturmak gerek... Bilindiği gibi RAM Koç Topluluğu içinde yer almaktadır.

laşmışlardır. Patronları ise, yurt içinde ve dışından işbirlikçiliği oranında itibar görmekte, ödüllendirilmekte, devlet televizyonunda büyük iş adamları diye emekçi halka yutturulmakta, Davos'da kayak, Acapulco, Rio, Kanarya Adalarında yaz tatili, Cenevre'de dinlenip, Kenya'da av partisine katılan bu mirasyedi kuşak zenginleştikte halkımız fakirleşmektedir. Bu parababaları, Özal iktidarının destekçisi olarak onun seyahatlarına katılmakta, büyük bir olasılıkla tantanalı seyahatlarının masraflarını bile devlet karşılamaktadır. Ekonomik bunalımın doruğundan, önemli bir ticaret kuruluşunun başına oturtulan bir kişinin öldürülmesinin esrar perdesine karşın bazı gerçekler su yüzüne çıktı. Aynı durumdaki Halit Narin de halâ bir kuruluşun başkanı, halâ Özal seyahatlarının gedikli müdavimi... Neden?. Gerçekte modası geçmiş Laissez - faire, Laissez - passer (Bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler) sloganı, kör ve sağırlar diyaloguna dönüşmüş; kimin ne yaptığı, kimin kime ne geçirdiği tozdan dumandan görülmez hale gelmiştir... Böylesine karışık bir ortamı bir de toplumu *Çankaya* bunalımı ile dalgalandırırsanız ne olacağı belli olmaz...

Bu koşullarda *Türkiye'nin önündeki siyasal gündemi: Rumba'dan - Cumba'ya diye sloganize edebiliriz.* (abç.) *Rumba'yı* kim başarılı oynarsa *cumba'ya* o oturacaktır. Bu kişi bugün sahnede görünenlerden başkası da olabilir... Demokratik tüm örgüt ve kuruluşlar demokrasiyi savunmaya, kollama ve korumaya hazır olmalıdırlar...

12 Eylül Tartışması:

Bu tartışmayı başta Cumhurbaşkanı istememektedir. Nitekim son olarak Giresun konuşmasında: (2 Mayıs 1988)

12 Eylül'e sataşmalar oluyor. Çok rica ettim. Bunu deşmeyin, deşmeyelim, bu kapandı. Bu yarayı kanatmayalım dedim... Bunu tarih değerlendirecek dedim. Bunun münakaşasının yapılması şimdi doğru değildir. Bunu ilerde millet, tarih karar verecek, bu tartışmalar ilerde yapılacak» şeklinde görüşlerini açıklamıştır.

Özal'ın dolayısıyla ANAP'ın, 12 Eylül'ün tartışması konusunda Cumhurbaşkanı gibi düşündüğü öteden beri bilinmektedir.

Oysa, geriye kalan büyük çoğunluk farklı düşünmektedir. Aslında toplumu her yönüyle etkilemiş bir siyasal olayın tartışmasını engellemeğe kalkışmak olası değildir. Nitekim iddialaşmaya dönüştükçe, suç duyurularına, hesap sormalara kadar istemler öne sürülmekte, üslup sertleşmekte ve böyle bir durumda «Kurumlar» yıpranmaktadır.

Kuşkusuz toplumda geriye doğru büyük dönüşümlere neden olan, yüzbinlerce genç ve insanımızın işkenceden geçirilip hapishanelerde süründürüldüğü, dış kaynaklı bir ekonomik modelin uygulanması sonucu yaşam düzeni düştükçe düşen işçi, köylü ve sabit gelirlilerin ve onların demokratik örgütlerinin susmalarını beklemek güdümlü demokrasi içinde bile olası değildir. Tüm önemli siyasal olaylarda olduğu gibi, 12 Eylül'ün gerçek değerlendirmesini de tarih yapacaktır. Tarihçi

gerçeği yakalayabilmek için o döneme ilişkin belgeler yanında, olayda taraf olmuş kişi ve kurumların da eleştirisine gereksinme duyacaktır. Bu nedenle yapılan tespit, değerlendirme ve tartışmalar tarihe hizmet edici niteliktedir.

Evren'den önceki Gn. Kur. Başkanı'nın 27 Mayıs'a T. Slh. K. leri adına sahip çıkan demeçleri gazete koleksiyonları içinde durmaktadır. Buna karşın 12 Eylül'cüler 27 Mayıs'a hıncı olanların desteklerinden yararlanmak için, 27 Mayıs'a karşı bir tutum almayı yeğlemişlerdir. Bu önemli çelişki kişiler arasında olsaydı gözardı edilebilirdi. Kuşkusuz 27 Mayıs ve 12 Eylül bu yönü ile de tartışılacaktır.

Bu konuda yığınakta yanılgıya düşüldüğü kanısındayım. 1982 Anayasa'sının yüzde 92'ye yakın «tasvip» görmesinin kalıcı olduğunu varsaymak bize göre temel bir yanılgıdır. Evren diyor ki:

«Sayın Cumhurbaşkanı..... 12 Eylül üzerinde halkın yüzde 92'lik tasvibi vardır.... Aynı hal zuhur ederse Türk halkı, kendini feraha çıkaracak, Ordusuna yine aynı oranda minnet duyacak ve bu hareketi tasvip edecektir... Türk milletinin yüzde 92'sinin benimseyip tasvip ettiği bir hareket mi demokrasiye uygundur; yoksa anarşi ve terörün devamından yana, yüzde 8'lik bir kitlenin kararı mı?»¹⁶ Bu konuşmanın basına yanlış yansıdığını temenni ederiz.

27 Mayıs'ın lideri 100 yıl ömürlü, kimsenin çiğneyemeyeceği bir Anayasa yapılması için ilgililere talimat vermişti;¹⁷ ama bilindiği gibi niteliği ve yeteneği bugün herkes tarafından iyi bilinen ve Gürsel'in adamı olarak bilinen Memduh Tağmaç gibi bir kişinin zorlamasıyla 1961 Anayasası 1971 yılında hallaç pamuğu gibi atılmış ve üçte biri dış güçlerin ve onların yerli işbirlikçilerinin önerileri doğrultusunda değiştirilmiş;¹⁸ bu kadarı yetmemiş 1982 Anayasa'sı ile tüm espirisi yok edilmiştir. Gürsel'in 100 yıllık özlemi 10 - 20 yıl sürebilmiştir. Türkiye gibi devingen bir toplumda özelemlerle gerçeklerin birbirlerine uymadığına ilişkin daha sayısız örnekler verilebilir. Nitekim 1982 Anayasa'sının kefaletine karşın 84'üncü madde paspas gibi çiğnenilmiş, bu konuda girişimlerin henüz ardı kesilmiş değildir. Geçici 4 üncü madde halk oylamasıyla değişmiş, yapıcılar tarafından bile değişiklik istekleri bugünlerin gündemi arasında bulunmaktadır.*

1982 Anayasa'sından günümüze kadar 6 yıl geçmiştir. Bugün aynı konuda referandum yapılırsa yüzde 92 ve yüzde 8 oranlarının allak bullak olduğu görülebilir. Böyle olmasını doğal saymak gerekir. Bunun dışında, demokrasilerin 'onsuz olmaz' şartlarından biri de azınlık oyununa, çoğunluk oyu kadar saygı gösterilmesidir. Azınlık oyu olan yüzde 8'in böylesine ağır suçlanabilmesi demokrasiyle nasıl bağdaştırılabilir?

* Bilindiği gibi gereksiz gibi görünen bir referandumla Anayasa'nın önemsiz bir maddesinin değiştirilmeğe kalkışılması halka «Demokratik Katılım» diye yutturulmaya çalışılmıştır. Halk bu zokayı yutmamıştır. Ama kanımıza göre referandumla dış ve iç güçler ANAP'nin itibarını ölçmek gereğini duymuşlar ve bu arada Özal'ın Cumhurbaşkanlığı hesabı için yeni taktikler saptamayı amaçlamışlardır.

Örneğin bu satırların yazarı, Celâl Bayar hariç Türkiye'nin tüm asker kökenli Cumhurbaşkanlarıyla aynı kariyerden gelen, 12 Mart'ta Faik Türein'ün emir ve kontrolunda çalışan, Silh. K. ler mensuplarından, MİT elemanlarından, Emniyet görevlileri, askeri yargıçlardan, Özel Savaş Grubu elemanlarından militanlara kadar işkenceli sorgulamalarla tertip düzenleyerek Faruk Gürler'in Cumhurbaşkanı olmasını engellemeğe çalışan bir çetenin bir ay süreyle ağır ve alçakça işkencelerine maruz kalmış bir kişidir. Hakkımı aramak için daha da önemlisi gelecekte devletin böylesine iğrenç tertiplere alet etmek isteyenlerin cüretini engellemek için, yaptığım tüm başvurular (yargı, Başbakanlık) yanıtsız bırakılmıştır. Bu tertipler içinde görev alanlar 1974 affının güvencesine sığınarak, entrikalarını sürdürmeğe devam etmişlerdir. Bunların bazılarının MİT soruşturması nedeniyle bugünlerde iplikleri pazara çıktı; ama çok geç değil mi? Bu koşullarda bir askeri rejimi tasvip anlamında 1982 Anayasa'sını onaylamak, gerek kendi ve gerekse insanlık onuruma saygısızlık olurdu. 1961 Anayasa'sına olumlu oy vermiş bir kişinin 1982 Anayasası'nı onaylaması çelişki olmaz mıydı? Bu tavrı ne Ordu «tasvibi» ne de anarşinin ve terörün devamından «yana» olmakla suçlamak büyük haksızlık değil midir? Bugün, Anayasa'nın başlangıç bölümünde bir anlamda Türkiye halkına tuzak kurulduğu anlaşıyor. İç Hizmet Yasasının 35'inci maddesinin «koruma ve kollamaya» yeterli olmadığını; çünkü Anayasa'nın buna olanak sağlamadığına ilişkin görüşlere karşın, bazı çevrelerce Anayasa Başlangıç bölümündeki «*milletin çağrısıyla*» deyimini öne sürülmektedir. Öyle anlaşıyor ki bu deyim darbe özlemcileri için bir açık kapı olarak demokrasi için potansiyel bir tehlike teşkil edecektir.

Bu nedenle, yüzde 8'ler içinde bulunmakla hep övüneceğim. Nitekim 1986 yılında yayımlanan yapıtımda bu konudaki fikrimi açıklamak fırsatını bulmuştum.¹⁹

Tüm bunlara ek olarak 1975 yılında İstanbul 2 No. lu Askeri Mahkemede yaptığım savunmada «faşist bir düzen»in geleceğini öne sürüyordum.²⁰ Daha sonra bir dergiye yazdığım dizi yazılarda²¹ MC iktidarlarının ABD patentli faşist bir askeri darbeye davetiye çıkaracak kadar aymazlık içinde olduğunu belgelerle açıklamıştım. Gelecekteki bir askeri darbeye 1975'lerden 1977'lerden itibaren karşı çıkmış birisi olarak 1980 müdahalesini onaylama anlamında 1982 Anayasasına nasıl «evet» diyebilirdim? Anarşiden terörden yana olmak suçlamasını reddediyor, tarihin yargısını bugünden görür gibi oluyor ve tebessüm ediyorum.

Cumhurbaşkanı konuşmakta ısrarlı olduğunu açıklamıştır.²³ Kuşkusuz bu O'nun en doğal hakkıdır. Aslında bu suretle başlayan tartışma ortamında kamuoyu kendisinden saklanan bazı gerçekleri öğrenmektedir. Bu yönü ile yararlı olmaktadır. Bu konuda farklı düşünenlerin gerekçeleri değişiktir. Bir kaç örnek vermek istiyorum:

*Mümtaz Soysal:*²⁴ «(...) herkesin her şeyi serbestçe konuşmasının zararlı olduğu düşüncesini bir kez ortaya attınız mı işin sonunun ne-

reye varacağını kestiremiyorsunuz. (...) Önce bir yere gitmeyi serbestçe tartışma özgürlüğü getirin ki bakalım Türkiye nereye doğru gidiyor? Sizden yana gitmeyince hep bellediğiniz yere gideceğini nereden biliyorsunuz?»

*Coşkun Kırca:*²⁵ «Bellidir ki bu tartışmalar, milli birlik açısından da demokratik rejim açısından da zararlıdır. (...) Cumhurbaşkanı, hiç bir konuda yeterli hazırlığı yapmadan konuşmamalıdır. (...) Ve nihayet konuşmaları, ancak hayati konularda yapmalıdırlar.»

*Bünyamin Ateş:*²⁶ «(...) Silâhlı Kuvvetler dördüncü defa darbe yaptıkları takdirde acaba Sayın Evren'e nasıl bir muamele lâıyk göreceklerdir? (...) Demokratik cumhuriyetle idare edilen bir ülkenin «Cumhurbaşkanlığı» gibi bir makamı işgal eden zatın.... yeni bir askeri müdahaleden bahsetmemesi gerekirdi....»

*Mustafa Ekmekçi:*²⁷ «Avrupa'dan Türkiye (...) çok kötü görünüyor. (...) 12 Mart'larda Meclislerin kapanmasını isteyen bir kişi nasıl demokrat olabilirdi? (...) Bir ülkede demokrasi ya vardır ya yoktur. «Az pilav» der gibi «az demokrasi» olmaz!..

Kenan bey konuşmasın mı? Konuşsun elbet. Ama aba altından sopa göstermekten vazgeçsin. Gördü o da, kimse ırgalamıyor (...)»

12 Eylül tartışmasına bazı kişilerin bakış açısı farklı idi. Onlar suç ve suçluluktan, Muğlalı kompleksi'nden söz ediyorlar ve istemleri hesap sormaya kadar uzanıyordu.

*Teoman Evren:*²⁸ «(...) Bugünkü Anayasayla demokrasiye varmak mümkün değildir. (...) Karadeniz konuşmasını hukuk içinde tasvip etmek mümkün değildir. (...)»

*Doç. Dr. Nevzat Toroslu:*²⁸ «Müdahaleyi meşru gösteren bir Anayasanın olması ve devletin en yetkili kişilerinin hemen her '12 Eylül öncesi' tehdidini ileri sürerek müdahalenin savunuculuğunu yapmaları(...)nı böyle bir dönemde (...) ceza hukuku yönünden değerlendirmeye kalkışmanın bir anlamı olmadığı. (...)»

Av. Emin Değer, müdahale sözlerini TCK 311 ve 312 madde kapsamında görürken *Av. Nevzat Helvacı:* Anayasaya açıkça aykırı olduğunu ifade ediyordu.²⁸

*Bülent Ecevit:*²⁹ «Cumhuriyet tarihimizde ilk kez bir Cumhurbaşkanı milleti ve rejimi bu şekilde tehdit ediyor. Eğer bir sade vatandaş böyle bir konuşma yapsaydı, hakkında derhal soruşturma açılırdı. (...) Türkiye'de hukuk devleti bir ölçüde olsun işliyorsa bunun hesabı sorulmalıdır.»

*Cumhuriyet gazetesi yorumu:*³⁰ «Sayın Evren'in talihsizliği, artık geçmişte kalmış eyleminin savunmasını yapmak isterken *Türk Ceza Kanunu 146. maddesiyle cezalandırılmış bir suç, gelecekte de yinelenildiği zaman meşrulaştırma çabasına girişmesidir.*» (abç.)

Süleyman Demirel: 29, 31, 32 «Türkiye'de ordu, beş generalin ordusu değil, Cumhuriyet'in ordusudur. «Sayın Evren'in 12 Eylül savunuculuğunu yapayım derken hem de 12 Eylül öncesinin Gn. Kur. Bşk.

olduğunu unutarak (...) Türkiye devleti Anayasası'nın 6 ve 11. maddelerini ihlâl durumuna düştüğünü belirtmeliyim.»

Cumhurbaşkanı Kenan Evren'in tepkilerini «Muğlalı kompleksi» olarak nitelendiren Demirel, 12 Eylül öncesinde iç güvenliği sağlamaktan yalnız siyasi iktidarın sorumlu olmadığını belirterek «Güvenliği sen sağlayacaksın. Adama derler ki; Sen ne yapıyordun? Antalya'da tapu memuru muydun?» (...) «Biz ağzımızı açmıyorsak, zamanı gelmediği içindir.»

Yalçın Büyükdağlı: (SP. Gn. Sek.)³³ «Parlamenter bir cumhuriyette Cumhurbaşkanı 'Ordu gerekirse müdahale eder' diyemez. Derse bulunduğu yerde duramaz. (...) Bu açıklamayla Sayın Evren andını çiğnemiş ve Anayasa suçu işlemiştir.»

Av. Turhan Özgüner:^{34, 35} «(...) Bu tür konuşmanın orduyu yeni bir darbe girişimine çağrı niteliği taşıdığı, bunun TCY'nin 146/2. maddesi gereğince ağır bir suç oluşturduğu bir yana (...) Evren, sayılan söz konusu eylemlerine Anayasayı ve Anayasal düzeni ihlâl Türkiye ordusunu teşvik ve azmettirmek suçunu işlemiş ve bu suçu üç kez yinelemiştir. TCY'nin 146/2. ve 80. maddeleri gereğince cezalandırılması için bu suç duyurusunun işleme konulmasını rica ediyorum.» —Mersin C. Savcılığı aracılığıyla Ankara C. Savcılığına gönderilmiştir.—

Ayhan Fırat (SHP Gn. Sek. Yard.):³⁶ «Eğer bu sözleri sıradan bir vatandaş söylemiş olsaydı, hakkında hemen soruşturma açılırdı. (...) Bu konuşmayla, andını da çiğnemiş olmaktadır.»

*Uğur Mumcu:*³⁷ «Evet, kimse 12 Eylül öncesine dönmek istemez. Dönülürse, 12 Eylül öncesinin başbakanları, partileri, yargı kuruluşları, üniversiteleri ve basını kadar; o dönemin genelkurmay başkanları ile sıkıyönetim komutanları, MİT müsteşarları ve polis müdürlerinin de sorumlulukları tartışılır.»

Kenan Sönmez: (SHP İstanbul Milletvekili)³⁸ «12 Eylül sorumlularından hesap sorulmalıdır» dedi. Sönmez, bir gazetecinin «Kenan Evren ve Konsey üyelerinden de mi hesap sorulmalıdır?» şeklindeki sorusuna «Evet, evet» yanıtını verdi.

Anayasa'ya göre³⁹ Milli Güvenlik Konseyi, o dönemin hükümetlerinin ve Danışma Meclisinin her türlü karar ve tasarrufları cezaî, malî ve hukukî sorumluluk dışı bırakılmıştır. Buna benzer bir hüküm Arjantin cuntacıları da getirmişlerdi. Ama Falkland yenilgisi hepsinin sonlarını hazırlamış, gelen yönetim hesap sormuş ve cuntacılar cinayet, adam kaçırma, işkence, hırsızlık suçlarından mahkûm olmuşlardır.⁴⁰ Ancak mevcut dengeler elvermediği için bu hesap sorma dönemin tüm sorumlularını kapsayamamıştır.

Şimdi de gene 12 Eylül tartışması üzerine bir kaç örnek vermek istiyorum:

*İlhan Selçuk:*⁴¹ «İnsanlar ve toplumlar bir kez kurtarılmasınlar, kurtarıcılardan kurtulmak, çok ama çok daha zordur.» (abç.)

Demirel de «Kurtarıcı» istemiyor. Kuşkusuz İlhan Selçuk'un bu soruna bakış açıları farklıdır. Devrim yapıp eski köhne düzeni yıkmış

yeni devlet kurmuş liderler Kurucu - Kurtarıcılardır. Buna karşın «uçurum kenarı» edebiyatıyla emperyalist, kapitalist ülkelerin istekleri doğrultusunda düzene şekil veren darbecilerin kurtarıcılığına farklı bakılmalıdır.

Sağcı, tutucu, bağnaz, tarikatçı, muhafazakâr politikacılar işine gelen darbelerden ve darbecilerden yana olup tüm devrimlere ve Atatürk Devrimlerine karşıdırlar. Ancak «zamanı gelmediği için» Atatürkçü kesilmişlerdir. Bu nedenle onlar Kurtarıcıya karşı olurken Mustafa Kemal'e de karşı çıkmış oluyorlar.

Mustafa Kemâl* 1906 yılında «*Vatan ve Hürriyet Cemiyeti*»nin Selânik şubesini kurarken arkadaşlarına şöyle sesleniyordu: «(...) Bu bedbaht memlekete karşı mühim vazifelerimiz vardır. Onu *kurtarmak* yegâne hedefimizdir. (...) Millet zulüm ve istibdat altında mahvoluyor. Hürriyet olmayan bir memlekette ölüm ve izmihlâl vardır. (...) Kahhar bir istibdada karşı ancak ihtilâl ile cevap vermek ve köhneleşmiş olan çürük idareyi yıkmak, milleti hâkim kılmak, hulâsa *vatani kurtarmak* için sizi vazifeye davet ediyorum.»

Arkadaşı Ömer Naci, O'na yanıt veriyordu:

«Ölümler, cellâtlar, işkenceler bile bizi bu azmimizden çeviremeyecektir. Hürriyet verilmez ancak alınır. Zulüm ve istibdat altında inleyen bu masûm ve biçare *milleti kurtaracağız, yaşasın hürriyet ve ihtilâl!*» (abç.)

Mustafa Kemâl paşa, Kurtuluş Savaşını başarıyla sonuçlandırıp amaca ulaştıktan sonra 27 Ekim 1922 günü Bursa'da öğretmenlere hitap ederken⁴³ *kurtarıcı*'nın niteliğini açıklamıştır:

«Memleket ve *milleti kurtarmağa çalışanların* aynı zamanda mesleklerinde birer namuskâr mütehassıs ve birer âlim olmaları lâzımdır.»

Simdi soruyorum, adına ne dersek diyelim —darbe, müdahale, kurtarma— ülkemizde başarılı ya da başarılı olmayan hareketlere damgasını vurmuş kişiler içinde «âlim» var mıydı diye? Ben tanımıyorum. Bilen ya da böyle bir savda bulunan varsa öğrenelim...

Mustafa Kemâl paşa, 28 Aralık 1920 günü Ankara ileri gelenlerine yaptığı konuşmada ise:⁴⁴

«Her halde millet hükümetin nigehtarı (bekçisi) olmak lâzım gelir. Çünkü hükümetlerin icraatı menfi olup ta, itiraz etmez ve iskat etmezse bütün kusur ve kabahatlere iştirak etmiş demektir» şeklinde görüşünü açıklamıştır.

Atatürk'ün sevdiği ihtilâl (devrim) kelimelerinden⁴⁵ korkan Heykel Atatürkçüleri ne demek istediğini anlayamayacaklardır. Aslında benim onlara söylenecek sözüm de yok.

Yeniden *İlhan Selçuk*'un 12 Eylül'e ilişkin görüşlerine dönüyorum: «(...) 12 Eylül hiç bir soruna çözüm getiremedi, kurduğu mekanizmaların hiç biri işlemediği ve yürümediği için «Bir başka 12'nci güne doğ-

* Kurmay Yüzbaşı.

ru yol mu alıyoruz» kuşkusu yoğunlaşıyor. (...) ANAP iktidarı, lâik cumhuriyeti rayından çıkarıp, sözde «Türk - İslâm Sentezi»nin görüntüsü altında Amerika'ya bağlı iş adamları devletine dönüştürmeğe çalışıyor.»⁴⁶

«Yurdu koruma ve kollama» görevindeki ordu adına yönetime el koyacak paşa tuzığa düşmez mi?

Üniversite ayağa kalkmış, gençler eyleme atılmış, halk birbirlerine girmiş, güvenlik güçleri yetmiyor; sonunda herkes «Asker gelsin» diye dua ediyor.

Asker geliyor.

Dış borç 40 milyar dolar. Önümüzdeki yıl ödenmesi gereken dış borç 7 milyar dolar. Bu ödemeyi yapabilmek için dışardan 5 milyar dolar yeni borç bulmak gerekiyor. İç borç 12 trilyon lirayı aşkın. Enflasyon yüzde 70.

Ne yapsın paşa?

Maşa olarak kullanılmayı reddetse o saat o ülke birbirine girecek, tepemizdeki süper muslukları kapayacak, askeri yönetim boşlukta kalacak.

Demek ki, «maşa gibi kullanılmak»* tehlikesini eşit olarak paylaşmak zorundayız.

Bu iş üniversiteli gence öğüt vermekle bitmiyor.⁴⁷

«(...) Eğer Sayın Evren'in mesajında vurguladığı gibi «hainler seneler geçtikçe azalacağına çoğalma eğilimi» gösteriyorlarsa 12 Eylül yönetimi bu alandaki sorumlunu düşünmelidir.»⁴⁸

*Melih Cevdet Anday:*⁴⁹ «(...) Sen yasaları çiğnemeye mi kalkarsın, ben de siyasi partileri kapatırım» anlayışının mantığa aykırı düşen yanı, terörcü anlayışın taklit edilmek istenmesidir. Bir an terörün Türkiye'deki demokrasi benzeri rejimi yıkmak istemiş olduğunu düşünsek, onunkinden daha radikal bir yöntemle aynı amacı gerçekleştirmesinin «önlem» olarak adlandırılması çok yanlıştır. Bana «Ama böyle davranmakla terörü yok ettik» denirse,** ben de derim ki, «Terörcünün isteğini yaptınız da ondan.»

*Prof. Dr. Hüsnü A. Göksel:*⁵⁰ «Türkiye'nin içinde bulunduğu ekonomik, kültürel, siyasal bunalımlar ve bunların doğal sonucu olan kişilik erozyonu bir diktatörün doğuşuna gebe dir. Bu gebeliğin nasıl sonlanacağı ve kimin doğacağı kestirilemez.» Yazar bu gözlemini açıkladıktan sonra Özal'ın, «konuşmalarında ve davranışlarında kendisinin seçeneksiz olduğuna, hattâ Tanrı tarafından görevlendirildiğine içtenlikle inandığı izlenimi alınıyor. Durup dururken kaç yıl sonra

* Eylem yapan Üniversite öğrencileri için bu deyim Cumhurbaşkanı Kenan Evren 1 Mayıs 1988 günü yaptığı Rize konuşması'nda kullanmıştı (2 Mayıs 1988 tarihli basın).

** Kaldiki yaygın terör, Güneydoğu'ya bölücü amaçla kaymıştır.

yapılacak Cumhurbaşkanlığı seçimini gündeme getirip, 'ipler kimin elinde ise o olurum' demesi kendisinden başka herkesi, hattâ ilerde Cumhurbaşkanlık makamına seçilecek kimseyi bile kukla olarak görmeye heveslendirildiğinin belirtisidir... Bu ihtiyar dünya Sezar'dan Hitler'e değin çapı çok (ama çok) büyük nice diktatörler gördü geçirdi...»

*Talât Halman:*⁵¹ «Dış politikada Özal'ın iflâsı gözler önünde: *Türkiyemizi havsala almaz ABD aşkı ve Reagan hayranlığı yüzünden Washington'a teslim etti.* (abç.) AT'a girmek için bunca çırpındıktan sonra, belli başlı Avrupa hükümetlerinden tokat yeyip duruyoruz...»

Özal ve Anavatan Partisi hizaya gelmek ve doğru dürüst çalışmaya başlamak zorundadır. Yoksa Cumhurbaşkanı Evren'in «Ordu müdahale edebilir» sözü belki de gerçeğe dönüşebilir. (...) 1988, Özal'ın son şansdır denebilir.»

*Prof. Macit Gökberk:*⁵² «Atatürk'e darbe: «İşte 12 Eylül bu bakımdan bütün sıkıntıları ortadan kaldırmış, bir bütün olarak Atatürk Devrimleri'ne karşı çıkmak zeminini hazırlamıştır. Ben Atatürk'ün Dil Kurumu'nu ortadan kaldırmayı, Tarih Kurumu da var, bu anlayış içinde değerlendiriyorum: *Atatürk Devrimleri'ni bir çeşit tasfiye için atılmış güçlü bir adımın sonucu olarak anlamak istiyorum.* Bu iki kurum Atatürk ideolojisinin kaynaklarıydı.

«Askeri darbe aynı zamanda Atatürk Devrimleri'ne karşı da öldürücü bir darbe olmuştur, anlayışındayım. Dış görünüşteki bütün partitriya, törensel Atatürkçülüğe karşın gerçekte 12 Eylül Atatürk Devrimlerine çok ağır bir darbedir. Belki hiç bir zaman Atatürk için bu kadar büst dikilmedi, bu kadar tören yapılmadı. Ama hepsi gösteriş, hepsi kamuflaj.⁵³ (...) 12 Eylül (...) okullara zorunlu din dersi koyuyor, ahlâk dersini de din hocasına okutuyor. Yani ahlâkı dine dayıyor. *Ahlâkı dine dayamak demek, özgür vicdanı istememek demek.*» (abç.)

*Beşer Baydar:*⁵⁴ (SHP Milletvekili) «Demokratik ve Atatürkçü siyasal yaşamın hiç bir zaman Turgut Özal, Keçeciler ve bu zihniyetteki kişileri devletin başına geçirmeyeceğini vurgulayan Baydar, bu geleceği 1980 askerî yönetimi yani konseyin açtığını belirterek» konuşmasını şöyle sürdürdü. «Bu zihniyetteki Özal ve Keçeciler Konseyin ürünüdür, Konseyin eseridir. Bundandır ki, Özal ve Keçeciler'i o günkü Konseyin başı Kenan Evren'e ve *Evren'i de tarihe şikâyet ediyorum*» şeklinde konuşmuş ve *Atatürkçülüğün Atatürk adına nasıl yıkılmak istendiğini* açıklamıştır. (abç.)

14 Haziran 1988

KAYNAKÇA ve AÇIKLAMALAR:

- 1 SORUN Birlikte Sosyalist Dergi: 1/3 Mart'88.
- 2 SORUN Birlikte Sosyalist Dergi: 2/4 Mayıs'88.
- 3 Cumhurbaşkanı'nın konuşmaları, 30 Nisan, 1-2 Mayıs 1988 günleri yapıldı.
(a) 1-3 Mayıs 1988 günlü gazeteler.
(b) Milliyet Aktüalite Dergisi, Mayıs/1988, Ayın Dosyası - Özel Bölüm, Cilt: 3, sayı: 1, «12 Eylül Uyarısı ve Demokrasi Savunması».
- 4 Milliyet: 11 Haziran 1988, Güneş Taner'in açıklaması:
«Evren 1989'daki Cumhurbaşkanlığı seçimi için yeniden adaylık için yatırım yapıyor. Ama boşuna Anayasa'ya göre bir daha adaylığını koyması mümkün değildir. Biz bu konuda bir Anayasa değişikliği düşünmüyoruz.» (abç.)
- 5 12 Haziran 1988 günlü gazeteler.
- 6 Çankaya Yarışı - Milliyet: 12 Haziran 1988.
(a) «Sağlar: Cumhurbaşkanı da, Özal da koltuğa oturamaz.»
(b) «Demirel: Çankaya hevesleri kursaklarında kalacak.»
- 7 «Ecevit: Son derece yakışsız» Cumhuriyet: 12 Haziran 1988.
«Kamuoyunun kim Cumhurbaşkanı olmalı veya olabilir tartışmasını gündemden çıkarıp, öncelikle seçim sistemi konusu ile ilgilenmesini tavsiye ederim.» (abç.)
- 8 «Demirel: Çankaya'ya yüzde 36 ile kimse heveslenmesin.»
- 9 «Evren: Bazı çevreler benim konuşmamdan rahatsızlık duyuyorlar.» 12 Haziran 1988 günlü gazeteler.
- 10 12 Haziran günlü gazeteler.
- 11 «Söylentinin ardında» - Cüneyt Arcayürek - Cumhuriyet: 12 Haziran 1988.
- 12 Türün'ün izniyle faaliyete geçen ünlü Ziverbey işkence köşkünde Temmuz/1972'de alınan ifadeler. Başlangıçta Mahkemeye getirilmemiştir ama, AP. kulislerinde Faruk Gürler'in Cumhurbaşkanı olmasını engellemek için kullanılmış daha sonra intikam sürecine geçilerek Bomba Davası'nda Gürler yanında Muhsin Batur ve Kemal Kayacan sanık ilân edilmiş, sonra mevcut dengeler elvermediğinden dava örtbas edilerek bu hesaplaşma önlenmiştir.
Bu Cumhurbaşkanı seçimlerinde dönmesi olası entrikaları öğrenip ders almak isteyenler, Bomba Davası'nın konuya ilişkin bölümünü, Faik Türün'ün açıklamalarını «Kore'den 12 Mart'a - Yazan: Ergun Göze - (Tercüman: 6-25 Aralık 1985) ve Nazlı Ilıcak'ın «12 Mart Cuntaları - (Tercüman 12 Mart-13 Mayıs 1986) başlıklı yazı dizisi —kitap halinde çıktı— 'ne başvurabilirler.
- 13 Cumhuriyet, 4 Mayıs 1988.
- 14 Ecevit: «Darbe tiryakileri vardır» - Cumhuriyet: 8 Mayıs 1988.
- 15 Evren'den hayali ihracat yasası için «ağır veto gerekçesi, 'kaçakçılar affediliyor'» Cumhuriyet: 13 Haziran 1988.
- 16 «Kim anladı, kim anlamadı?» - Yalçın Özer - Türkiye: 11 Mayıs 1988.
- 17 «Harbiye Silâh Başına» - Sıtkı Ulay -
- 18 «Anılar ve Görüşler» - Muhsin Batur.
(a) s. 275 Memduh Tağmaç: «Biz ekonomiden filân anlamayız, hepimiz bozuk olduğuna biliyoruz, ama nasıl düzeltileceğini bilmeyiz.» (abç.)
(b) Anayasa değişikliği için s. 150 - 156, 165, 169, 179, 182, 185, 192, 197, 213, 259, 264, 265, 273, 275 - 284, 286, 287, 290 - 292, 296 - 297, 315, 316, 318, - 325, 337, 354, 368 - 371, 384, 403, 404, 406, 435, 457, 504, 529, 570, 571, 574 - 580.
- 19 Talât Turhan, Bomba Davası - Savunma - İşkence - 2'nci kitap, s. 416: «1982 Anayasası'nın bugünden tartışılır duruma gelmesine kanımca bu yapay oluşum neden oluyor. Tepki anayasalarının uzun ömürlü olmadığını biliyoruz. (...) 1982 Anayasası

da, «evet» oranı yüzde kaç olursa olsun, diğerleri gibi kısa sürede demokratik yoldan değiştirilecektir. (...)»

- 20 Talât Turhan, **Bomba Davası - Savunma - 1'inci Kitap**, s. 63.
- 21 Talât Turhan, **İşkence, Terörizm, Siyasi Cinayetler ve Güvenlik Örgütleri** - 7 Gün Dergisi - 11 Mayıs: 15 Haziran 1977.
- 22 Talât Turhan, **İktidarların Çeteleşmesi ve Bürokrasi** Age. 3 Ağustos: 14 Aralık 1977.
Y.N. Bu dizilerde açıkladığım askeri darbelerle - Amerikan istihbarat örgütleri arasındaki ilişkiler resmi Amerikan belgelerine dayanmaktadır. Aynı dizide işbirlikçi özel sektör ile ABD istihbarat örgütleri arasında aracı bankalar yoluyla kurulan kredi ilişkileri de açıklanmıştır.
- 23 Cumhurbaşkanı Kenan Evren'in Nizip konuşması (12 Haziran 1988 günlü gazeteler):
«... Bazı çevreler benim konuşmamdan rahatsız oluyor... Benim görevim vatandaşlarım, doğru bildiğim, inandığım konuları rahatlıkla söyleyebilmektir.»
Y.N.: Bu konuşmanın yukarıda 4'te yer alan Güneş Taner'in açıklaması üzerine yapıldığı anlaşılmaktadır.
- 24 Mümtaz Soysal, **«Konuşmak» - Milliyet: 3 Mayıs 1988.**
- 25 Coşkun Kırca, **«Nasıl Konuşmalı» - Hürriyet: 6 Mayıs 1988.**
- 26 Bünyamin Ateş, **«Talihsiz Konuşma» - Yeni Nesil: 2 Mayıs 1988.**
- 27 Mustafa Ekmekçi, **«Kenan Bey Konuşmasının mı?» - Cumhuriyet: 5 Mayıs 1988.**
- 28 2000'e Doğru, 8 Mayıs 1988, s. 20.
- 29 Nokta - 15 Mayıs 1988, Yıl: 6, s. 19.
- 30 «Olayların Ardındaki Gerçek» sütunu: «Askeri Müdahale Kuramı» Mecliste - Cumhuriyet: 3 Mayıs 1988.
- 31 «Demirel müdahaleler sorunları azaltmıyor dedi - Kurtarıcı istemiyoruz» Cumhuriyet: 4 Mayıs 1988.
(1943 yılında 3'üncü Ordu K. nı olan Orgeneral Mustafa Muğlalı Van bölgesinde 33 vatandaşın kurşuna dizilmesine emir verme suçu ile - **Özalp Olayları** - 1950'de yargılanıp ölüm cezasına mahkûm edilmişti. 1951'de öldüğünden dava ortadan kalkmıştı.) - Bakınız: Güneri Cıvaoğlu, **«Mustafa Muğlalı Örneği» - Sabah: 11 Mayıs 1988.**
- 32 Cüneyt Arcayürek, **«Saflar Belirliyor» - Cumhuriyet: 4 Mayıs 1988.** Bakınız: Cüneyt Arcayürek, **«Demokratik Kıpırdama» - Cumhuriyet: 7 Mayıs 1988.**
«Demirel BBC'ye verdiği demeçte... « öncesi sıkıyönetim komutanlarının başarısız kaldığını vurgulamış» ve «Sıkıyönetim komutanlarının başarısız kaldığını tartışma yerine, müdahalelerin ne kadar makbul olduğunu söyleyip alkışlamak neden?» diye sormaktadır.
- 34 **«Evren için suç duyurusu» - Cumhuriyet: 12 Mayıs 1988.**
- 35 Ahmet Tan, **«Evren ve Özal'ın davacısı» - Cumhuriyet: 20 Mayıs 1988.** «Avukat Turan Özgüner: Rejim açısından, hukukun üstünlüğü açısından, yasa dışı tutumlar; eğer hukuka saldırı üst düzey yöneticilerinden geliyorsa, bunu sineye çekme gibi bir eğilim gözleniyor. Bu tutum yürek burkucudur.»
- 36 Tepkiler - Ecevit: **«Meclis Evren'i uyarmalı»**
Fırat: «Rejime müdahale askerin görevi değil.» - Milliyet: 1 Mayıs 1988.
- 37 Uğur Mumcu, **«Gerginlik» - Cumhuriyet: 3 Mayıs 1988.**
- 38 **«12 Eylül'ün Hesabı Sorulsun» - Milliyet: 2 Haziran 1988.**
- 39 TC. Anayasası - 1982, 2707 numaralı kanunla 7 Kasım 1982 günü kabul edilmiştir. Geçici 15'inci madde.
- 40 Arjantin'in cuntacı generalleri: (Tümü ABD'de eğitimden geçmiş, bir kısmı Panama'daki Kontr - Gerilla Okulu'nun kurslarından geçmiştir.)
Devlet Başkanları: Gn. Jorge Videla, Roberto Viola, Leopoldo Galtieri.
Deniz Kuvvetleri K.ları: Amiral Emilio Massera, Armando Lambruschini, Jorge Anaya.

- Hava Kuvvetleri K.ları: Gn. Orlando Aoosti, Omar Graffigna, Basilio Lami Dozo.
Polis müdürleri: Gn. Ramon Camps, Gn. Oviedo Riccheri.
- 41 İlhan Selçuk, «Kurtarıcı» - Cumhuriyet: 2 Ocak 1986.
Y.N.: Bilindiği gibi önemli, anlamlı ve kapsamlı (chef d'œuvre) yazı nedeniyle İlhan Selçuk ve Oktay Gönensin hakkında dava açılmış sonuçta her ikisi de aklanmıştır.
Demirel, 3 Mayıs 1988 günü TBMM Gn. Krl. unda yaptığı konuşmada (31) «Milletin himaye ve kurtarılmaya muhtaç olmadığını» açıklamış ve sözlerini «Biz ağzımızı açıp konuşmuyorsak zamanı gelmediği içindir» diye bitirmiştir. Ona göre, Faik Türein iyi sıkıyönetim K. ıdır. Çünkü her türlü isteğine uymuştur. Ancak üzerine darbe çeken sıkıştığında şapkayı alıp giden Demirel'den zaman beklemeden bildikleri doğruları söyleyen ve bu nedenle mahkemelere düşen İlhan Selçuk gibi yürekli, vatanperver, gerçek devrimci ve demokrat bir kişiye «Kurtarılmak»tan söz ederken gönderme yapmasını beklemezdik. Uğur Mumcu Demirel için diyor ki: «12 Eylül öncesinde yapılması gerekeni yapmayıp, bugün kürsülerden demokrasi dersi vermek ne kadar inandırıcı oluyor, bilmiyorum. «Askerin menzili dışına» çıktıktan sonra yapılan kahramanlıklar, biraz da hamamda şarkı söylemeye benziyor.» «Noktalar» - Cumhuriyet, 8 Mayıs 1988.
- 42 «Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri», 2'nci kitap, (1906 - 1938) TTK. Basımevi, 1959 basımı, s. 1 - 2.
- 43 age. s. 42 - 46.
- 44 age. s. 4 - 15.
- 45 Mahmut Esat Bozkurt, «Atatürk İhtilâli».
Y.N.: Atatürk'ün Adalet Bakanı olan ve tüm hukuk devrimlerine öncülük yapan yazar yapıtında: «Atatürk ihtilâl terimini severdi» diye yazıyor. (abç.)
- 46 İlhan Selçuk, «12'ye Kaç Var?» - Cumhuriyet: 13 Mart 1987.
- 47 İlhan Selçuk, «Maşa!» - Cumhuriyet: 4 Mayıs 1988.
- 48 İlhan Selçuk, «Evren'in Konuşması» - Cumhuriyet: 20 Mayıs 1987.
- 49 Melih Cevdet Anday, «İhtilâl Mitosu ve Otorite» - Cumhuriyet: 9 Ekim 1987.
- 50 Prof. Dr. Hüsnü A. Göksel, «Bunalımlar Diktatörlerin Doğuşuna Gebedir». Cumhuriyet: 13 Nisan 1988.
- 51 Talât Halman, «Özal B'lançosu» - Milliyet: 9 Mayıs 1988.
- 52 «80 yaşındaki Macit Gökberk» baskı olan yerde felsefe yoktur» diyor - Felsefenin Sisyphe'u - Cumhuriyet: 16 Mayıs 1988.
- 53 Y. N.: (a) 12 Eylül'den sonra uyanık bir vatandaş Polonez köye turistik (!) bir otel yapmıştı. Söylenildiğine göre otel kaçaktı, ama Beykoz Belediye'si yasal işlem yapamıyordu. Çünkü mülk sahibi otelin bahçesine kocaman bir Atatürk heykeli dikecek, Atatürkçü olduğunu (!) kanıtlamıştı. Belediye ne yapsın yıksan bir türlü, yıkmasan bir türlü. Sonunda Atatürkçü otelci (!) ruhsatını aldı. Köşeyi döndü mü, dönmedi mi bilemiyorum. Gene kendisini kutlamak gerek 12 Eylül heykel Atatürkçülüğüne anlamlı bir simge bırakmıştı.
(b) İstanbul Barosuna kayıtlı bir avukat paranın pul olmadığı dönemde 5 milyona aldığı heykelini 12 Eylül'den sonra bir askeri okula bağışlamak ister. Okul Komutanı general'den aldığı yanıtı halâ tüyleri diken diken olarak anımsamaktadır. Generalin yanıtı; «Başımı belâya sokma»dır. Avukat bu sözün anlamını halâ anlamış değildir. Ancak tepkisini heykelini satmamak suretiyle sürdürmektedir. Halen emekli Korgeneral olan zata muhterem, kim bilir o dönemde ne Atatürk nutukları çekmişti... (İsimler bende saklı).
- 54 Baydar'ın konuşması, Cumhuriyet: 11 Nisan 1988.

YARI - PERİFERİDE DEVLET ÜZERİNE BAZI DÜŞÜNCELER

Coşkun Adalı

Bu kısa yazı daha geniş bir çalışmanın bir ön hazırlığı ya da eski-
zi niteliğindedir. Problematığı henüz tam kesinlik kazanmış değildir.
Ortaya bazı sorular atmak, projektörü bazı noktalara çevirmek ama-
cını taşıyor. Önce kısaca eylemin ve teorinin nefes aldığı yeri göre-
lim.¹

Periferinin az gelişmiş ülkelere kıyasla oldukça önemli bir en-
düstriyel temele sahip, tekelci kapitalizmin hayli geliştiği ve ülke içi
kârın ana kaynağını tekelci kârın oluşturduğu, ama merkez ülkelere
göre tekellerin cılız kaldığı ülkelere yarı - periferi ülkeler; ya da orta
derecede gelişmiş kapitalist ülkeler diyoruz.

Bu ülkelerde kapitalizm, dünya kapitalist sisteminin dışardan ki-
tilediği kapıyı ancak ülke içi aşırı tekelci sömürüyle açabilir. Sömürü
ülke içine hapsolmuştur. Dışa ihraç edilemeyen emek - sermaye çeliş-
kisi içerde keskinleşir ve ülkeyi barut fıçısına döndürür. Kapitalizm-
den sosyalizme geçiş çağının içinde yaşadığımız dönemde bu ülke-
ler dünya devrimini sürükleyebilecek dinamikleri içlerinde barındırı-
yor. Bugünkü verili durumda emperyalist zincirin kopma olasılığı en
yüksek halkaları bu zayıf halkalardır.

Ekonomik bazda bu ülkelerde kapitalizmi bugün kurtaracak nes-
nel süreçler yavaş işlemektedir. Ne merkez ülkelerin sermaye birikim
düzeylerine yaklaşabilir ne de varolan üretim sektörüne gökten pazar
yağdırabilir. Çok uzun bir dönemde bunlara ulaşabilmesi teorik bir
olasılıktır ve bu olasılığın nesnelliği bu ülkeleri bu yolda - her ne pa-
hasına olursa olsun hızlandırılmış sermaye birikimi yolunda - yürü-
meye zorlamakta, bugünün sırat köprülerinde canını kaybetmeyi bile
göze aldirmektedir. Sömürü daha fazla sömürü tek nesnel süreçtir,
teorik olasılıkların bir gün gelip somut meyvalar vermesi, daha az
tehlikeli süreçler yaratması bu amansız sömürü sürecinin kapitalizme
bugün vadedebildiği tek umuttur. Doğaldır ki bu yetmiyor: Kapita-
lizmi alttan kurtaracak bir dinamik *bugün* yoksa, üstten müdahale
canalıcı ve tarihsel bir önem kazanıyor. İşte devlet bu bağlamda ön
plana çıkıyor. Üstün - yani üstyapının - doğal politik unsuru olarak
ekonomiye müdahale hakkı devlete düşüyor. Devlet gücü + Devletin
önderliğinde örgütlenen tüm diğer üstyapı yarı - periferide kapitaliz-
min hayatta kalabilmesinin evrensel formülü haline geliyor. Bu du-
rumda gerçekliği değiştirmeye yönelik tüm çabalarda devlet olgusu-
nun incelenmesi büyük bir önem kazanıyor.

Yarı-periferi Devletine Teorik Yaklaşımın Haklılığı

Marksizm, teorik metinle devrimci espirinin diyalektik bir bütünlüğüdür. Ateşin çoktan küllendiği merkezde metinle ilgilenmenin önkoşulu espiriyi hor görmektir. «Bilim adamlığı» Marksizmin espirisini geçmiş bir gençliğin kişisel heyecanı düzeyine, bülüş çağı gibi gelip geçmeye doğal olarak mahkûm bir ruh hali düzeyine indirgemekle mümkündür. Yakın dönemde devrimci bir açınım olmayan emperyalist merkezlerde devrimci teorinin de önü genel olarak kapalıdır. Az gelişmiş büyük periferide ise teorinin serpileceği nesnel baz zavıftır, güçlü anti-emperyalist hareketlerde Marksizmin metninden çok espirisi ağırlıktadır. Gerçek açınım büyük yangın yerinde, yarı-periferidedir.

Bu ülkelerin devrimcileri iki devrimci durum arasında geçen zamanı «ara dönem» ya da «geçici dönem» olarak görür. Devrimci teori-deki kavramların özünü önce *hisseder* sonra da gözler: kavramlar çırılçıplak karşısında durur. Daha soyut düzeylere ilerlemek için ilk basamaklar önünde hazırdır. Devlet kavramı da ilk algıladığı kavramlardan biridir. Devletin ne olduğunu algılamak için batıdaki markso-logların yüzlerce sayfalık teorik polemiklerine, hattâ Marksist olmasına bile lüzum yoktur. Devletin dışları etindedir ve teorik düzeye giden yolu yaşamının bir parçası haline gelen bu şiddet açar.

Yarı-periferi ülkelerde emek-sermaye çelişkisinin çok kısa bir tarihsel dönemde hızla derinleşmiş olması bu çelişkiyi aynı zamanda inanılmaz ölçüde keskinleştirmiştir. En sıradan görünen günlük bir olaya bile emek-sermaye çelişkisinin bu keskinliği yansır. Sürekli keskinleşen bu temel çelişki toplumda çeşitli biçimler altında dışa vuran toplam şiddetin «genişletilmiş» yeniden üretimini sağlar. Yani şiddetin dozu durmaksızın artar. Sınıf savaşı boğaz boğazadır, sınıflar çıplak döğüşür.

Bu ülkelerin bugün yaşadığı politik süreçler evrensel görünümeler kazanma olasılığı en yüksek süreçlerdir. Eğer teorik çabaların nesnel gerçekliği değiştirmek yolunda yapacakları katkılar ölçüsünde haklılık kazanabileceğine inanıyorsak politik açınım vadeden bu ülkelerin aynı zamanda teorik açınımın da önkoşullarını sunduğunu kabul etmeliyiz. Teoriye katkı için başlama noktası bu ülkelerdir, teori bu ülkelerde nefes alıp verir. Canalcı bir konu olan devleti bu ülkelerde incelemek hem doğal bir haklılık taşır hem de, karşımızda çıplak durduğundan, incelenmesi evrenseli yakalamamızı kolaylaştırır.

Merkez ve yarı-periferide Kapitalist Devlet: Benzerlikler-Farklar

Merkezdeki ve yarı-periferideki kapitalist devleti karşılaştırabilmek her şeyden önce bir yöntem sorununu öne çıkarıyor: Devlet kavramı hangi kavramdan başlayarak türetilmelidir? Önce devletin değişmeyen özünü, eşyanın tabiatında olan özünü, açıkça koyalım: *Devlet*

*nedir? Bir sınıfın diğer bir sınıfı ezme aracıdır.*² Bu tanım aynı zamanda devlet kavramını sınıf kavramından başlayarak türeten tarihsel materyalist yöntemin başlangıç tanımıdır:

«... (devlet) belli bir gelişme aşamasında toplumun bir ürünüdür; bu toplumun kendisiyle çözümsüz bir çelişki yumağı içine girdiğinin, defetmekte güçsüz kaldığı uzlaşmaz karşıtlıklara bölündüğünün kabulüdür. Ama bu karşıtlıkların ve ekonomik çıkarları çelişen bu sınıfların kendilerini ve toplumu yararsız bir savaşım içinde bitirip tüketmemeleri için, çelişkiyi hafifletecek ve «düzen»in sınırları içinde tutacak toplumüstü bir görünüme sahip bir gücün varolması gerekli oldu; toplumdan çıkan ama kendisini toplumun üstüne koyan, ve kendisini giderek daha fazla toplumdan soyutlayan bu güç devlettir.»³

Kapitalist devlet burjuvazinin proletaryayı ezme aracıdır. Biri sömürebilmek için eziyor öbürü de ezilmeye karşı savaşıyor. Bir ezen bir ezilen var. O halde devlet bir ilişki tanımlıyor. İlişki tanımı içinde süregenlik var, bir sınıf diğerine değip kaçmıyor. Devletin süregenliği sömürünün süregenliğini korumak için gerekli. Sömürünün süregenliği ise ancak sınıf savaşı kabul edilebilir sınırlar içinde tutulabiliyorsa garantilenebiliyor. Devletin kendisi de, sınıf savaşını kontrol edebildiği sürece toplumdaki meşruiyetini koruyabiliyor ve kendisini yeniden üretebiliyor: «Devlet tüm sınıf savaşlarının tarihsel bir özeti- dir.» (Marx). Sömürünün süregenliğini korumak demek sömürüyü doğuran üretim ilişkisini korumak demek. Kapitalist devlet kapitalist ilişkiyi koruyor, bu ilişki korunduğu sürece kapitalizm kendisini yeniden üretebiliyor. Bu ilişkiyi nasıl koruyor? Herşeyden önce yasal gücünü kullanarak koruyor:

«Bu özel kamu gücü gereklidir çünkü sınıflara bölünüldüğünden beri nüfusun kendi başına buyruk silahlı örgütlenmesi olanaksızlaştı... Bu kamu gücü her devlette vardır; salt silahlı adamlardan değil ayrıca ilgili malzeme, hapishaneler ve her tür baskı kurumlarından oluşur, ki klan toplumu bunların hiçbirisini bilmiyordu.»⁴

‘Devlet ve Devrim’de bu pasaja atıf yapan Lenin, «Bütün büyük devrimci düşünürler gibi Engels’in sınıf bilinçli işçilerin dikkatini» cahil aydınların taşlaşmış önyargılarla içini boşalttığı, dikkate alınmayacak ölçüde banal bulduğu kavramlara çektiğini hatırlatarak, «Hazır ordu ve polis devlet günün ana araçlarıdır»⁵, diyor. Zorun yanı sıra devlet, diğer üstyapı unsurlarını ve yerleşik toplumsal değerleri de sınıf savaşına karşı harekete geçirerek kapitalist ilişkiyi koruyor. Ki-me karşı? En başta proletaryaya karşı. Ama:

«Ve modern devlet, yine sadece, burjuva toplumun, kapitalist üretim biçiminin genel dış koşullarını işçilerin olduğu kadar bireysel kapitalistlerin de tecavüzlerine karşı desteklemek için görevlendirdiği bir örgüttür. Modern devlet, biçimi ne olursa olsun, özünde kapitalist bir makinadır, kapitalistlerin devletidir, toplam ulusal kapitalin ideal şekilde kişilikleşmiş biçimidir.»⁶

Bu durumda kapitalist devletin kapitalist ilişkiden hiçbir bağımsızlığı yoktur. Ancak tek tek kapitalistlerden ve aynı şekilde iktidar blokunu oluşturan burjuva fraksiyonlarından göreceli bir bağımsızlığı vardır. Böyle bir göreceli bağımsızlığı olduğu içindir ki kapitalist devlet, kapitalizmin en uzun erimli nesnel çıkarlarını ve kolektif iradesini temsil eder. Kapitalist devlet fikirsel düzeyin kolektif kapitalistidir.⁷ Politik düzeyde bu kolektif iradeye damgasını vuran fraksiyon iktidar blokunun egemen fraksiyonu olduğu için de, iktidar blokundan göreceli bağımsızlığı ölçüsünde egemen fraksiyonla içiçe geçer. Örneğin tekelliliğin günümüz aşamasında söz konusu olgu tekellerin devleti bir araç olarak kullanması değil, tekellerin gücüyle devletin gücünün tek bir mekanizmada bütünleşerek birikimi sürdürmesidir, ki buna devlet tekeli kapitalizmi diyoruz. Bu mekanizma burjuva toplumunu ekonomik, politik, sosyal ve kültürel, her düzeyde yeniden örgütlemekte, emek-sermaye çelişkisini tersinden çözmeye çalışmaktadır.⁸

Şimdi merkezdeki devleti ele alalım, yukarıdaki soyutlama düzeyindeki kavramlara tarihsel pratiğin katkısını görelim.

Kapitalizm Batı Avrupanın ilkel birikimi üzerinde yükseldi. Devlet de uluslaşma bazında doğdu. Burjuvazinin doğuşuyla kapitalist devletin gelişmesi eşzamanlılık gösteriyor. Kapitalizmle birlikte doğan yeni devlet, kapitalizm öncesi ilişkilerin ördüğü yapıyı yıkararak veya bu yapının işlevselliği olan unsurlarını yeni sosyal formasyona uyarlayarak, ulusal bir pazarın oluşturulup dışa karşı korunmasını sağlayarak, genç burjuvaziye genç işçi sınıfından koruyarak, barbar bir ücretli kölelik rejimi kurarak kapitalist ilişkinin yayılması ve derinleşmesi sürecine aktif katıldı.

Bu durumda kapitalist devlet sermaye birikimi süreci dışında bir olgu olarak ele alınamaz. Meta üretiminin genelleşmesiyle sermayeye uzanan Meta - Değer - Para - Sermaye kategoriler zincirini ele alırsak, bu zincirin sermayeye ulaşması meta üretiminin *etkin bir çapta* genelleşmesiyle mümkün olmuştur. Sermayenin doğuşu, birikiminin hızlanması, merkezileşme ve yoğunlaşma süreçlerinin regulasyonu ancak ve ancak:

i. En başta, ortaya çıktığı noktada kapitalist üretim ilişkisinin korunup sürekli kılınması,

ii. Bu ilişkinin ülkede henüz ulaşamadığı yerlere ulaştırılması, yani yaygınlaştırılması,

iii. Yaygınlık kazandığı noktalarda derinleştirilmesi ile mümkündür. Bu da devletin, birikimin vazgeçilmez bir unsuru olması, sermayeyle arasında dışsal değil organik bir bağ bulunması demektir: Devlet kapitalist ilişkinin yeniden üretilmesi için gerekli koşulları korumakla kalmıyor (politik), bu ilişkinin yeniden üretilmesine bizzat katılıyor (ekonomik). Bu durumda 'devletin politik işlevi' ve 'devletin ekonomik işlevi' ayrımı anlamını kaybediyor, ancak soyutlamada bir kolaylık sağlayabiliyor.

Burada devletin değer yasasının yerine geçtiğini iddia etmiyoruz, nesnel zorunlu müdahalesiyle değer yasasının özel bir biçimde işlemesine neden olur diyoruz.

Böylece bir soyutlama düzeyinde tarihsel materyalizmin yöntemine göre sınıf kavramından çıkarsamayla elde ettiğimiz devlet kavramı, başka bir soyutlama düzeyinde merkezdeki tarihsel pratiğe dayalı mantıksal yönetime göre sermaye kavramından türeyen devlet kavramıyla buluşmuş oluyor, ve bizi biri yanlış öbürü daha az yanlış iki indirgemeden koruyor:

1. Üstyapı ve baz birbirinden kesin bir düzlemle ayrılmıştır, üst-yapı bazdaki dinamiklerin pasif bir takipçisidir;

2. Üstyapı bazın dolaysız yansımasıdır, bir kez oluştuğunda dönüp bazı etkiler.

Üstyapıyla baz arasında topografik değil diyalektik bir ilişki kurmuş oluyoruz.

Serbest rekabet kapitalizmin normal işleyiş biçimi olarak yaygınlaştıkça kapitalist devletin kapitalist ilişkinin yaratılmasındaki misyonu önemsizleşiyor, birikim sürecindeki işlevi geri kayıyor. Rekabet devletin yerini alıyor. Devletin ekonomideki varoluş nedeni dolaşımın örgütlenmesi ve regülasyonuna indirgeniyor. Kapitalizmin giderek güçlenmesiyle birlikte de merkez devlet, merkez - periferi arasındaki eşitsiz değişimin dış teknik koşullarını oluşturuyor ve koruyor; 16 ncı yüzyılın yağmacı devletine kıyasla, barbar özünü kaybetmeksizin, bir nitelik sıçraması yapıyor.

Serbest rekabet döneminde devletin geri plana çekilmesi, tıpkı ulus kategorisi gibi devlet kategorisini de teoriden soyutluyor.

Sermaye birikimi dev boyutlar alıyor, tekeller doğuyor, serbest rekabet yerini tekelci rekabete bırakıyor. Üretken güçler hızla gelişiyor, üretim ölçeği büyüyor ve nihayet üretimin sosyalleşmesi kapitalist mülkiyeti tehdit edecek bir aşamaya varıyor. Üretken güçlerin ulaştığı ileri düzey, önünde dikili duran geri üretim ilişkisini, kapitalist ilişkiyi ciddi bir şekilde zorluyor, aralarındaki çelişki düzünden çözülecekmiş gibi gözüküyor, Avrupa'yı devrim ateşleri sarıyor. Eskiden salt metanın gittiği periferiye sermaye akışı hızlanıyor. Sermaye ile birlikte kapitalist ilişki, yani kapitalizm de ihraç edilmiş oluyor. Emperyalizmle birlikte kapitalizm evrenselleşiyor. Kapitalizm evrenselleştiğini, tekelci rekabetin büyük ölçeği üzerinde keskinleşen pazar kavgasından çıkan evrensel bir emperyalistlerarası paylaşım savaşıyla duyuruyor. Savaş bir gerçeği daha açığa çıkarıyor: Tekelci kapitalizm, genişletilmiş yeniden üretim sürecinin, bu süreç devletle tekrar organik olarak bütünleşmediği takdirde artık devam edemeyeceği sınıra yaklaşıyor. Tekelci kapitalizm⁹ devlet tekelci kapitalizmine yükseliyor. Güç tek bir mekanizmada toplanıyor ve bütün ekonomik süreçlere tüm müdahaleler bu mekanizma aracılığıyla gerçekleştiriliyor. Kapitalist devlet üretken güçleri *nesnel* olarak sosyalizmin eşğine getiriyor ve kendisinin kapitalist ilişki çerçevesi içinde başka yapısal dönüşümlere

dğramasıyla ilgili teorik olasılıkları tüketmiş oluyor. Batıdaki mark-sologların akademik tartışmalarına terk ediyor.

Bu noktada şimdilik duralım ve yarı-periferi; veya periferiden yarı-periferiye geçiş devletinin tarihsel gelişimine bakalım.

Merkezdeki tekelci kapitalizmin dünya pazarını bütünlemede bir hayli yol aldığı bir aşamada periferi kapitalizmi sermaye birikiminden yoksun, meta ilişkisinin gelişmediği bir ulusal pazarda yükseliyor. Çoğu kez ilkel birikimin düzeyi de düşüktür, serbest rekabet treni ise çoktan kaçmıştır. Sermaye birikimini merkezdeki kapitalizmin doğuşundaki hızda yapamaz. Kapitalist ilişkinin yavaş yavaş demleneceği bir ortam artık yoktur. Artık ritim değişmiştir, eski hız tarihte kalmış, yeni hız evrenselleşmiştir. Devlet böyle bir ortamda doğuyor ve serbest rekabet döneminin yerine geçiyor. Kapitalizmi üstten kuruyor. Cılız burjuvaziyi oksijen çadırına alıyor, serde salatalık yetiştirir gibi burjuva yetiştiriyor, hattâ kendi bürokrasisindeki kadrolara burjuvalaşabilecekleri kanalları açıyor, emekleyene yürümeyi öğretiyor. Ulufeyse ulufe, komisyonsa komisyon, teşvikse teşvik, krediye kredi, plansa plan, altyapıysa altyapı, endüstriyel girdiyse endüstriyel girdi. Elindeki binbir aracı kullanarak ülke içi sermaye birikiminin düzeyini ve hızını içinde bulunduğu tarihsel dönemle uyumlu hale getirmeye çalışan devlet ilkel birikim mekanizmalarını da unutmuyor. Yağmayı, talanı, spekülasyonu, karaborsayı vb. da teşvik ediyor. Bütün bu süreçler yetmiyor. Merkezin sermayesine de kapı açık tutulmalıdır, ülke içi birikime katkısı sağlanmalıdır. Periferi devleti böyle düşler de kuruyor.

Bir yandan kendisine konsolide olma fırsatı vermek, öte yandan yetiştirmekte olduğu burjuvaziye palazlanması için gereken zamanı kazandırmak amacıyla, tasfiyesine soyunduğu eski sosyal formasyonun egemen sınıfının da onayını arıyor, yeniyle eski arasında kombinezonlar yaratıyor. Üstyapının bütün öğelerini kapitalizmin gelişimini hızlandırma misyonunda işine yaradığı gibi dilediğince kullanıyor. Kapitalist ilişkinin bir tarafındakiler arasında, artı değere el koyanlar arasında, kapitalizmin bu zorunlu ve nesnel gidişine aykırı düşenlerin kulağını çekiyor, onları «kendi iyilikleri için» hizaya getiriyor. Kapitalist ilişkinin öbür tarafındakilere, artı değeri yaratanlara ise nefes bile aldırıyor, amansızca saldırıyor. Proletaryaya insafsızlığının boyutu, kundaktaki burjuvaziye gösterdiği «sevgi», «şefkat» ve «hoşgörü» boyutunun eksiyle çarpılmış hali oluyor. Sınıf savaşını bu nesnel gidişin dışında tutulması gereken bir hastalık olarak ele alıyor, çünkü merkezden kat be kat yüksek bir sömürü oranını yerleştirmek zorundadır. Çünkü sermaye birikiminin ana bileşeni emek sömürüsüdür ve çünkü sermaye birikiminin hızı sömürü oranının yüksekliğine bağlıdır.

Buraya kadar söylediklerimizden periferi devletiyle ilgili iki sonuç çıkıyor. Merkezdeki devlet kapitalizmin doğuşu döneminde kapitalist ilişkinin yeniden üretimine bizzat katılmak suretiyle sermaye

birikiminin vazgeçilmez bir unsuruydu, önce de söylemiştik. Periferide ise devlet sermaye birikiminin bir unsuru olmaktan öte birikim sürecini başlatan, tümüyle örgütleyen ve sürekli hızlandıran bir dinamoyu işlevini görüyor. Bu, merkez devletiyle arasındaki *birinci fark*. İkinci sonuç buna direkt bağlı. Periferide devlet temsil ettiği sınıfı yaratıyor. Bu da merkez devletiyle arasındaki *ikinci fark*. Kapitalist devleti tanımak için mutlaka gelişkin bir kapitalizm görmek isteyenlerin aldandığı görünüm işte bu paradoks. Kapitalizmin en süzülmüş, en sofistike ve en yoğun *ifadesini* ve öznelikten en uzak en yalın *iradesini* içinde barındıran bu periferi devletlerini sınıflarüstü algılamak, örneğin faşizmi sınıflarüstü algılamak kadar ciddi bir teorik yanıştır.

Periferi devleti geliştirmekte olan kapitalizmi hem «dış»a karşı - yani dünya kapitalist sistemine karşı - korumak (ekonomik anlamda) hem de «dış»a eklemlenmek - yani bu sistemin hiyerarşisi içinde ülkeye bir yer açmak zorundadır. Bu ikili zorunluluk birbirini dışlamıyor, bütünüyor. Zorunluluk diyoruz, çünkü aksi takdirde o ülke kapitalizminin kendi iç dinamiğiyle gelişme ve yaşama şansı yoktur.

Önce birinci noktayı ele alalım: «dış»a karşı korumak. Periferi devleti ulusal pazarın bütünlenmesi için şart olan ulaşım, enerji, altyapı tesisleri gibi cılız burjuvazisinin nefesinin yetmeyeceği, sermaye birikiminin hızını kesecek, ortalama kâr oranlarının çok uzağında kalan yatırımları üstlenmek ve meyvalarını burjuvazisine hediye etmek zorundadır. Kapitalizm ülkeye bu can damarlarından yayılacak. Ülke kapitalizmini dışa karşı korumanın (ya da kollamanın) *birinci şartı* devletin hükümleraltındaki ulusal pazarı örgütlemesi ve böylece kapitalist sistemden görece bir özerklik elde etmesidir. Burada merkez devletiyle büyük bir fark yok. Tek nüans, merkezde burjuvazi geri dönüşü yavaş olan bu alanlara yatırım yapmak istemiyor, periferide ise istese bile yapamıyor, (ki istemiyor). *İkinci şart* ise devletin bir sanayileşme stratejisi benimsemesidir. Ulusal pazarını sanayileşerek derinleştirecek ve yine böylece kapitalist sistemden görece bir özerklik elde edecektir. Yine «dış»a karşı korunmuş olacaktır. Bir yandan ülke içi sermaye birikiminin düşük olduğu, öte yandan dünya pazarının bütünleştiği bir ortamda «dış»a karşı korunacak sanayileşme ithal ikameci sanayileşme demektir. Periferiden yarı-periferiye geçiş yapan bütün ülkeler bir ithal ikameci sanayileşme aşamasından geçmiştir. Tarihsel pratik önermemizi doğruluyor demektir. Merkez devlet böyle bir stratejiyi uygulamak zorunluluğunu hiç yaşamadı, çünkü iki sektör eşzamanlı kuruldu. Strateji yüklenme zorunluluğu periferi devletini merkez devletinden ayıran *üçüncü fark* oluyor.

Şimdi de ikinci noktayı ele alalım: «dış»a eklemlenmek. Dışa eklemlenmek dünya kapitalist sisteminin hiyerarşisinde bir yer kapmak, periferiden yukarı doğru çıkmak demek. Bu da sanayileşmede belli bir yol almayı gerektiriyor. Artık sen hep bağımlı değilsin, altta sana bağımlı ülkeler de var. Başarılamazsa düz periferide, eskisi gibi hiyerarşi

üçgeninin tabanında kalınır. Muz, maden, petrol, güneş veya emek gücü ihracı eşitsiz değişim yoluyla eskisi gibi devam eder. Hiyerarşinin kendisi tarafından empoze edilen stratejilere aynen boyun eğilir, periferi devleti merkez devletin bir uzantısı, bir acentası olma durumunu sürdürür. Ülke pazarı da metropol pazarının bir uzantısı olma durumunu sürdürür. Burada yarı-periferi ülkeler bu gerçekliklerden kurtulur demiyoruz, it dalaşında bir miktar şans olur diyoruz. Bugünün yarı-periferi ülkeleri işe tam da sıfırdan başlamadılar. Kapitalizm cılız da olsa vardı. İthal ikameci sanayileşme yukarıda sözünü ettiğimiz «dış»a karşı korunmanın yanı sıra «dış»a iyi kötü eklemlenmenin de yolunu açıyor. Çünkü «dışta» kapılacak yeri ülke içi sermaye birikiminin o anki düzeyi belirliyor. Ve, eşitsiz değişimde kayba uğrasa dahi sermaye birikimine katabileceği önemli kaynakları olmavan bir ülke için, ithal ikameci sanayileşme dayalı bir birikim modeli olabilirliği en yüksek modeldir. Sanayileşmenin ileri aşamalarından bahsetmiyoruz.

Ancak cılız burjuvazinin ithal ikameci sanayileşme çerçevesinde bile çarkı döndürmeye gücü yetmiyor. Kârlı alanları burjuvaziye, kârsız alanları kapitalist devlete bırakmak çözüm oluyor. Devlet sanayiye bu çerçeve içinde kuruyor. Büyük sermaye isteyen sermayeyi uzun vadede geri döndüren sanayi yatırımlarını devlet üstleniyor, sanayinin temelini kuruyor. Burjuvaziye beslemek için binbir çeşit teşvik icat ediyor, arsa indirimi, yatırım indirimi, bina indirimi, gümrük indirimi, taşımacılık ücreti indirimi, vergi indirimi vb. veriyor da veriyor. Burjuvaziye ucuz hammadde, ucuz enerji, ucuz kredi, en önemlisi ucuz işgücü veriyor. İthal ikamenin duvarlarının arkasına saklanmış burjuvazinin asırı pahalı mallarına alıcı oluyor. Kapitalist devletle kapitalist kişi birbirini tamamlıyor, ama kapitalist devlet altta temel destek kapitalist kişi üstte, devletin omuzlarında. Kapitalist risk taşıyan yatırımları kapitalist devlet yapıyor, risk ortadan kalkınca kapitalist kişiye devrediyor. Risk ortadan kalkmıyorsa korunan burjuvazi oluyor. Kapitalist devlet ister kazansın ister kaybetsin kazanan hep kapitalizm oluyor. Devlet eliyle sanayileşme süreci kapitalist devletin kolay kârdan bucak bucak kaçtığı bir süreç oluyor. Aynı mantık içinde ne ticaret ne de toprak rantına dokunuyor. Bütün bunlar kapsamlı ve iç bütünlüğü olan bir ekonomi politikasıdır. Böylece diyoruz ki, devlet eliyle sanayileşme dünya sistemiyle, bu sistemin içinde iyi bir yer kapacak şekilde, eklemlenmek yolunda periferi devletin ilk büyük programı oluyor. Merkezdeki devletin, hele ilk devletlerin böyle bir durumu olmadı. Çünkü dünya sistemi onlardan başlayarak bütünleşti. Devlet eliyle sanayileşme yarışa geç girildiği ölçüde gündeme geliyor. Öndekilere yetişebilmenin önkoşulu oluyor. Dünya kapitalist sisteminden göreceli bir özerklik elde ederek bu sisteme yarı-periferik konumlardan eklemlenmek görevinin zorunlu olarak devlette kalması periferi devletiyle merkez devleti arasındaki *dördüncü farkı* oluşturuyor.

Buraya kadar olan bölümde, merkezde kapitalizmin doğuşu sırasındaki devletle periferiden yarı - periferiye geçiş sürecindeki devleti karşılaştırmaya çalıştık. Her iki durumda da sınıfsal özü değişmeyen devlet bir ilişkiyi koruyor, bu ilişkinin taraflarının oluşum düzeyinden bağımsız olarak koruyor, yeniden üretilmesine ve genelleştirilmesine aktif olarak katılıyor.

Bu en genel benzerliklerin yanısıra aralarındaki farkları da inceledik. Ancak bunlar merkezde ve de periferide kapitalizmin doğuşu ve gelişimi sürecinde gözlenen, bu nedenle tarihsel bir çerçevede ele alınan farklardı. *Bugün* aralarında ne gibi benzerlikler ve farklar vardır? Bunu kısaca görelim.

Önce periferiden merkeze doğru belli bir yol katetmiş eski periferi ülkelerinin birbirlerinden önemli farkları olduğunu söyleyelim, ve sadece yazının başında önerdiğimiz yarı - periferi ülke tanımına giren ülkelerin devletlerine bakalım.

Bu ülkelerde ithal ikameci sanayileşme, istimini tüketene kadar belli bir birikim ve sanayileşme sağlamış, ancak ikamenin ağır sanayiye kurduracak zor aşamasını geçememiştir. Ama yine de, başlarda devletin örgütlediği sermaye birikimi süreci semeresini vermiş, bu ülkelerde kapitalizmi, ülke içinde tekellerin yükselebileceği bir temel yaratabilecek, tekelliliği ve tekelci kârı ekonomide egemen kılacak ölçüde geliştirmiştir. Bugün dünyada tekelci kapitalizmin hakim *işlevi biçimi* devlet tekelci kapitalizmi olduğuna göre, bu ülkelerin tekelliliği de daha ortaya çıkar çıkmaz devleti adeta gaspetmiştir. Zaten bu ülkelere gecikmeli gelen kapitalizm, doğal olarak, kendi doğuşu sırasındaki değil geldiği gün geçerlikte olan üretim ölçeklerini ve biçimlerini, yani tekelci ölçekleri ve biçimleri, empoze etmiştir. Başlangıçta, geri sermaye birikim düzeyinde, içleri boş kalan bu kabukların içi bugün dolmuştur. Böylece diyebiliriz ki, bugün merkezdeki DTK (Devlet tekelci kapitalizmi) ile yarı - periferideki DTK aynı kumaştan örülmüştür. Devletin kapitalizmin genişletilmiş yeniden üretimindeki işlevi merkezde de yarı - periferide de özünde aynıdır. İki devlet bugün varılan noktada benzeşiyorlar:

i. Her ikisi de sektörlerarası kâr oranlarının eşitlenme eğilimine etki yapıyor. Bir eğilim olarak normalinde sermayelerarası rekabetle eşitlenecek ve eşitlenene kadar sermayeyi sektörden sektöre sürececek (hattâ aynı sektörün değişik branşları, hattâ değişik üretim birimleri arasında sermayenin dağılımını sağlayacak) sektörlerarası kâr oranı farkına etki yapıyor. Artı - değer organik kompozisyonu düşük branşlardan yüksek branşlara transferi sürecine, elindeki ekonomik araçlarla aktif bir şekilde katılıyor.

ii. Her ikisi de ortalama kârın düşüş eğilimi yasasının işleyişini yavaşlatan bir etken olarak ortaya çıkıyor, sabit sermayenin bazı kesimlerinin değersizleştirilmesine katılarak krizlerin yıkıcı etkilerinin hızını kesiyor.

Bu son iki noktayı şimdilik belirtmekle yetiniyoruz. Ancak söyle-

yelim, bu tip devlet müdahalesi değer yasasının yerine geçmiyor, değer yasasının işleyişini toplam sermayenin uzun erimli çıkarları lehinde yönlendiriyor. Zaten yasaların işleyişine bilinçli bir şekilde üstten müdahale ettiği içindir ki devletle tekeller bir mekanizmada bütünleşmiştir, diyoruz; tekelci kapitalizm devlet tekelci kapitalizmi biçiminde işliyor, diyoruz.

Merkezdeki tekelci devletle yarı - periferideki tekelci devlet kapitalizmin işleyiş biçiminde benzeşiyorlar ama kendilerinin, yani devletin, yeniden üretimi sürecinde zorunlu olarak ayrılıyorlar. Merkezdeki devlet emek - sermaye çelişkisini toplumsal onay (consensus) bazında yumuşatabilme olanağına sahip. Bu nedenle burjuva demokrasileri merkezdeki devletin kendisini yeniden ürettiği doğal ortam. Yarı - periferi devleti ise kendisini ancak sürekli şiddet kullanarak üretebiliyor, çünkü emek - sermaye çelişkisini yumuşatma olanağı yok. Çeşitli tonlardaki otoriter rejimler ve son kertede faşizm, varlığını sürdürebilmesi için doğal ortam oluyor. Devletin nitelik sıçramasına çabaladığı darbelerarası geçen dönemde ise, bunalımını ihraç edemedikçe, toplumdaki ekonomik şiddeti sürekli arttırıyor, politik şiddeti ise yeni yeni şekiller altında örgütlüyor, ve nihayet bu şiddet için binbir güçlkle oluşturduğu toplumsal onayı çok hızlı bir şekilde kaybediyor. Bu nedenle de bu ülkelerde devlet tekelci kapitalizminin gelişmesiyle nesnel koşulları zaten oluşmuş olan devrim reel bir olasılık olarak gündemden inmiyor. Bu ülkeler artık *nesnel* olarak devrim istiyor.

Bir zamanlar Avrupa hem emperyalizmin merkeziydi; eşitsiz değişim yoluyla periferinin artık ürününü metropole getiren, önce metayı sonra da sermayeyi - yani kapitalist ilişkiyi - periferiye, sonsuz büyüklükte olduğu varsayılan bir pazara götüren, kapitalizmi merkezden dışa yayan emperyalizmin merkeziydi; hem de henüz yumuşatamadığı gelişkin proletaryasıyla devrimin merkeziydi. Haklı olarak devlet teorisi de Avrupa merkezliydi, o günün evrensel doğrusuydu. Sonra kapitalizm evrenselleşti, periferi palazlandı, yeni bir uluslararası işbölümünde yerini aldı, yani dünya sistemine ülke ülke değişik düzeylerde eklemlendi, merkezde ateş küllendi.

Merkezdeki devletin doğuşuyla periferi devletinin yükselişi arasında önemli benzersizlikler vardır. Okuduğunuz yazının amacı, «evrensel bir devlet teorisini merkezden periferiye izdüşürerek oluşturmaktansa ateş altındaki periferi devletini kendi içinde incelemek ve merkez devletle karşılaştırmasını yapmak daha büyük bir teorik açılım getirebilecektir,» önermesini ortaya atmaktır.

13 Ekim 1988, Paris

NOTLAR:

- 1 Yarı - periferi terimi yerine bazen periferi terimi kullanılmıştır. Yarı periferinin kısa bir süre önce periferi olduğunu hatırlatmak, ve merkezden çok periferiye yakınlığını vurgulamak amacı güdülmüştür.

- 2 Sıradan ve abece düzeyinde bir doğru ama ne zamandır teoride pek geçmiyor.
- 3 F. Engels, «Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni», Marx - Engels Seçme Eserleri (Tek cilt), İng. basım, Lawrence and Wisart, 1973, s. 576.
- 4 Age. s. 577.
- 5 Lenin, 'Devlet ve Devrim', İng. basım. Progress Publishers, 1972, s. 11.
- 6 F. Engels, 'Anti - Dühring', İng. basım. Progress Publishers, 1977, s. 338.
- 7 Engels'in deyimiyle, «capitaliste collectif en idée».
- 8 Toplumda her düzeyde yürüyen tüm süreçler DTK mekanizmasının işleyişinde izlenebilir. «Kendisini devlet biçiminde özetleyen burjuva toplum.». K. Marx, 'Elyazmaları 1857 - 1858' (Grundrisse), Fran. basım, Ed. Sociales, Paris, 1980, cilt I, s. 43.
- 9 Kapitalizmi devlet tekelci kapitalizmine yükselten, yani kapitalizme nitelik sıçraması getiren iç dinamik, savaş - kriz - savaş konjonktürünün sunduğu dış dinamikle birleşiyor, kapitalizm sosyalist devrimlerle bir dizi mevzi kaybetmesine karşın kuruluyor, Avrupa'da devrim ateşleri sönüyor.

SORUN'A ABONE ÇAĞRISI

İlerici Okur Arkadaş!

İlerici yayın organları, hakim gerici ittifakın çok yönlü baskısı altındadır. Sistemin doğasından kaynaklanan bu durumun aşılması gerekiyor. Olmayan demokrasimizin koruyuculuğundan yoksun bulunan ilerici yayın organlarının tek güvencesi: İlkeleri, tarihsel iyimserliği ve tükenmeyen dayanışmasını esirgemeyen okurların varlığıdır.

Eğer doğru buluyorsanız, SORUN'un okunması, okutulması, dağıtılması, daha nitelikli bir içeriğe kavuşması, kısaca işlevsel olması için rol üstleniniz!

Okurlarımızın abone katkılarını bekleyeceğiz.

Abone bedeli: Yurtiçi (6 sayı) 7000 Tl. Yurtdışı 25 DM. Posta Çeki: 98213 ya da Döviz Hesabı No. 18474 T. İş Bankası Türbe Şubesi İstanbul adresine gönderilebilir.

Dr. HİKMET KIVILCIMLI DEVRİMCİ ELEŞTİRİ VE DEMOKRATİK TARTIŞMA*

Av. Nizam Üstündağ

Sevgili Arkadaşlarım,

Bu gün burada Dr. Hikmet Kıvılcımlı'yı anmak için toplanmış bulunuyoruz. Onu mezarı başında yapacağım bu konuşma ile tümüyle anlatabilmeme imkân yok; çünkü Doktor'un bir insan olarak oluşu kadar eserleri ile de tanıtılması lâzım. Oysa Doktor Türkiye devrimci tarihinin en çok eser veren tek kişisi olmasına rağmen bu eserler hakkında halâ eleştiriye bırakın, Türkiye için yapılan toplumsal tahliller, özellikle Osmanlı tarihine değinen incelemelerin kaynakçalarında dahi Doktor'un eserlerinden alıntının yapıldığını göremezsiniz. Yakın zamanda 1960'lı yıllarda çıkan «YÖN Dergisinin» ideolojik görüşünü ve eleştirisini yapan bir yapıtta kaynakçaya baktığımda gene Doktor'un bu konuda yazdığı yapıttan hiç söz edilmediğini gördüm. Oysa, bilirsiniz, Doktor'un ANT Yayınlarından YÖN Hareketinin Eleştirisine değinen çok geniş bir kapsamlı araştırması bulunmaktadır. Devrimci mirasımıza sahip çıkmak istiyorsak, bugün bizden önce söylenmiş, yazılmış yazıları önce dikkatlice okuyup, devrimci hareketimize yararlı olacak ip uçlarını bulmağa çalışmamız lâzım gelir. Yoksa her devrimcinin yeniden Amerikayı keşfetmesine gerek yoktur.

Doktor'un insan olarak benim tanımam 1962 yıllarına raslar, o tarihte talebe idim. Avukat olduktan sonra çıkarmış bulunduğu dergilerdeki yazılardan dolayı hakkında açılan davalara, özel davalara baktım, 1971 yılında cenazesinin kaldırılmasında tüm işlemlerini takip ettim. Bu nedenle de kendisini yakinen tanıyan kişilerden biriyim. Doktor 1964 yılından sonra, Doktor yazıhanesini Nuruosmaniye caddesine taşıdı. Benim avukat yazıhanem de tam bu yerin karşısında idi, bu yakınlık sebebiyle o dönemin gençlik kadrolarında lider olan bir çok kişisini kendisi ile tanıştırdık, onların zaman zaman sordukları soruları cevaplandırır, eserleri hakkında yapılan eleştirilere cevap verirdi. Bildiğiniz gibi Doktor hakkında en yaygın eleştiri eserlerinin ağır bir dille yazıldığı ve anlaşılmaz olduğuna ilişkindir. Bir defasında T. İşçi Partisi gençlik kolları üyesi Mehmet Dinçel (Unbor Mehmet) Hoca diliniz biraz zor anlaşıyor dedi. Doktor da, evlât rahat bir hayatımız olmadı ki, rahat anlaşılan bir dilimiz olsun diye cevap verdi. Gerçi Doktor'un eserlerinde dilde zaman zaman bu gibi zorluklara raslanır, ama aslında Doktor'un eserleri, kimi filimler, kimi romanlar, kimi müziklerde olduğu gibi kişinin emek vermesine gerek kalmadan insanı

* 11 Ekim 1988 günü mezarı başında yapılan konuşmadan.

içine almaz. Onun eserleri kişinin bir üretici gibi, emek vererek, terliyerek kavrayacağı yapıtlardır. Kişi bu emeği verdiğinde de kendisi dünyayı ve olayları daha açık şekilde yorumlayıverir.

Doktor'un «Metafizik Sosyoloji» eleştirileri adlı bir kitabı vardır. Bu kitabı okuyanların göreceği gibi, kitapta sınırsız alıntı vardır. Butun sosyologların görüşleri Marksist açıdan acımasızca eleştirilir ve gerçek yerli yerine oturtulur. Bu kitabın baskıya gitmeden önceki teksini okumak için bana vermişti. Ben kitaptan çok etkilendiğim gibi, kaynakça zenginliği de dikkatimi çekti.

Bu kitabın ayrıca bir hikâyesi de var, bu arada onu da anlatayım. Nazım Hikmetle Doktor birlikte yatarken Nazım kimi şiirlerini saklaması için bir arkadaşına sanırım bir hanıma gönderir. Doktor'un da daha önce İslâm Tarihi hakkında yaptığı geniş kapsamlı araştırma hapishanede aramada alınmış ve bir daha geri verilmemiştir. Doktor bu kitabın da kaybına çok hayıflanmış ve bir gün 1. Şubenin bir yerinden çıkar; ama ne zaman derdi. Doktor da bu araştırmasını Nazım ile birlikte aynı kişiye gönderir. Yıllar sonra Doktor bu yapıta artık kayboldu diye bakarken, eser çıka gelir. Ben doktor'a Hoca bu kitabı nerede yazdın diye sordum, bana hapishanede diyince ben bunca kaynakçayı nerede buldun dedim. Hoca, evlât biz dışarı çıkınca, yakında gene içeri gireceğimizi bildiğimiz için, kütüphanelerden çıkmazdık, ufak bir deftere küçük küçük eski türkçe notlar alırdık, hapishaneye bu notlarla girerdik ve yapıtlarımızın kaynakçalarını böylece yanımızda götürür getirirdik dedi.

Doktorun gene anlattığı bir anı; Doktor Vatan Partisini kurmuştur ve yazın nasıl olmuşsa eşi ile kısa bir tatile çıkmıştır. Otobüste giderlerken yanında oturan bir beyle ahabab olmuşlar ve konu, politikaya gelmiş, yanındaki bey doktora kendine göre Türkiye'nin kalkınması için şunların falan yapılması, gibi birşeyler söylemiş, Doktor, adamın anlattıklarının yanlışını ve nasıl olması lâzım geldiğini söylemiş, böyle bir dialog aralarında onbeş yirmi dakika sürdükten sonra adam, Doktor'a siz bu işleri vallahi çok iyi biliyorsunuz, söylediklerinizde doğru, sizin kadar bu konuları iyi bilene daha hiç raslamadım, sizin bakan olmanız lâzım der.

Doktor, Demokratik Devrim Derneğinin, Dolapderede yapmış bulunduğu kongrenin sonunda kendisinden bir konuşma yapması istenir. (Daha önce toplantı yapılacak salona 1. Şubeden polisler gitmiş ve konuşmaları banda almak için teyp kurmuşlar, bu konuşma için Ağır Ceza'da dava açıldı ve Doktor beraat etti).

Mahkeme dosyasının sayfalarında kalan bu kısa konuşmanın aslında orjinalini okumak isterdim, aklımda kalanlarla konuyu bağlayayım. Doktor, işçi sınıfı demokrasiden korkmaz, çünkü işçi sınıfının safları her gün yeni katılan işçilerle giderek artar bu nedenle oy zenginliği vardır işçi sınıfının, devrimcileri de işçi sınıfı demokrasisini benimsemelidirler, hareketlerinde stalinistçe değil Lenin gibi demokratça davranmalı ve bu davranışlarını yaygınlaştırmalıdır, pozlan ta-

vırlan değil, içtenlikle samimiyetle kavga arkadaşlarıyla bir arada ol-
malıdır. Diyerek konuşmasını sürdürdü

Bu gün onu anarken, «Doktorcu»luğu bir tarikat olarak değil,
onun zengin araştırmasının aydınlığı, bitmez tükenmez enerjisiyle,
Türkiye'deki devrimci hareketin bir bütün olarak güçlenmesi için ana
kaynaklardan biri olarak görüp değerlendirmek gerekir.

Hepimizin başı tekrar sağolsun.

11 Ekim 1988

PROLETER DEVRİMCİ BİR KİMLİK Dr. HİKMET KIVILCIMLI*

Şaban Ormanlar

Dr. Hikmet Kıvılcımlı, N. Üstündağ arkadaşın da vurguladığı gi-
bi demkorat kişiliği önde bir Proleter Devrimcisiydi. Yirmi yıl kadar
önce «Milli Demokratik Devrim Derneği»nde yaptığı konuşmayı ben
de hatırlıyorum. Büyük bir sadelik ve alçakgönüllülükle bu konuyu di-
le getirmişti. Özellikle köylülüğün güçlü olduğu ülkelerde, şahsa tap-
manın her çeşidinin yaşandığı bir dönemde, bu vurgulama çok önem-
liydi. Sosyalist demokrasinin durmadan geliştirilip derinleştirilmeye
çalışıldığı bir çağda bu konu bizim için güncelliğini kolay kolay yitir-
meyecek gibi görünüyor.

Ben Kıvılcımlı'nın önemli bulduğum iki yanına değinmek istiyor-
um.

Birincisi, işçi sınıfı siyasal hareketinin birliği hedefinden bir an
için bile gözünü ayırmaması; *ikincisi* de araştırmalarında Türkiye top-
lumunun orijinalitesine duyduğu büyük ilgidir.

Kıvılcımlı, işçi sınıfı hareketine çeşitli aşamalarda acı eleştiriler
getiren bir kişidir; ama bu onun siyasal birlik için gösterdiği devrim-
ci görevdi; bir an için bile kendini hareketin dışında görmedi.

Daha 1920'lerde Tıp öğrencisiyken katıldığı Proleter Devrimci Ha-
rekete, yirmi yılı aşkın hapislik hayatına rağmen bağlı kaldı.

1950'lerde Vatan Partisi'ni kurduğu yılları düşünüyorum. Hare-
ketin 1957 tevkifatı ile büyük yara aldığı bir dönemde, Menderes ik-
tidarı döneminde, hareketi bir yasal parti çevresinde toparlamak için
gösterdiği çaba büyüktür. Adeta tepeden yuvarlanan büyük bir kaya

* 11 Ekim 1988 günü mezarı başında yapılan konuşmadan. (Şaban Ormanlar'ın Reşat
Fuat Baraner'in mezarında yaptığı konuşmanın bir kısmını başka bir dergi yayımla-
dığından SORUN'da tekrarlayamadık. Baraner'in anısına ve mücadelesine uygun
bir yazıyı daha sonra yayımlayacağımızı umuyoruz.)

parçasını tekrar oraya çıkarmak için didinen soylu bir uğraşa girişmişti. Polis tarafından mimlenmiş bir eski TKP'li, yasal bir parti için ortada kim kaldıysa, onlarla, ezilen sınıflara ışık tutacak bir siyasal hareket için çalışıp didiniyor; fakat ortada kol gezen yılgınlık ortamında, yine daha çok eski devrimcilerle bu çetin çabayı sürdürmeye çalışıyordu. O dönemde, hapishaneden görüş isteyen arkadaşlara, Şefik Hüsnü'lerin, Reşat Fuat'ların Vatan Partisi'ni desteklemeyi önerdiklerini hatırlıyorum.

1960'larda Kıvılcımlı, eski TİP'ne karşı özgün eleştirilerde bulundu; fakat bu partiyi destekledi. Bir dönem TİP üyesi de olmak istedi; ama bu önerisi merkez tarafından kabul edilmedi.

1967'de «Türk Solu» dergisi çıkmaya başlayınca, altı aydan beri sürdürdüğü «Sosyalist» dergisinin yayını durdurdu. Kapanıncaya kadar «Türk Solu»nda yazı yazdı. Hastalığı engellemeseydi, 1971 yılında Ankara'da yapılan «Proleter Devrimci Kurultay» Başkanlığı için düşünülen tek isim Dr. Hikmet Kıvılcımlı idi.

Kıvılcımlı'nın önemli bulduğum bir diğer yanı da, Türkiye'de en çok yaşamış eski Marksistlerden biri olarak tutkulu bir araştırmacı olmasıdır. Bilimsel Sosyalizmi kitlelere ulaştırmaya çalışan sayısız yazı, broşür ve kitap yanında, o günü ve geçmişiyle toplumumuzun orijinalitesini yakalamaya çalışan eserleri de vardır. Marksizm etiketli hazır reçetelerle yetinmedi; sınıf mücadelesinin Türkiye'ye özgün yanlarını yorumladı, yaratıcı çalışmalar yaptı.

Türkiye işçi sınıfı hareketinin önde gelen kişilerinden biri olarak Kıvılcımlı'yı saygıyla anıyorum.

11 Ekim 1988

GÜNÜMÜZDE Dr. HİKMET KIVILCIMLI'YI ANLAMAK*

Sırrı Öztürk

Arkadaşlar,

Ben Dr. Hikmet Kıvılcımlı'nın içinden geldiği hareketten gelmiyorum; O'nun oluşturduğu kurumlaşmaların içinde de doğrudan bulunmadım. Ama en azından 1946'dan beri, Dr. Hikmet Kıvılcımlı arkadaşları işçi sınıfı hareketinin, safımızın bir militanı olarak biliyor ve tanıyorum. Dr. H. K.'nin düşünce ve davranış dünyamıza yaptığı katkıyı, olumlu ya da olumsuzluklarıyla yeterince bildiğimi sanıyorum.

Dr. herşeyden önce 50 yılını, ömrünün en anlamlı parçasını, ateşten mücadelesi ve direngenliği ile işçi hareketiyle sosyalist hareketin

* 11 Ekim 1988 günü mezarı başında yapılan konuşmadan.

bütünleşmesi için vermiştir. 23 yıl hapis yatmıştır. 50'yi aşkın kitap, onlarca bröşür, yüzlerce makale yazmıştır. Bütün bunların bir anlamı vardır.

Dr.'un bu özverisi ile çalışkanlığı, ne yazık, yerinde değerlendirilememiştir. Sağlı «sol»lu kuşatma politikalarıyla O, yalnız bırakılmak istenmiştir. İleri sürdüğü tezler ve önermeler sorumlu kurullar yerine spekülasyonlarla geçiştirilmek istenmiştir. Birer burjuva ahlâkı olan dedikodu ve ikiyüzlülük saflarda yaygınlaştırılmak istenmiştir.

Dr. H. K. bu türden bir hayatı asla boşuna yaşamamıştır. O'nu günümüzde daha yetkin anlamaya çalışıyoruz. Sosyal pratik ve tarih, çok acı da olsa, her olguyu yerli yerine koymakta gecikmemiştir.

Geri kalmış sosyoekonomik yapının kötü ürünü olan yozluklar, bugün anılmaya değmez bir sınav vermiştir. Ama, D. H. K. onurla anılmaktadır.

«Örgütsüz halk köledir!» özdeyişi O'nundur.

Dr. kendine özgü uslûbu ile kimilerinin küçümsediği bir çok konuya kafa yormuştur. Özgün duyuş ve yöneliş ile; tarih, siyasal ekonomi, edebiyatın bir çok dalı, din, dil, felsefe, sosyoloji, vb. konuları inceleyip araştırmıştır. Doğu'lu özellikleri olan yapının ve halkların, gelenek ve göreneklerini, bu arada Kur'an'ı bile incelemiştir. Hangi coğrafyada, hangi tarihsel ve sosyal köklerden gelen insan malzemesiyle nelerin yapılabilirliğini araştırmıştır. Ülkemizin özgün sınıf ilişkisi ve çelişkilerini incelemiştir. Deneylerinden çıkardığı sonuçları senteze kavuşturmak için çırpınıp durmuştur. Devrimci ve Marksist olmak bunu gerektiriyordu.

O'nun en büyük «şans»sızlığı da burada başlamıştır. Dr. ideolojik ve teorik çalışmaların bir kurumlaşmanın disipliniyle yapılacağını biliyordu. Yani: Parti ve ona bağlı Bilim Kurulları ve Enstitülerde. Oysa ülkede bu türden kurumlaşmaların gerçekleşmemesi için aleyhteki bütün faktörler işbaşındaydı. İşçi sınıfı hareketi proleter devrimci kadrolardan mahrumdu. Donatımlı insan sorunu vardı. Sorunlar olması gereken yerde gündeme getirilememiştir. Yeterli bilinç, donanım, deney ve siyasi erginlikten yoksun olanlarla ciddi sorunlar tartışılmıyordu. Çürük insan konuyu saptırabiliyordu.

Bugün kaldırılıp atılması gereken beş para etmez kuruntular, gene ne yazık, hesapsızlıkla gündeme taşırılıyor. Devrimci yönelişler yeniden sinanıyor...

Dr. tarihimize eleştirel gözle bakıyordu. «Yaşasın-Kahrolsun» kolaycılığına iltifat etmiyordu. Ama, trenin makası, tam da böylelerine açıktı. Sağ teslimiyetçi yaklaşımı mahkûm etmek için: Milliyetler Me-selesi'ni, işçi sınıfı temelinde ele alıyor, iç malzememizi oldukça doğru değerlendiriyordu. Sosyal devrimlerin kanuniyetine güvenen devrimci bir ruh taşıyordu. Hayatın getirdiği türlü mücadele biçimlerinin denenmesinden geri durmuyor, işçi ve emekçilerin taleplerini sosyalizm mücadelesiyle bütünleyen yönelişleri deniyordu. Ayrıca, her şart altında tutarlı bir enternasyonalist olmaya büyük bir özen gösteriyordu. Tartışmaya açık tezleri, kullanılıyor, ama Dr.'dan söz edilmiyordu.

Burjuva ve küçükburjuva sol akımların işçi sınıfı hareketinden ayrışması O'nun en büyük dileği idi.

Elhasıl Dr.'un ele aldığı her konuda birer haklı yan vardı.

Hepimiz gibi, Dr.'da hata yapmıştır. Düşünce ve davranış dünyamıza katkı yapayım derken hata yapmayan var mıdır? Ama dürüstçe söylenecek olursa Dr. işçi sınıfına ve sosyalizme ihanet etmemiştir. O'nun hatalarını «vukuat» hanesi bir hayli kabarık olanlarla mukayese etmeyiz.

İşçi sınıfı hareketine eleştirel katkı yapılmasının bugün ne kadar değerli olduğunu daha net anlıyoruz. Sosyal mücadele tarih ve geleneklerimizin öznel ve faydacı niyetlerle çarpıtılması, hareketimizin en büyük zaafıdır. Bu zaaf günümüzde, gene, belli ölçüde devam ediyor.

Dr. «Anarşi Yok! Büyük Derleniş!!» derken sağlam bir öneri yapmıştı. Hareketin sorunlarını olması gereken yerde, «Devrimci Oturomlarda» tartışılmasını istiyordu. O'nun bu vasiyeti gerçekleşemedi. Bunu bilince çıkarmalıyız.

Dr.'un deyimi ile; kim ki, eleştiriden kaçıyor, o, ya sinsi bir şarlatandır, ya da azılı bir kariyerist, veya zavallı bir ahmâktır...

Türkiye solu kadrolar arası demokrat, açık ve dürüst ilişkilere hasrettir. Her erken kalkanın kendi padişahlığını ilan ettiği, keyfiliğin kol gezdiği ortamda Dr.'da sert ve ağır eleştiri yapmaktan geri durmamıştır. Eleştiri yapandan korkulmaz. Eleştiri devrimci safları çiçeklendirir, saflardaki sosyal asalaklığı açığa vurur, gürbüzleştirir...

İşçi sınıfı hareketinin 12 Eylül sonu geldiği yer bellidir. Hareketi derleyip toparlayamadığımız için bugün Dr.'un mezarı başında başımızı dik tutamıyoruz. Öte yandan işçi sınıfı ve emekçiler katında başımız diktir. Bugün de kadrolar arasında özlenen diyalog ve birliktelik yaratılamamıştır. Keyfiliğin kol gezdiği bu ortamın yaratılmasından derece derece hepimiz kusurluyuz. Keyfiliğin kökü devrimci yöntemlerle kazınmalıdır. Kazınılacaktır. Bir dönüm noktasındayız. Kararımızın önemini kavriyoruz.

Şüphesiz 12 Eylül deneyimi, bu olumsuz tablonun dışında onurlu ve direngen bir kuşağı da üretmiştir. Cezaevlerinde, yurtdışında birlik ve direniş özlemini yansıtan sevindirici işaretler de vardır. İşçi, gençlik ve aydın hareketi içinde derleniş tohumları mayalanmak üzere biçimlenecektir. Türkiye solu, her şeye rağmen, bu sefer yenmesini öğrenecektir. Öğrenmek zorundadır.

Dr.'un bir çok cephede savaştığını biliyoruz: Parti'de, sendikada, derneklerde, işkencede, hapishanede, her yerde ideoloji ve insanla boğuşmuştur. 12 Mart faşizmi yüzünden (çok ağırına gitse de) yurtdışına çıkarılan Dr. H. K.'nın, Sosyalist ülkelere sokulmadığını, yüzümüz kızararak, kin duyarak hatırlıyoruz. Bu «işlem»in «uygun» görülmesinde, öneren de, uygulayan da aynı derecede suçludur.

Ölüm döşeginde kan işerken bile kaleme aldığı «Kim Suçlamış» adlı son eserinde, «Sosyalist Anavatana sokulmayışı» karşısında bile,

sosyalizme eleştiri yöneltmemiştir. Neyi, ne zaman karşıya alacağını göstermiştir.

Evet Kim Suçlamış? Bugün de soruyoruz: Kim, Kimi Suçlamış?

Dr.'a «uygun» görülen bu «işlem» bütün namuslu devrimcilerin, kararlı birimlerin onurunu kırmıştır. Bunu, tiksinierek de olsa dile getirmek zorundayız.

Devrimcilerin hayatında yenilgi, arkadan hançerlenmek, yalnız bırakılmak her süreçte gündemdedir. Dr.'da her dar geçitte dökülenlerden sonra hırsla iş yapmaya koyulmuş, çalışkanlık ve militanlığını göstermiştir.

Dr. H. K.'nın anısına düzenlenen bu sade törende bu tabloyu ikircimsiz sergilemek görevimizdir. Sosyal mücadele tarihimizden bugüne sarkan olumsuzlukların aşılabilmesi için, sorunu doğru koymak gerekiyor.

Dr. ve öteki devrimcilerin vasiyetinin gerçekleşmesinin milyonlarca işareti vardır. O'nun hakkında söz söyleyebilmek için değil devrimci olmak, her şeyden önce namuslu olmak gerekiyor. Hareketimizin de bu türden nitelikli kadrolara ihtiyacı var.

Sosyal mücadele tarih ve deneyimlerimizden, «doğruların ayıklanması, eğrilerin atılması» ve yalnızca hakikatler için mücadele edilmesi önerisi, bugün de kulaklarımızı çınlatıyor. Doğruların uğruna dövüşenler, bir potada eriyebilmeyi, bu önerinin ışığında arıyor; ayrıca değerli buluyor...

Hayat ve mücadele, çok acı deney ve kayıplar pahasına doğrularla eğrileri göz önüne sermiştir. Günümüz başka bir gündür: Yani derlenip toparlanmak günü!

Dr. H. K.'nın onurlu hayatı, düşünce ve davranış dünyası ayrıntılı tanınmalı, incelenmeli ve aşılmalıdır.

Mücadelesi günümüzü ısıtacaktır.

11 Ekim 1980

ÖMRÜMÜZ VE HAZİRAN

*«Yaşamak kurşuna dizilmez ki
Kurşuna dizilmez ki göğün mavisi
Yağmur, şimşek ve tohum
Bin çiçek açar sesim
Sesim kurşuna dizilmez ki!...»*

(Kemal Burkay'a)

I

*Genç miydik, yağmalanmış bin öpüş mü
Ve ülkenin dağları kadar suçlu
Bir fermanla göç ettik sokaklarda bırakıp kahtatlarımızı
Yüzümüzü düşürdüğümüz kitaplarda kan izleri bıraktık...*

(Ötesi kabaran bir nehirdi. Taştı ve attık ceketimizi
Sonrası o büyük kulaçlardı
Ne sular gördü
Ne de biz bulabildik kendimizi...)

Ölmeyi öldük ve dönmüyoruz
Ve dönmüyoruz bu rüzgar nasıl yıkar ki kalelerimizi
(Kalelerin önünde çok yaşlanmış çocuklar...)

Biz çocuklarımızı nerde gömmüştük
Suların aktığı yerde mi çocuklarımız
Biz sularımızı nerde gömmüştük
Ondan mı böyle kurak kalmış avuçlarımız?..

(Durma, yeşermiş bir dal uzat yüzümün kıyısına
İnce de olabilir
Ya da atarım yüzümü bir tutam fesleğen kokusuna...)

II

Yüzümüzü düşürdükümüz kitaplarda kan izleri bıraktık
Avuçlarımız çöl, tenimiz eylül
Eylül sapsarı renkli uçurum masalıdır
Ömrümüz rengarenk büyüyen kelekler
Kanadı kırık kalan da vardı, uçup tek tene savrulan da

Ve daha gündüze, uzaya değilse bile
Ne güzel söz geçirebilmek tebeşire
Ve insanız ne güzel ellerimiz...

III

Ve insanız ne güzel ellerimiz
Öle öle/el ele
Ellerimiz...

Hayatı bir prova gibi yaşayarak, kalem uçlarını da severek ne çok...
Sigara paketlerini, çocuk gülüşlerini ve akşam güneşlerini
Kemerlere, odalara sığıyoruz; kim demiş, sığıyoruz
Ömrümüz bir haziran ateşi, kaç güneşten pay alan...
Kaç güneşten pay alan ömrümüz
Silik duvar yazıları gibi dağınık
O yazılar ve uçları yırtık afişler
Bana kaybettiğim birini hatırlatıyor
Yazarken vurulmuştu, kucağına düşmüştü
Bir rüzgara tutunup sesini kaybetmişti, rengini kaybetmişti
O silik duvar yazıları
Bana kendimi hatırlatıyor...

IV

Oysa usulca serildiğimiz otların üzerinden
Öğrenci evlerinde seslerin üzerinden
Nasıl da

Nasıl da gelip geçmişiz yılların üzerinden
Bir kimlik mi düşürdük, uykusuz muyduk, yalnız mı?

O kimlik,

Kan göletleriyle uzayan yolların üzerinden...

Beni yollara salın!...

Sesimizi saldık ve gitti ve sanki dönmeyi unutmaz gibi

Beni yollara salın!...

Yeni intiharlar keşfetmiştim kullanmaya az vardı

Bir çocuk sesi bulmuştum bir vadinin önünde

O sese bırakıp sesimi... Sonrası bir intihar

O çocuk gülmese kullanmaya az vardı...

V

Yüzümüzü düşürdüğümüz kitaplarda kan izleri bıraktık

Gençtik ve yağmalanmış bir öpüş

Büyük intihar taslaklarından geliyoruz

Belki de gelmeyi öğreniyoruz

Öle öle/el ele

öğreniyoruz...

Şimdi de çocuklar, her gömüt taşı bin tufan ölümler üzerinden

Çocuklar, eteklerinde özlem kırıntılarıyla tırnaklarını yiyen

Biz de bıyıklarını kemiren bir gençlikten

geliyoruz...

Genç miydik,

Yağmalanmış bin öpüş mü?

Nereden geldik, kaç yaşındaydık, takvimleri kim bozdu

Takvimleri kim bozdu?..

ve ülkenin türküleri kadar suçlu

Bir fermanla göç ettik sofralarda bırakıp lokmalarımızı

VI

Sonrası çapımızdaki ısrar

Ateşimiz ve alnımızdaki ısrar

Ötede hayat pay, bedenim pay

Sürgün ömrüm

Yangın gönlüm

Vay!..

Ölülerimizin teninde göz yaşları bıraktık

Kanlı kitaplarımızı upuzun açıyoruz

Salın... Beni salın!..

Yılmaz Odabaşı

Kasım - 1987

Yakında Cem yayınevinden çıkacak «Bir ayrılık, Bir yoksulluk, Bir ölüm» adlı
4. şiir kitabından.

'Anlatılan senin hikayendir'

Sosyalizmin tarihi... Kültür, sanat, felsefe ve bilimle karşılıklı etkileşimleri... Sosyalist düşünce, siyaset ve örgütlenme sorunları üzerinde ortaya çıkan teorik ve pratik farklılıklar... Osmanlıdan günümüze Türkiye'de sosyalizmin ve toplumsal mücadelelerin  rg tleni i, teorik gelişmesi, eylem biçimleri... ABD, İngiltere, Fransa, Almanya, Belçika, Hollanda, Macaristan, Yunanistan, İsveç, Mısır, Pakistan, Alman Demokratik Cumhuriyeti, Yugoslavya ve Türkiye'nin özel olarak bu ansiklopedi için yazan, özgün görüşleriyle tanınmış seçkin düşünür ve yazarları... Tartı an tarafların görüş a ıllarını kendi ağızlarından   renmeniz için hazırlanan eklerde polemikler, belgeler, kongre tutanakları, tüzükler, bildiriler, söylevler, gazete kupürleri... Türkiye'de bugüne kadar yayımlanmamış fotoğraf, illüstrasyon, gravür, resim, grafik, afiş, karikatür, şema, harita ve istatistikler... Her dönemde önemli roller oynamış düşünce ve eylem adamlarının, siyaset adamı, asker, sanatçı, bilim adamı, düşünür ve yazar, binden çok insanın ya am y s ...

SOSYALİZM
VE TOPLUMSAL MÜCADELELER
ANSİKLOPEDİSİ

8 cilt • Her cilt 10 fasıkül • Her fasıkül 32 sayfa
Her fasıkülle birlikte 8 sayfalık ek

**5 Aralık 1988'e kadar abone olun,
indirimden yararlanın**

**Fiyat artışlarından etkilenmeyin,
ansiklopediniz evinize gelsin**

İletişim Yayınları

Klodfarer Caddesi İletişim Hanı Cağaloğlu 34400 İSTANBUL
Tel: 520 14 53 - 54 - 55

Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi'ne cilt abonesi olmak istiyorum. Abone bedelini,

- ☐ Peşin (140.000.- TL) (Son ödeme tarihi 5 Aralık 1988)
- ☐ Taksitle (190.000.- TL) ödemek istiyorum.
1. Ödeme (son ödeme tarihi 5 Aralık 1988)	50.000.- TL
2. Ödeme (son ödeme tarihi 5 Ocak 1989)	35.000.- TL
3. Ödeme (son ödeme tarihi 5 Şubat 1989)	35.000.- TL
4. Ödeme (son ödeme tarihi 5 Mart 1989)	35.000.- TL
5. Ödeme (son ödeme tarihi 5 Nisan 1989)	35.000.- TL

Seçtiğim ödeme planına uygun ilk ödeme tutarını,

- ☐ İletişim A.Ş. 255661 no'lu Posta Çeki hesabına yatırdım.
- ☐ Ödemeyi yaptığımı gösteren Posta Çeki Alındı Makbuzunun fotokopisi ektedir.

ADRES .....

| SIM | .....|

TARİH.....

IMZA *****

Abone formunu "İLETİŞİM YAYINLARI OKUR İLİŞKİLERİ KLODFARER CADDESİ
İLETİŞİM HAN CAĞALOĞLU 34400 İSTANBUL" adresine gönderiniz.

Yeni Dizi:

☐ V.İ.Dobrenkov	:	ERİCH FROMMUN VE YENİ FREUDÇULUĞUN ELEŞTİRİSİ	1900
☐ Sırrı Öztürk	:	İLERİCİ YAYINCILIĞIMIZIN SORUMLULUĞU	1900
☐ Tuncer Tuğcu	:	FELSEFE TARİHİ İlk Çağ I. Cilt	1900
☐ Sırrı Öztürk	:	PARTİLEŞME SORUNU I	2400
	:	Demokrasi Mücadelesi, Sendikal Siyasal Birlik	
☐ V.Suhomlinski	:	EĞİTİM ÜZERİNE	3300
☐ Harry K.Wells	:	EMPERYALİZMİN FELSEFESİ PRAGMATİZM	3700
☐ Sırrı Öztürk	:	PARTİLEŞME SORUNU II	3200
	:	İSP'nin Oluşturulması, M.A.Aybar ve U.Mumcu'nun Sosyalizm Anlayışlarının Eleştirisi, Okur Eleştirileri, Sorular ve Cevaplar	
☐ Vadim Zagladin	:	ULUSLARARASI GENEL GÜVENLİK	1300
☐ Anton Makarenko	:	ÇOCUK EĞİTİMİ	2400
☐ Mihail Gorbaçov	:	SBKP MK 27. KONGRE SİYASAL RAPORU	2400
☐ Boris Krasulin	:	SİLAHSIZLANMA VE SOSYALİZM	1900
☐ SORUN BİRLİKTE SOSYALİST DERGİ SAYILARI	:		1500
☐ Temel Demirer	:	TB'KP PROGRAM TASLAĞININ ELEŞTİREL ANALİZİ YA DA LIBERAL TÖVBEKÂRLIĞIN OTOPSİSİ	1500
☐ Sırrı Öztürk	:	PARTİLEŞME SORUNU III	2600
	:	15-16 Haziran'dan 12 Mart'a Parti Arayışı, Proleter-Devrimci Kurultay Yönelişi, Günümüzdeki Durum İSP'nin Oluşturulması: Pratik Bir Öneri	

Mevcudu Olanlar:

☐ Henri Krasucki	:	SENDİKALAR VE SOSYALİZM	1000
☐ Henri Krasucki	:	SENDİKALAR VE SINIF SAVAŞIMI	1000
☐ Sırrı Öztürk	:	İŞÇİ SINIFI SENDİKALAR VE 15-16 HAZİRAN	10.000
	:	Olaylar-Nedenleri-Davalar-Belgeler-Anılar-Yorumlar	
☐ Sırrı Öztürk	:	OPORTÜNİZM YARGILANIYOR	2500
☐ Georgi Dimitrov	:	İŞÇİ SINIFI HAREKETİ ÜZERİNE	2400
☐ S.S.Lototski	:	SOVYET ORDUSU	4400
	:	Başkanlığında Sovyet Savaş Tarihi-Askerlik Bilimi-Doktrini-Sanatı-	
☐ Granma Dergisi	:	Bilim Kurulu Stratejisi	
	:	KÜBA KOMÜNİST PARTİSİ 1. KONGRESİ ANA RAPORU	1000
☐ Viktor Neznanov	:	VE KÜBA CUMHURİYET ANAYASASI	
(Beraat etti)	:	TARİHİN MANTIĞI	1000
	:	Sosyalizme Geçişin Kaçınılmazlığı ve Geçiş Döneminin	
☐ Oleg Ivanov	:	Temel Özellikleri Üzerine	
	:	SOVYET-ÇİN İLİŞKİLERİ	700
	:	Altmışlarda Neler Oldu?	
☐ Clara Zetkin	:	LENİN'İN BÜTÜN DÜNYA KADINLARINA	1000
(Beraat etti):	:	VASIYETLERİ	
☐ S.İ.Popov	:	SOSYALİZM VE HÜMANİZM	2900
☐ Nina Andonova	:	YEDİ KURŞUNUN ÖLDÜREMEDİĞİ DEV	1800